

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

ΣΟΥΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

*Επιβλέπων: Ζουμπουλάκης Μιχαήλ
Καθηγητής*

ΒΟΛΟΣ 2024

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι ανέλαβα προσωπικά την προετοιμασία και την ολοκλήρωση της διπλωματικής, η οποία σχετίζεται ακριβώς πάνω στο αντικείμενο που διάλεξα, που είναι οι “Ολιγοπωλιακές Συγκεντρώσεις στην Ελληνική Βιομηχανία”. Επίσης έχουν γίνει αναφορές στις πηγές, στα σημεία της διπλωματικής, όπου χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα, ιδέες ή λέξεις, είτε αναφέρθηκαν ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα:

- Τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Ζουμπουλάκη Μιχαήλ, Καθηγητή του μεταπτυχιακού προγράμματος «Εφαρμοσμένη Οικονομική» του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για την καθοδήγηση και τις συμβουλές του, ώστε η παρούσα διπλωματική διατριβή να εκπονηθεί ολοκληρωμένα.
- Όλους τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εφαρμοσμένη Οικονομική», για τις γνώσεις που μου προσέφεραν σε όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρακάτω έρευνα διερευνήθηκε ο τρόπος λειτουργίας των ολιγοπώλιων και της ανάπτυξής τους στις αγορές, καθώς και η προσέγγιση των κλάδων ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού στην ελληνική βιομηχανία. Πιο συγκεκριμένα, αναλύθηκαν τα μοντέλα μελέτης του δυοπωλίου (μοντέλο Cournot, Stackelberg, Bertrand και Sweezy), η περίπτωση συμπαιγνίας, αλλά και η θεωρία των παιγνίων, χάρη στην οποία οι επιχειρήσεις εξασφαλίζουν την καλύτερη στρατηγική που μεγιστοποιεί τα κέρδη τους. Επίσης, εκτεταμένη αναφορά έγινε στην εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας έως και σήμερα, καθώς και στην ελληνική, αλλά και ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνισμού που είναι υπεύθυνες για την προστασία του ανταγωνισμού στην αγορά. Στη συνέχεια, εξετάστηκε η σημαντικότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού στην Ελλάδα, με τις καθοριστικές της παρεμβάσεις στον κλάδο παραγωγής γάλακτος, στον κατασκευαστικό κλάδο και στον κλάδο κινητής τηλεφωνίας. Τέλος, διερευνήθηκε ο κλάδος διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα, ο οποίος αποτελεί τον πιο χαρακτηριστικό ολιγοπωλιακό κλάδο επιχειρήσεων, αναλύοντας οικονομικά και ιστορικά στοιχεία των δύο εταιριών που τον αποτελούν, της εταιρείας “Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.” και της εταιρείας “Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.”.

ABSTRACT

The following research examines the functioning of oligopolies and their development in markets, as well as the approach to oligopolistic competition sectors in the Greek industry. Specifically, the models of the duopoly study (Cournot model, Stackelberg, Bertrand, and Sweezy) were analyzed, along with the case of collusion, as well as game theory, which helps businesses secure the best strategy to maximize their profits. Additionally, extensive reference was made to the evolution of the Greek economy up to the present day, as well as to Greek and European competition policies responsible for protecting competition in the market. Subsequently, the importance of the Competition Commission in Greece was examined, with its decisive interventions in the milk production sector, the construction sector, and the mobile telecommunications sector. Finally, the oil refining sector in Greece was investigated, which is the most characteristic oligopolistic business sector, analyzing economic and historical data of the two companies involved: "Motor Oil Hellas S.A." and "Hellenic Petroleum S.A."

Εισαγωγή.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Θεωρία του ολιγοπωλίου και θεωρητικά μοντέλα μελέτης.....	3
1.1 Μορφές αγοράς.....	3
1.2 Υποθέσεις Ολιγοπωλίου.....	7
1.3 Μορφές Ολιγοπωλίου.....	10
1.3.1 Μοντέλο Cournot.....	10
1.3.2 Μοντέλο Bertrand.....	11
1.3.3 Μοντέλο Stackelberg.....	12
1.3.4 Μοντέλο Sweezy.....	12
1.3.5 Περίπτωση Συμπαιγνίας (Cartel).....	13
1.4 Δείκτες ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης.....	14
1.5 Η Θεωρία Παιγνίων Στο Ολιγοπώλιο.....	19
1.6 Συμπεράσματα.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Πολιτική Ανταγωνισμού. Νομικό πλαίσιο και Πρακτικές εφαρμογές.....	22
2.1 Εισαγωγή.....	22
2.2 Θεωρία Πολιτικής Ανταγωνισμού.....	22
2.2.1 Σκοπός και στόχοι της πολιτικής ανταγωνισμού.....	22
2.2.2 Ιστορική αναδρομή των σημαντικότερων Αρχών Πολιτικής Ανταγωνισμού.....	25
2.2.3 Ευρωπαϊκή Πολιτική Ανταγωνισμού.....	26
2.3 Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού.....	31
2.4 Συμπεράσματα.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Κλάδοι ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού της Ελληνικής Βιομηχανίας.....	37
3.1 Εισαγωγή.....	37
3.1.1 Η ελληνική οικονομία σήμερα.....	39
3.2 Κλάδος παραγωγής γάλακτος.....	51

3.3 Κατασκευαστικός Κλάδος.....	55
3.4 Ο κλάδος της τηλεφωνικής επικοινωνίας.....	58
3.5 Συμπεράσματα.....	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Ο κλάδος διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα.....	63
4.1 Εισαγωγή.....	63
4.2 Η Ελληνική Πετρελαϊκή Αγορά(Γενικές πληροφορίες).....	64
4.2.1 Δομή της αγοράς πετρελαίου στην Ελλάδα.....	64
4.3 Οικονομική δραστηριότητα του κλάδου Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα.....	64
4.3.1 Εμπόδια εισόδου στον κλάδο διύλισης πετρελαίου.....	64
4.4 Οι εταιρίες του κλάδου διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα.....	65
4.4.1 Η εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.».....	70
4.4.2 Η εταιρία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.».....	74
4.5 Επεμβάσεις Στον Κλάδο Από Την Επιτροπή Ανταγωνισμού.....	72
4.6 Συμπέρασμα.....	76
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	83
Βιβλιογραφία.....	86

Πίνακας 1. Το ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας του ανταγωνισμού	26
Πίνακας 2. Περιπτώσεις συγκέντρωσης που υπόκεινται σε πρότερη γνωστοποίηση από την Επιτροπή Ανταγωνισμού	33
Πίνακας 3. Γνωμοδοτήσεις και εκδοθείσες αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα έτη 2015-2022	33
Πίνακας 4. Συνολικό εκτιμώμενο πλεόνασμα καταναλωτή από τις αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού 2002-2020	35
Πίνακας 5. Μεριδία Αγοράς Εταιριών το Έτος 2019	38
Πίνακας 6. Τα ποσοστά μεριδίων αγοράς του κλάδου γαλακτοκομικών προϊόντων το 2010	40
Πίνακας 7. Τα τελικά πρόστιμα προς τις κατασκευαστικές εταιρείες από την Επιτροπή Ανταγωνισμού για τη συμμετοχή στο καρτέλ	41
Πίνακας 8. Αριθμός συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας κατά τη χρονική περίοδο 1998 μέχρι 2015	41
Πίνακας 9. Τα ποσοστά μεριδίων των τριών μεγάλων εταιρειών στον κλάδο της κινητής τηλεφωνίας στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανόμενων της εταιρείας Q, τη χρονική περίοδο 1999-2015	42
Πίνακας 10. Μέσο οριακό κόστος για τα νοικοκυριά για την Cosmote και Vodafone για την χρονική περίοδο από το 2005 μέχρι το 2009	44
Πίνακας 11. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ για την Ελλάδα και άλλες χώρες της ΑΖ για την περίοδο, 1980-2014. Τα δεδομένα προέρχονται από το The Conference Board Total Economy Database. Το ΑΕΠ εκφράζεται σε δολάρια ΗΠΑ του 2014, προσαρμόζεται για PPP χρησιμοποιώντας σταθμίσεις 2011 και απεικονίζεται σε λογαριθμική κλίμακα	46
Πίνακας 12. Καθαρό ξένα περιουσιακά στοιχεία στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες κρίσης της ΑΖ κατά την περίοδο 1980-2014, ως ποσοστό του ΑΕΠ	46
Πίνακας 13. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες κρίσης της ΑΖ 1995-2014, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τα στοιχεία προέρχονται από την AMECO. Οι καθαρές εξαγωγές μετρώνται με τη σειρά "Καθαρές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών" και καθαρό πρωτογενές εισόδημα κατά «Καθαρό πρωτογενές εισόδημα από τον υπόλοιπο κόσμο.» Το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι το άθροισμα των τριών σειρών	51

Πίνακας 14. Το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες κρίσης της ΕΖ κατά την περίοδο 1980-2014, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τα στοιχεία προέρχονται από την AMECO, τη σειρά «Γενική κυβέρνηση ενοποιημένο ακαθάριστο χρέος».....	56
Πίνακας 15. Κατάταξη χωρών ΕΕ-28 το έτος 2018 (Δείκτης: αριθμός επιχειρήσεων, κορυφαίες επιδόσεις σε επισημασμένα κελιά).....	59
Πίνακας 16. Τρέχουσες τιμές του ΑΕΠ (σε εκατ. ευρώ) & ετήσια ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ.....	60
Πίνακας 17. Πραγματικές τιμές του ΑΕΠ κατά κεφαλήν & ετήσια ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ.....	61
Πίνακας 18. Οι Πωλήσεις Στην Ελλάδα, από το 2007 μέχρι το 2013, σε μερικές χιλιάδες τόνων.....	67
Πίνακας 19. Διεθνείς Πωλήσεις, από το 2007 μέχρι το 2013, σε μερικές χιλιάδες τόνων.....	68
Πίνακας 20. Δυναμικότητα των ελληνικών διυλιστηρίων για το έτος 2013...	69
Πίνακας 21. Διαρθρωτικά μεγέθη του κλάδου διύλισης πετρελαίου, για τα έτος 2005 έως το 2011, σε εκατομμύρια €.....	70
Πίνακας 22. Λειτουργικά Στοιχεία της εταιρείας Ελληνικά Πετρέλαια για τις χρόνιες 2016-2017.....	73
Πίνακας 23. Οικονομικά Στοιχεία της εταιρείας Ελληνικά Πετρέλαια για τις χρόνιες 2016-2017.....	74
Πίνακας 24. Παραγωγή Διυλιστηρίου της εταιρείας «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.» σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους για το 2016-2017.....	75
Πίνακας 25. Συνολική Επεξεργασμένη Ποσότητα Αργού Πετρελαίου της εταιρείας «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.» σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους για το 2016-2017	75

Εισαγωγή

Ένας κλάδος, υπό τις θεωρητικές συνθήκες τέλει ανταγωνισμού, εξισώνει το οριακό του κόστος με την αγοραία τιμή του προϊόντος του. Η ισότητα οριακού κόστους και τιμής είναι βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Αντίθετα, υπό ένα μονοπώλιο ή ολιγοπώλιο, η κατανομή των πόρων είναι αναποτελεσματική, καθώς η τιμή υπερκαλύπτει το οριακό κόστος (Rezitis & Kalantzi, 2012, p. 49).

Στην Ελλάδα έχουν ληφθεί μέτρα για την ενίσχυση των δημόσιων οικονομικών και την εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται για την αποκατάσταση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας μακροπρόθεσμα. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται απαραίτητη η ενίσχυση του ανταγωνισμού. Παρά τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις, οι ελληνικές αγορές προϊόντων παραμένουν από τις πιο αυστηρά ρυθμιζόμενες στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, εμποδίζοντας τον ανταγωνισμό και αποτρέποντας τις προσαρμογές των τιμών που απαιτούνται για τη στήριξη της ανάκαμψης. Αυτή η έλλειψη ανταγωνισμού εμποδίζει την ανάπτυξη της παραγωγικότητας περιορίζοντας την είσοδο και την επέκταση πιο παραγωγικών και αποδοτικών επιχειρήσεων, αναστέλλοντας τις ξένες επενδύσεις και εμποδίζοντας την καινοτομία (OECD, 2013, p. 3).

Όπως επισημαίνουν οι Polemis και Oikonomou, η αυξανόμενη εμπειρική βιβλιογραφία για τον εντοπισμό του σκληρού πυρήνα των ολιγοπωλίων επικεντρώνεται στην εφαρμογή εργαλείων ελέγχου από τις αρχές ανταγωνισμού και τις εταιρείες με αυξημένο κίνδυνο καρτελοποίησης (cartelization). Οι περισσότερες έρευνες επικεντρώνονται σε έναν συγκεκριμένο συμπαιγνιακό δείκτη, ο οποίος σχετίζεται με τις τιμές. Η διακύμανση της τιμής, ως δείκτης, δικαιολογείται από την προσδοκία ότι η διακύμανση των τιμών μειώνεται κατά τη διάρκεια μιας συνωμοσίας και ότι η μετάβαση από μια κατάσταση σύμπραξης σε μια κατάσταση εκτός της σύμπραξης χαρακτηρίζεται από αύξηση της διακύμανσης των τιμών (Polemis & Oikonomou, 2018, p. 2).

Στόχος αυτής της εργασίας είναι αφενός μεν να δώσει ένα θεωρητικό υπόβαθρο για τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν τα ολιγοπώλια και τις μορφές με τις οποίες αναπτύσσονται στις αγορές και αφετέρου να προσεγγίσει κλάδους ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού στην ελληνική βιομηχανία, εστιάζοντας ιδιαίτερα στον κλάδο της διύλισης πετρελαίου. Είναι δομημένη σε τέσσερα κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται το θεωρητικό υπόβαθρο του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνονται οι διάφορες μορφές αγορών και οι επιχειρήσεις καταφέρνουν να αποκτήσουν και να διατηρήσουν τον έλεγχο ενός παραγωγικού συντελεστή, ο οποίος τις καθιστά ικανές να παράγουν ένα συγκεκριμένο προϊόν. Αναπτύσσονται υποθέσεις οι οποίες πρέπει να ισχύουν, προκειμένου να εμφανιστούν φαινόμενα ολιγοπωλίων στην αγορά, ενώ αναφέρεται ο τρόπος διαχωρισμού των ολιγοπωλίων. Τέλος γίνεται μία αναφορά στον ρόλο της θεωρίας Παιγνίων για την εξήγηση της συμπεριφοράς των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται το ρυθμιστικό πλαίσιο για την προστασία του ανταγωνισμού και οι πολιτικές ανταγωνισμού, οι οποίες θα πρέπει να εφαρμόζονται, ενώ επισημαίνεται ο ρόλος και το έργο της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τη σωστή εφαρμογή του εθνικού και του ευρωπαϊκού δικτύου ανταγωνισμού, προκειμένου να ωφελείται η αγορά και να εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία της.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τρεις περιπτώσεις ολιγοπωλιακών κλάδων της ελληνικής οικονομίας, οι οποίοι παρουσιάζουν μεγάλη συγκέντρωση και απασχόλησαν την Επιτροπή Ανταγωνισμού. Πρόκειται για τους κλάδους του γάλακτος, των κατασκευών και των τηλεπικοινωνιών και της κινητής τηλεφωνίας, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από έντονη ολιγοπωλιακή διάρθρωση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση του ολιγοπωλιακού κλάδου της διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα. Η επιλογή του συγκεκριμένου κλάδου έγινε διότι η συνεισφορά του στην ελληνική οικονομία κρίνεται σημαντική και η επίδρασή του είναι ευρύτερη. Σύμφωνα με στοιχεία που παραθέτουν οι Danchev και Μανιάτης (2014, σ. 6), το 2012 η εισφορά του κλάδου στο ΑΕΠ ήταν της τάξης του 2% με

περισσότερες από 40.000 θέσεις εργασίας, ενώ παρουσιάζει ιδιαίτερη συγκέντρωση με την εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια» να διαθέτει το 60% της αγοράς.

Στο τέλος της εργασίας παρατίθενται προβληματισμοί και συμπεράσματα αναφορικά με τη λειτουργία των σημαντικότερων κλάδων της ελληνικής οικονομίας, την παραβίαση των συνθηκών ανταγωνισμού και τις επιπτώσεις τις οποίες ενδέχεται να έχει στην αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Θεωρία του ολιγοπωλίου και θεωρητικά μοντέλα μελέτης

1.1 Μορφές αγοράς

Η κάθε επιχείρηση κινείται και προσαρμόζεται στην αγορά αναλόγως την ανταγωνιστικότητα που επικρατεί στον κλάδο που βρίσκεται. Αναλόγως την ανταγωνιστικότητα, που επικρατεί στην αγορά, διαμορφώνονται και διάφορες κατηγορίες αγορών. Οι κατηγορίες αυτές παίζουν σημαντικό παράγοντα στη συμπεριφορά και την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων, που ανήκουν σε κάθε κατηγορία αγορών. Η μικρο-οικονομική θεωρία εξετάζει τον πλήρη ανταγωνισμό, το μονοπώλιο, το μονοπωλιακό ανταγωνισμό και το ολιγοπώλιο, ιδιαίτερη περίπτωση του οποίου αποτελεί το δυοπώλιο.

Πλήρης Ανταγωνισμός

Για τη μορφή του πλήρη ανταγωνισμού δε υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός. Η μελέτη του υποδείγματος του πλήρη ανταγωνισμού όμως βοηθά πολύ στο να βγουν διάφορα συμπεράσματα για τα αποτελέσματα των διαφόρων μορφών αγοράς για την οικονομική ευημερία της κοινωνίας. Αποφυγή αθέμιτων πρακτικών, αύξηση παραγωγή για τις επιχειρήσεις και κέρδη για όλους επιτυγχάνονται μόνο στις συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού.

Όλα τα παραπάνω επιτυγχάνουν τη καλύτερη διαχείριση των κοινωνικών πόρων, με αποτέλεσμα να υπάρχει ισορροπία στην αγορά αφού οι πόροι που διατίθενται, χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά. Συνεπώς, ο πλήρης ανταγωνισμός αποτελεί μέτρο σύγκρισης και αξιολόγησης των δυσμενών επιπτώσεων των άλλων μορφών αγοράς στην κοινωνική ευημερία (Κωττής και Πετράκη-Κωττή, 2002, σελ. 321).

Για να υπάρχει πλήρης ανταγωνισμός σε έναν κλάδο, θα πρέπει να υπάρχουν τέσσερις συνθήκες:

- 1) Ο κλάδος να αποτελείται από πολλές μικρές επιχειρήσεις. Ο αριθμός επιχειρήσεων και το μέγεθος των επιχειρήσεων δεν επηρεάζουν

καθόλου την αγορά, με αποτέλεσμα η κάθε επιχείρηση να μπορεί να αποφασίζει χωρίς να την ενδιαφέρει τι κάνουν οι άλλες.

2) Οι επιχειρήσεις που βρίσκονται σε αυτόν τον κλάδο προσφέρουν ένα ομοιογενές προϊόν.

3) Στον κλάδο υπάρχει ελευθερία εισόδου και εξόδου για τις επιχειρήσεις στον κλάδο.

4) Οι επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν την ίδια τεχνολογία και με τους ίδιους όρους.

Αν υπάρξει και η υπόθεση ότι οι πωλητές και αγοραστές έχουν πλήρη γνώση των συνθηκών της αγοράς και εκδηλώνουν τις επιλογές τους για το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που επιθυμούν, ο ανταγωνισμός δεν είναι απλώς πλήρης αλλά χαρακτηρίζεται και ως τέλειος (Κωττής και Πετράκη-Κωττή, 2002, σελ. 322). Ο τέλειος ανταγωνισμός χαρακτηρίζεται ως ιδεατή μορφή αγοράς, γιατί στην πραγματικότητα ελάχιστες από αυτές τις συνθήκες μπορούν να εφαρμοστούν και δεν αποτελεί μέτρο σύγκρισης για όλες τις υπόλοιπες μορφές αγοράς (Ευθύμογλου, Μπένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 206).

Μονοπώλιο

Η αντίθετη μορφή αγοράς από τον τέλειο ανταγωνισμό, είναι το μονοπώλιο. Στις σύγχρονες εποχές, το μονοπώλιο είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί και αποτελεί μόνο φαινόμενο του παρελθόντος. Για να υπάρχει μονοπώλιο, καθιστά υποχρεωτικά την ύπαρξη μιας επιχείρησης που παράγει ένα συγκεκριμένο προϊόν χωρίς την ύπαρξη υποκατάστατων.

Η επιχείρηση αυτή αποτελεί κιόλας τον κλάδο του μονοπωλίου. Αιτία για να υπάρχει μόνο μια επιχείρηση, είναι όλα τα εμπόδια που κάνουν την εισόδου επιχειρήσεων αδύνατη. Η επιρροή της επιχείρησης που βρίσκεται στο μονοπωλιακό κλάδο στην αγορά, στηρίζεται στην ισχύ που έχουν τα εμπόδια που κάνουν δυσβάστακτη την είσοδο στην αγορά άλλων επιχειρήσεων. Τα εμπόδια αυτά μπορεί να είναι νομικά, τεχνολογικά ή οικονομικά.

Το μονοπώλιο συνήθως οφείλεται στο ότι η επιχείρηση που το αποτελεί έχει τον έλεγχο ενός παραγωγικού συντελεστή, που την καθιστά ικανή να παράγει το συγκεκριμένο προϊόν, ή από την καταχώρηση από το κράτος κάποιου διπλώματος ευρεσιτεχνίας για κάποιο χρονικό διάστημα. Στην πρώτη περίπτωση, παράδειγμα η εταιρεία στις ΗΠΑ Aluminum Company of America (Alcoa), που μέχρι το 1940 είχε όλο τον έλεγχο του βωξίτη, άρα και όλη την παραγωγή του αλουμινίου. Αντίστοιχα, για την δεύτερη περίπτωση αποτελεί η εταιρεία Bayer, που είχε το μονοπώλιο της ασπιρίνης (Ευθύμογλου, Μπένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 207-208). Όμως το μονοπώλιο, όπως αναφέρθηκε στην αρχή, είναι δύσκολο να υπάρξει στις μέρες μας, γιατί οι χρηματοπιστωτικές αγορές έχουν αναπτυχθεί τόσο πολύ που αποτρέπουν την δημιουργία ιδιωτικών ή κρατικών μονοπωλίων (Ευθύμογλου, Μπένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 207).

Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός

Ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός είναι το αποτέλεσμα του μονοπωλίου και του ανταγωνισμού και αποτελεί το συνδυασμό χαρακτηριστικών και των δύο. Το χαρακτηριστικό που διαφέρει το μονοπωλιακό ανταγωνισμό, είναι ότι υπάρχουν πολλές επιχειρήσεις που συναγωνίζονται μεταξύ τους για να αποκτήσουν τη μεγαλύτερη μερίδα από την ίδια κατηγορία πελατών και τα προϊόντα που παράγει η κάθε επιχείρηση διαφέρει από τις υπόλοιπες. Με αυτή τη διαφοροποίηση που υπάρχει ανάμεσα στα προϊόντα από κάθε επιχείρηση, η καθεμία έχει τη δυνατότητα να προσελκύσει την πελατεία της, ώστε να επιβιώσει στην αγορά. Η κάθε επιχείρηση, στο μονοπωλιακό ανταγωνισμό, μπορεί να αναπτύξει τη δικιά της ταυτότητα και μέσω της διαφήμισης, της δίνεται η δυνατότητα να τονίσει τις διαφορές που υπάρχουν στα προϊόντα της μεταξύ των άλλων επιχειρήσεων. Τέλος, ένα χαρακτηριστικό που διαφέρει ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός από τις άλλες μορφές αγοράς είναι ότι όσες επιχειρήσεις έχουν τη θέληση να εισέλθουν στον κλάδο μπορούν να το επιδιώξουν εύκολα και μάλιστα χωρίς περιορισμούς (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 323, σελ. 334).

Ολιγοπώλιο

Όταν ένα σημαντικό ποσοστό του συνολικού προϊόντος που παράγεται και πωλείται ελέγχεται από ένα μικρό αριθμό επιχειρήσεων, τότε ο κλάδος θεωρείται ότι είναι ολιγοπωλιακός. Επίσης, όταν στον κλάδο παίζουν ρόλο μόνο δυο επιχειρήσεις, τότε ονομάζεται δυοπώλιο. Υπάρχει περίπτωση στον κλάδο να υπάρχουν και πολλές επιχειρήσεις αλλά όταν για το μεγαλύτερο μερίδιο προσφοράς ενός προϊόντος είναι υπεύθυνες λίγες, τότε ο κλάδος αποτελεί και ολιγοπώλιο. Στις αναπτυγμένες χώρες κυριαρχικό ρόλο έχει ο ατελής ανταγωνισμός (Ευθύμογλου, Μπένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 206).

Στο ολιγοπώλιο, βλέπουμε ότι η αγορά βρίσκεται στα χέρια λίγων επιχειρήσεων που παράγουν όμως το μεγαλύτερο μερίδιο παραγωγής ενός κλάδου. Βαθμό συγκέντρωσης σε έναν ολιγοπωλιακό κλάδο ορίζουμε όταν το ποσοστό του συνολικού μεριδίου αγοράς ανήκει σε συγκεκριμένο αριθμό επιχειρήσεων. Για παράδειγμα αν ο βαθμός συγκέντρωσης τριών επιχειρήσεων είναι 75%, σημαίνει ότι τα τρία τέταρτα του συνόλου των πωλήσεων στην αγορά επιτυγχάνεται από πέντε επιχειρήσεις.

Ο μικρός αριθμός πωλητών οδηγεί σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός, καθώς και τα κέρδη κάθε πωλητή να αλληλεπιδρούν με τα κέρδη του ενός. Αυτό σημαίνει ότι οι ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις αλληλεξαρτώνται κατά κάποιο τρόπο αντίθετο από τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 339).

1.2 Υποθέσεις Ολιγοπωλίου

Για να ισχύσει στην πραγματικότητα το ολιγοπώλιο πρέπει να ισχύουν κάποιες προϋποθέσεις. Η πρώτη από όλες είναι ότι στην αγορά θα πρέπει να υπάρχουν λίγες αλλά μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς του κλάδου. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα μοντέλα μελέτης παρατηρούν την ύπαρξη δυο επιχειρήσεων (δυοπώλιο), ενώ άλλα βασίζονται στην ύπαρξη μιας μόνο επιχείρησης, η οποία όμως κατέχει κυρίαρχη θέση στην αγορά

και απλά όσες επιχειρήσεις υπάρχουν στην αγορά, ακολουθούν τα βήματα της. Σε κάθε περίπτωση, όμως, όλα τα μοντέλα υποθέτουν έναν μικρό αριθμό επιχειρήσεων (Ioan & Ioan, 2012).

Η δεύτερη υπόθεση έχει να κάνει με το είδος της αγοράς. Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν σε ολιγοπωλιακούς κλάδους, μπορούν να παράγουν είτε ομοιογενή, είτε ετερογενή προϊόντα. Όταν οι εταιρείες παράγουν ομοιογενή αγαθά, λέμε ότι έχουμε ομοιογενές (ή καθαρό) ολιγοπώλιο. Στην περίπτωση αυτήν, βλέπουμε ότι ο ανταγωνισμός οδηγεί στο να υπάρχει μια σταθερή και ενιαία τιμή αγορά για τα προϊόντα που κυκλοφορούν σε αυτήν, διότι οι επιχειρήσεις αλληλεξαρτούνται μεταξύ τους και αν υπάρξει έστω και η παραμικρή μεταβολή των τιμών από μια από αυτές μπορεί να παρατηρηθεί αλλαγή στη συμπεριφορά των άλλων.

Το πιο συχνά αναφερόμενο παράδειγμα ομοιογενούς ολιγοπωλίου είναι ο λεγόμενος και «ολιγοπωλιακός ανταγωνισμός» που παρατηρείται στην παραγωγή γεωργικών καλλιεργειών, όπου πολλές μεγάλες γεωργικές επιχειρήσεις έχουν ως αντικείμενό τους την παραγωγή σχεδόν ολόιδιων προϊόντων (Spaulling, 2015). Αντίστοιχα, όταν οι επιχειρήσεις παράγουν ετερογενή προϊόντα και είναι υποκατάστατα μεταξύ τους, τότε έχουμε ετερογενές ολιγοπώλιο με διαφοροποιημένες τιμές αγοράς. Αν οι διαφορές μεταξύ των προϊόντων είναι σχεδόν ασήμαντες, τότε αναφερόμαστε για στενά υποκατάστατα. Επίσης, στην περίπτωση του ετερογενούς ολιγοπωλίου, ο ανταγωνισμός μπορεί να παρατηρείται εκτός στις τιμές, αλλά και στις στρατηγικές της κάθε επιχείρησης. Σε σχέση με την ανάλυση του ετερογενούς ολιγοπωλίου, όπου διαφοροποιείται η παραγωγή, δημιουργείται ένα πρόβλημα οριοθέτησης της αγοράς του συγκεκριμένου προϊόντος, το οποίο στην βιβλιογραφία λύνεται κατά μία έννοια, από τον ορισμό της αγοράς που έδωσε ο Varian (1993). Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, μία αγορά ή ένας κλάδος αποτελείται από εκείνες τις επιχειρήσεις, οι οποίες παράγουν προϊόντα τα οποία, θεωρούνται από τους καταναλωτές ως στενά υποκατάστατα.

Η τρίτη υπόθεση έχει να κάνει στη δυνατότητα κάθε επιχείρησης να προβλέψει τις αντιδράσεις και τις κινήσεις των υπολοίπων και να μπορεί να

αντιδράσει αναλόγως. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι υπάρχουν μεγάλες επιχειρήσεις που με τη δικιά τους προσφορά μπορούν να επηρεάσουν όλο το σύνολο της προσφοράς στον κλάδο. Γενικά οι εταιρείες που δρουν στον κλάδο της αγοράς μπορούν να επηρεάσουν τη ζήτηση της αγοράς λόγω ότι ελέγχουν μεγάλο μερίδιο αγοράς του κλάδου. Εάν ένας ανταγωνιστής της αντιδράσει στην αλλαγή της τιμής αγοράς μιας εταιρείας και της συνολικά προσφερόμενης ποσότητας, θα οδηγήσει τον ανταγωνιστή στην υιοθέτηση αντιποίνων με αυτήν την κίνηση της επιχείρησης (Abbring & Campbell, 2006).

Η τέταρτη και τελευταία υπόθεση, σχετίζεται με τα εμπόδια εισόδου και τους περιορισμούς σε νέες επιχειρήσεις, που προσπαθούν να εισέλθουν στον κλάδο. Αποτέλεσμα είναι η μακροχρόνια ύπαρξη αρκετών μεγάλων εταιρειών στον κλάδο. Τα εμπόδια που μπορεί να έρθει αντιμέτωπη μια επιχείρηση για να εισέλθει στον κλάδο μπορεί να είναι το σχετικά υψηλό κόστος του κεφαλαίου που απαιτείται για την έναρξη μιας νέας επιχείρησης, οι περιορισμοί των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι προτιμήσεις των καταναλωτών σε σχέση με τις υπάρχουσες εταιρείες και οι ρυθμίσεις ή οι συμφωνίες μεταξύ των υφιστάμενων εταιρειών (Abbring & Campbell, 2006). Όταν οι οικονομίες κλίμακας αποτελούν εμπόδιο σε έναν ολιγοπωλιακό κλάδο, τότε η κάθε επιχείρηση που θα προσπαθήσει να εισέλθει στον κλάδο, θα πρέπει να έχει το ίδιο χαμηλό μέσο κόστος παραγωγής με αυτό που έχουν και οι υπόλοιπες επιχειρήσεις που είναι ήδη στον κλάδο.

Παράλληλα, ακόμα ένα εμπόδιο εισαγωγής νέων επιχειρήσεων στον κλάδο, που μπορούν να επιβάλλουν οι ήδη υπάρχουσες εταιρείες είναι η οριακή τιμή του πλήρους ανταγωνισμού. Αυτή η τιμή είναι χαμηλότερη από εκείνη που θα πωλούσαν τα προϊόντα τους οι ολιγοπωλιακές εταιρείες, ώστε να μεγιστοποιούσαν τα κέρδη τους, αν δε υπήρχε ο κίνδυνος εισαγωγής νέων επιχειρήσεων. Προϋπόθεση όμως των οριακών τιμών είναι η κοινή δράση των ολιγοπωλιακών εταιρειών. Συμπέρασμα, οι ολιγοπωλητές μπορούν να συμπεριφερθούν με την έννοια του συνεχούς ανταγωνισμού είτε με τη συνεννόηση με «κρυφές» ή «φανερές» συμφωνίες σε κρίσιμα ζητήματα, ώστε να μην μπορέσουν να εισέλθουν νέες επιχειρήσεις στον κλάδο.

1.3 Μορφές Ολιγοπωλίου

Το δυοπώλιο διαχωρίζεται αναλόγως με την επιλογή της προσφερόμενης ποσότητας ή με τον τρόπο τιμολόγησης της προσφερόμενης ποσότητας. Με τον πρώτο τρόπο διαχώρισης έχουμε: το μοντέλο του Cournot και το μοντέλο Stackelberg, ενώ για τον δεύτερο έχουμε το μοντέλο Bertrand το μοντέλο Sweezy.

1.3.1 Μοντέλο Cournot

Ο Γάλλος μαθηματικός Cournot ήταν αυτός που ανέπτυξε το πρώτο θεωρητικό μοντέλο ολιγοπωλίου το 1838. Για να το κάνει πιο απλό μελέτησε μία περίπτωση δυοπωλίου. Στο μοντέλο του, ο Cournot υπέθεσε τέσσερις υποθέσεις. Η πρώτη υπόθεση είναι η ύπαρξη δυο επιχειρήσεων, οι οποίες προσφέρουν ένα ομοιογενές προϊόν. Η δεύτερη τεχνική υπόθεση, στηρίζεται ότι το οριακό κόστος των δύο επιχειρήσεων είναι μηδενικό. Η τρίτη έχει σχέση με την καμπύλη ζήτησης ότι είναι γραμμικής μορφής και άρα έχει και αρνητική κλίση. Τέλος, η τελευταία υπόθεση υποθέτει ότι η κάθε επιχείρηση διαλέγει την καλύτερη συμπεριφορά που την βοηθάει να ανταπεξέλθει στο επίπεδο παραγωγής, στο οποίο παράγει ο ανταγωνιστής της. Υποθέτοντας ότι ο ανταγωνιστής δε θα αλλάξει το επίπεδο παραγωγής για μια χρονική περίοδο, μπορεί να ορίσει τη δική της παραγωγή μεγιστοποίησης κέρδους. Με βάση πόση ποσότητα θα παράγει η κάθε επιχείρηση, καθορίζει και την στρατηγική που θα ακολουθήσει. Αν όντως ότι οι επιχειρήσεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση κέρδους τους, τότε προκύπτει το ερώτημα το πόσο θα παράγει η κάθε επιχείρηση εφόσον γνωρίζει την παραγωγή του ανταγωνιστή της (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 355).

Αποτέλεσμα, μια επιχείρηση μπορεί να αλλάξει την παραγωγή σε μια χρονική περίοδο, χωρίς όμως να αντιδράσει ο ανταγωνιστής της. Η θέση ισορροπίας στο ολιγοπώλιο μπορεί να επιτευχθεί όταν υπάρχει ταυτόχρονα λήψη αποφάσεων σε κάθε επιχείρηση ώστε να αυξήσει τα κέρδη της, με δεδομένο ότι οι ανταγωνιστές της δε θα αντιδράσουν σε διαφορετικές περιόδους (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 355). Αν και οι υποθέσεις και τα συμπεράσματα του μοντέλου του Cournot πέρασαν από πολλές κριτικές, αποτελούν μια σταθερή λύση για κάθε περίπτωση, πρόσφερε αρκετά στο χώρο μελέτης των αγορών του ατελούς ανταγωνισμού και αποτέλεσε αφορμή για να υπάρξουν και άλλα θεωρητικά μοντέλα (Symeonidis, 2003).

1.3.2 Μοντέλο Bertrand

Το 1883, ο Γάλλος μαθηματικός και οικονομολόγος Joseph Bertrand, ανέπτυξε το δικό του μοντέλο δυοπωλίου. Το μοντέλο του Bertrand διαφέρει από αυτό του Cournot, διότι υποστηρίζει ότι ο ανταγωνισμός των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων στηρίζεται στον καθορισμό τιμών και όχι της παραγωγής. Ο Bertrand χρησιμοποιεί συναρτήσεις αντίδρασης των δυοπωλητών, δηλαδή τις αντιδράσεις που θα ακολουθήσει η κάθε επιχείρηση για το ίδιο ζήτημα που βγαίνει από τις καμπύλες ίσου κέρδους.

Με βάση μιας καμπύλης ίσου κέρδους, για ένα συγκεκριμένο επίπεδο κέρδους, υπάρχουν διάφοροι συνδυασμοί τιμών που χρεώνουν οι αντίπαλες επιχειρήσεις ώστε να επιτευχθεί. Με άλλα λόγια, το συμπέρασμα του συγκεκριμένου μοντέλου μπορεί να έχει την εξής διατύπωση: Για οποιαδήποτε τιμή και να χρεώνει η μια από τις επιχειρήσεις, θα υπάρχει πάντα μια μοναδική τιμή η οποία θα μεγιστοποιεί τα κέρδη της άλλης. Αυτή η μοναδική τιμή που μεγιστοποιεί τα κέρδη της μιας επιχείρησης καθορίζεται στο χαμηλότερο σημείο της υψηλότερης εφικτής καμπύλης ίσου κέρδους αυτής της επιχείρησης (Bertrand, 1883). Με το υπόδειγμα του Bertrand, ο κάθε δυοπωλητής έχει δεδομένη την τιμή που πουλάει ο ανταγωνιστής του, όποτε ορίζει χαμηλότερη τιμή ώστε να ικανοποιηθεί ολόκληρη η αγορά. Ο ανταγωνιστής θα αντιδράσει με μείωση τιμών, που αντιστοιχεί σε σημείο ίσο με το οριακό κόστος, γιατί διαφορετικά θα υπάρξει πόλεμος τιμών, ο οποίος θα προκαλέσει ζημία και στις δυο επιχειρήσεις.

Όποτε για το καλύτερο όφελος κάθε επιχείρησης υπάρχει μοίρασμα της αγοράς μεταξύ τους όπου η τιμή του προϊόντος καλύπτει το οριακό κόστος, ώστε να υπάρχει ισορροπία στην αγορά. Στο μοντέλο του Bertrand, όσο και του Cournot, οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε αυτά δε μαθαίνουν πότε τα λάθη τους και η τιμή που θα πουλάνε προκύπτει από την τέλεια ανταγωνιστική αγορά. Πέρα από τις αδυναμίες που βρίσκονται σε αυτά τα δύο μοντέλα, μπόρεσαν να δείξουν το πραγματικό όριο της αγοράς, που είναι ο τέλειος ανταγωνισμός (Symeonidis, 2003).

1.3.3 Μοντέλο Stackelberg

Ο γερμανός οικονομολόγος Heinrich von Stackelberg, ανέπτυξε ένα υπόδειγμα που κατά κύρια βάση απορρίπτει την τέταρτη υπόθεση του υποδείγματος του Cournot. Αντίθετα από το Cournot, ο Stackelberg θεωρεί ότι ο δυοπωλητής θα αντιδράσει στις κινήσεις της άλλης επιχείρησης, με αποτέλεσμα να δημιουργήσει την δική του «καμπύλη αντίδρασης», και στην συνέχεια θα συμπεριφερθεί με αυτό το δεδομένο και προχωρά στην μεγιστοποίηση των κερδών του λειτουργώντας ουσιαστικά σε καθεστώς μονοπωλίου (Stackelberg, 1952).

Στο υπόδειγμα του Stackelberg, οι ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις πρώτα θα παρατηρήσουν τις κινήσεις των ανταγωνιστών τους και μετά θα πάρουν τις αποφάσεις τους. Επίσης, περιγράφονται σε αυτό, τα πλεονεκτήματα που μπορεί να έχει αν μια επιχείρηση πάρει πρώτη τις αποφάσεις της πριν από όλους τους ανταγωνιστές της, το λεγόμενο πλεονέκτημα του πρωτοπόρου. Αν μια επιχείρηση είναι ηγέτης (leader) έχει το προβάδισμα να επιλέγει την παραγωγή της αφού συνεκτιμήσει την αντίδραση των ανταγωνιστών – ακόλουθών της (followers). Οι ακόλουθοι (followers) λαμβάνοντας ως δεδομένη την ποσότητα της ηγέτιδας επιχείρησης επιλέγουν την ποσότητα μεγιστοποίησης των κερδών τους (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 357).

Σε αυτό που τελικά βοηθάει το υπόδειγμα του Stackelberg στην αγορά, είναι ότι οι δύο επιχειρήσεις ενός ολιγοπωλιακού κλάδου καλύτερα να συνεργαστούν, ώστε να μπορέσουν να φτάσουν σε εκείνα τα σημεία της καμπύλης ζήτησης που μπορούν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη και των δύο σε επίπεδο μονοπωλιακής αγοράς (Li et al., 2016).

1.3.4 Μοντέλο Sweezy

Το 1939 ο Αμερικανός οικονομολόγος Paul M.Sweezy ανέπτυξε το μοντέλο της τεθλασμένης καμπύλης ζήτησης του ολιγοπωλίου. Το μοντέλο αυτό βασίστηκε περισσότερο στην ερμηνεία της συμπεριφοράς των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων. Η συμπεριφορά των επιχειρήσεων στο μοντέλο αυτό παραμένει σταθερή όταν η τιμή και η προσφερόμενη ποσότητα για την αγορά καθορίζεται σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο. Σημαίνει ότι μια ολιγοπωλιακή αγορά χαρακτηρίζεται από δυσκαμψία ή

σταθερότητα τιμών, ειδικά όταν υπάρχει μεταβολή τιμών προς τα κάτω. Για παράδειγμα, εάν μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση μειώσει την τιμή των προϊόντων που προσφέρει, οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις θα την ακολουθήσουν και θα εξουδετερώσουν το αναμενόμενο κέρδος της από τη μείωση των τιμών (Sweezy, 1939).

Το μοντέλο της τεθλασμένης καμπύλης ζήτησης κάνει μια προσπάθεια να εξηγήσει την ακαμψία των τιμών σε μια ολιγοπωλιακή αγορά. Η τεθλασμένη καμπύλη ζήτησης είναι "καθρέφτης" της συμπεριφοράς των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων, όταν οι ανταγωνιστές τους ρίχνουν τις τιμές ώστε να εξασφαλίσουν το δικό τους μερίδιο αγοράς. Οι βασικές υποθέσεις του μοντέλου αυτού είναι οι εξής (Sweezy, 1939): 1)Εάν μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση μειώσει την τιμή της, τότε και οι άλλες επιχειρήσεις θα μειώσουν επίσης τις τιμές τους. 2)Εάν μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση αυξήσει την τιμή της, τότε οι άλλες επιχειρήσεις δεν θα ακολουθήσουν αυτήν την αύξηση των τιμών. 3)Υπάρχει πάντα μια επικρατούσα τιμή στην αγορά.

Στο μοντέλο όμως αυτό, ενώ δίνεται βάση στην ακαμψία των τιμών, δεν υπάρχει κάποια εξήγηση για το πώς ακριβώς διαμορφώνεται αυτή η τιμή. Επίσης, το ότι οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις δε θα αυξήσουν τις τιμές όπως θα κάνει η άλλη επιχείρηση, δεν επιβεβαιώνεται έστω εμπειρικά (Kleshchelski & Vincent, 2009). Τέλος, στηρίζεται σε ανταγωνισμό που γίνεται έμφαση στη μη διαφοροποίηση των προϊόντων, στη διαφήμιση και σε άλλα μέσα που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις για να προωθήσουν τις πωλήσεις τους, και όχι μόνο στις τιμές.

1.3.5 Περίπτωση Συμπαιγνίας (Cartel)

Η συνεννόηση μεταξύ δυο ή περισσότερων ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων ονομάζεται περίπτωση συντεχνίας. Μπορεί να είναι τυπική ή άτυπη, φανερή ή κρυφή συμφωνία μεταξύ κυρίως μεγάλων επιχειρήσεων σε ολιγοπωλιακό κλάδο. Αυτό συμβαίνει και πιο πολύ για να μην υπάρξει πόλεμος τιμών και να μπορέσουν έστω οι επιχειρήσεις να διασφαλίσουν τα κέρδη τους, αν όχι να τα

μεγιστοποιήσουν. Το φαινόμενο αυτό στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως «συμπαιγνία» ή «σύμπραξη», που είναι αντίθετη προς τον ανταγωνισμό.

Οι επιχειρήσεις μέσα στην συμπαιγνία λαμβάνουν ταυτόχρονα τις αποφάσεις για την κάθε ενέργεια που θα κάνουν, έτσι ώστε να κρατήσουν την ίδια πελατεία τους ή και να την αυξήσουν (Fear, 2006). Σύμφωνα με τους Samuelson και Nordhaus (2004), η συμπαιγνία σηματοδοτεί μια κατάσταση κατά την οποία δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις ορίζουν από κοινού τις τιμές ή την προσφερόμενη ποσότητα και διαιρούν την αγορά μεταξύ τους. Σύμφωνα με τον Webster (2009), η σύμπραξη αποτελεί μια επίσημη συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων σε έναν ολιγοπωλιακό κλάδο για τον περιορισμό του ανταγωνισμού και την αύξηση των κερδών τους.

Με τη συμπαιγνία, οι επιχειρήσεις που την αποτελούν, αυξάνουν τα κέρδη, αποφεύγουν τη μελλοντική αβεβαιότητα εφόσον δε υπάρχει ανταγωνισμός και δε μπορούν να εισχωρήσουν νέες επιχειρήσεις στον κλάδο πολύ εύκολα λόγω αυτής. Πρέπει να αναφερθεί ότι με βάση νόμου οι κρυφές συμπαιγνίες απαγορεύονται διότι με αυτές δημιουργείται ένα κλίμα άτυπου μονοπωλίου και έτσι δε υπάρχει κοινωνική ευημερία για τους καταναλωτές και για τους παραγωγούς που δε συμμετέχουν σε αυτήν.

1.4 Δείκτες ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης

Το ολιγοπώλιο αποτελεί μια δομή αγοράς, όπου ένας μικρός αριθμός επιχειρήσεων ελέγχουν την αγορά και κυριαρχούν στον χώρο της βιομηχανίας. Οι ολιγοπωλιακές αγορές χαρακτηρίζονται από υψηλά εμπόδια εισόδου, αλληλεξάρτηση μεταξύ των επιχειρήσεων και ατελή ανταγωνισμό (Economics Online, 2020). Τα ολιγοπώλια μπορούν να προσδιοριστούν με τη βοήθεια δεικτών συγκέντρωσης (Concentration ratio), οι οποίοι μετρούν το ποσοστό του συνολικού μεριδίου της αγοράς που ελέγχεται από ένα δεδομένο αριθμό επιχειρήσεων. Όταν υπάρχει υψηλός δείκτης συγκέντρωσης σε έναν κλάδο, οι οικονομολόγοι τείνουν να προσδιορίζουν τον κλάδο ως ολιγοπώλιο (FasterCapital, 2024).

Ο δείκτης συγκέντρωσης μιας ολιγοπωλιακής αγοράς μετρά το μερίδιο αγοράς των μεγαλύτερων επιχειρήσεων ενός κλάδου. Σε ένα ολιγοπώλιο, οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την τιμή της αγοράς και συχνά επιδίδονται σε τακτικές στρατηγικής συμπεριφοράς, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους. Στις ολιγοπωλιακές αγορές οι επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από μεγάλο βαθμό αλληλεξάρτησης, καθώς οι ενέργειες μίας επιχείρησης επηρεάζουν τα κέρδη των άλλων επιχειρήσεων (FasterCapital, 2024).

Ο δείκτης συγκέντρωσης είναι η πιο κοινή και η παλαιότερη μεταξύ όλων των μετρήσεων συγκέντρωσης. Ορίζεται ως ο αριθμός «n» του σωρευτικού μεριδίου μίας εταιρείας. Βασίζεται στους δείκτες συνολικής αξίας που πραγματοποιούν οι εταιρείες ως προς τα κριτήρια των πρώτων «n» εταιρειών, οι οποίες αναγράφονται με βάση διάφορα μεγέθη, όπως παραγωγή, περιουσιακά στοιχεία, πωλήσεις, παραγωγική ικανότητα, απασχόληση, προστιθέμενη αξία. Με άλλα λόγια, ο ρυθμός συγκέντρωσης δείχνει το μερίδιο ορισμένων μεγάλων επιχειρήσεων στον κλάδο. Το μερίδιο κάθε εταιρείας βρίσκεται με τον ακόλουθο τύπο.

$$P_i = \frac{X_i}{T}$$

P_i : το μερίδιο αγοράς της i^{th} εταιρείας ($i=1,...,n$)

X_i : οι πωλήσεις της i^{th} εταιρείας (ή άλλες μεταβλητές)

T : συνολικές πωλήσεις του κλάδου (ή άλλες μεταβλητές)

Το μερίδιο αγοράς (δείκτης συγκέντρωσης) ενός ορισμένου αριθμού επιχειρήσεων υπολογίζεται ως εξής.

$$CR_n = \sum_{i=1}^n P_i$$

CR_n Δείκτης συγκέντρωσης για n εταιρείες

n: ο αριθμός των εταιρειών στη βιομηχανική παραγωγή

P_i το μερίδιο αγοράς της i^{th} εταιρείας ($i=1,...,n$)

Αυτά τα μεγέθη, τα οποία αναφέρονται ως ποσοστά και προσδιορίζονται σύμφωνα με συγκεκριμένους αριθμούς εταιρειών, ονομάζονται δείκτες συγκέντρωσης (Ukan, 2017, p. 5).

Ο δείκτης συγκέντρωσης αξιοποιείται για τη μέτρηση του επιπέδου ανταγωνισμού σε έναν κλάδο. Σε μια ολιγοπωλιακή αγορά, αποτελεί ουσιαστικό εργαλείο για την κατανόηση της δομής της αγοράς, καθώς δίνει μια ιδέα για το μερίδιο αγοράς που ελέγχουν οι κορυφαίες εταιρείες. Ένας υψηλότερος δείκτης συγκέντρωσης υποδηλώνει ότι η αγορά κυριαρχείται από λίγες επιχειρήσεις, ενώ ένας χαμηλότερος δείκτης συγκέντρωσης υποδηλώνει ότι η αγορά έχει μια πιο ανταγωνιστική δομή. Η έννοια της αναλογίας συγκέντρωσης είναι απαραίτητη για την κατανόηση της δυναμικής μιας ολιγοπωλιακής αγοράς. Ο δείκτης συγκέντρωσης μπορεί να υπολογιστεί προσθέτοντας τα μερίδια αγοράς των κορυφαίων επιχειρήσεων σε έναν κλάδο. Για παράδειγμα, εάν ένας κλάδος έχει τέσσερις εταιρείες με μερίδια αγοράς 40%, 30%, 20% και 10%, τότε ο δείκτης συγκέντρωσης θα είναι 100% (40% + 30% + 20% + 10%). Ένας υψηλότερος δείκτης συγκέντρωσης υποδηλώνει ότι η αγορά ελέγχεται από λίγες δεσπόζουσες εταιρείες. Για παράδειγμα, εάν ο δείκτης συγκέντρωσης είναι 80%, σημαίνει ότι οι τέσσερις κορυφαίες εταιρείες ελέγχουν το 80% του μεριδίου αγοράς. Από την άλλη πλευρά, ένας χαμηλότερος δείκτης συγκέντρωσης υποδηλώνει μία πιο ανταγωνιστική δομή της αγοράς. Για παράδειγμα, εάν ο δείκτης συγκέντρωσης είναι 40%, σημαίνει ότι οι τέσσερις κορυφαίες εταιρείες ελέγχουν μόνο το 40% του μεριδίου αγοράς και το υπόλοιπο 60% κατανέμεται σε μικρότερες επιχειρήσεις (FasterCapital, 2024).

Ο δείκτης συγκέντρωσης θεωρείται μία από τις βασικές έννοιες για την κατανόηση των ολιγοπωλιακών αγορών και χρησιμοποιείται συχνά για την ταξινόμησή τους σε διαφορετικούς τύπους. Διακρίνονται τέσσερις διαφορετικοί τύποι δεικτών συγκέντρωσης:

- CR4. Ο CR4 είναι ο δείκτης συγκέντρωσης των τεσσάρων κορυφαίων εταιρειών στην αγορά. Συνήθως χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό αγορών που είναι ολιγοπωλιακές. Για παράδειγμα, η βιομηχανία αναψυκτικών στις Ηνωμένες Πολιτείες έχει CR4 πάνω από 70%, γεγονός που δείχνει ότι οι τέσσερις μεγαλύτερες εταιρείες κυριαρχούν στην αγορά.
- CR8. Ο CR8 είναι παρόμοιος με τον CR4, αλλά περιλαμβάνει το μερίδιο αγοράς των οκτώ κορυφαίων εταιρειών του κλάδου. Ο CR8 χρησιμοποιείται συχνά σε βιομηχανίες, όπου υπάρχουν περισσότερες εταιρείες που έχουν σημαντικά μερίδια αγοράς. Για παράδειγμα, ο τραπεζικός κλάδος στις Ηνωμένες Πολιτείες έχει CR8, περίπου 80 τοις εκατό.
- Δείκτης Herfindahl-Hirschman (HHI). Ο HHI είναι ένας δείκτης συγκέντρωσης της αγοράς, ο οποίος λαμβάνει υπόψη του την κατανομή μεγέθους των επιχειρήσεων ενός κλάδου. Υπολογίζεται αθροίζοντας τα τετράγωνα των μεριδίων αγοράς όλων των επιχειρήσεων του κλάδου. Ο HHI χρησιμοποιείται για τον εντοπισμό αγορών οι οποίες είναι ιδιαίτερα συγκεντρωμένες και δυνητικά ανταγωνιστικές. Για παράδειγμα, ο HHI για τη βιομηχανία ασύρματων τηλεπικοινωνιών στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι πάνω από 2.500, υποδεικνύοντας ότι ο κλάδος έχει υψηλή συγκέντρωση.
- Δείκτης Lerner. Ο δείκτης Lerner είναι ένα μέτρο της ισχύος στην αγορά που μετρά τη διαφορά μεταξύ της τιμής και του οριακού κόστους παραγωγής ως ποσοστό της τιμής. Ο δείκτης Lerner χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του βαθμού ισχύος των επιχειρήσεων σε ολιγοπωλιακές αγορές. Για παράδειγμα, εάν μια επιχείρηση έχει δείκτη Lerner 0,4, σημαίνει ότι έχει σήμανση 40 τοις εκατό πάνω από το οριακό κόστος παραγωγής της. Όσον αφορά το δείκτη Lerner, σύμφωνα με τον Παπανδρέου (γνωστό πολιτικό ηγέτη της Ελλάδας), μετράει την επιρροή μιας επιχείρησης στις τιμές της αγοράς: $L = (P - MC) / P$ (όπου P η τιμή και MC το οριακό κόστος). Σε συνθήκες τέλει ανταγωνισμού, όπου η τιμή είναι ίση με το οριακό κόστος, ο δείκτης Lerner είναι μηδενικός. Αντιθέτως, αν η ισχύς της επιχείρησης είναι μεγάλη στην αγορά, τότε μεγαλώνει και η διαφορά μεταξύ τιμής και οριακού κόστους, που οδηγεί σε μονοπωλιακή ισχύ. Επίσης, ο δείκτης Lerner μπορεί να αποτυπωθεί και ως $L = 1/|e|$, όπου $|e|$ είναι η απόλυτη ελαστικότητα ζήτησης. Άρα η μονοπωλιακή

ισχύς είναι αντιστρόφως ανάλογη της ελαστικότητας: χαμηλή ελαστικότητα υποδεικνύει υψηλότερα περιθώρια κέρδους και ισχυρότερη επιρροή στην αγορά. (ZOUBOULAKIS, 2023)

Η κατανόηση των διαφορετικών τύπων δεικτών συγκέντρωσης είναι απαραίτητη για τον εντοπισμό ολιγοπωλιακών αγορών και τη μέτρηση του βαθμού ανταγωνισμού στις αγορές αυτές. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αναλύοντας τους δείκτες συγκέντρωσης μπορούν να προσδιορίσουν εάν είναι σκόπιμη μία παρέμβαση για την προώθηση του ανταγωνισμού και την πρόληψη αντισταγωνιστικής συμπεριφοράς.

Επιπτώσεις του δείκτη συγκέντρωσης

Ένας υψηλός δείκτης συγκέντρωσης ενδέχεται να έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στην αγορά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη αποτελεσματικότητα, καθώς οι δεσπόζουσες επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από οικονομίες κλίμακας, γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε πτώση των τιμών. Ωστόσο, ενδέχεται επίσης να οδηγήσει σε μείωση της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας των τιμών. Αυτό ενδέχεται να έχει ως συνέπεια οι μικρότερες επιχειρήσεις να μην είναι ανταγωνιστικές και τελικά να αποκλειστούν από την αγορά. Σχετικά με την ισχύ της αγοράς στη ζώνη του ευρώ, σε έκθεση της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας αναφέρεται ότι οι δείκτες συγκέντρωσης στη ζώνη του ευρώ παρέμειναν σε γενικές γραμμές αμετάβλητοι τα τελευταία δέκα περίπου χρόνια, αν και με ορισμένες διαφορές μεταξύ τομέων και χωρών. Οι 4 κορυφαίες επιχειρήσεις στη μέτρηση της συνολικής οικονομίας της ζώνης του ευρώ αντιπροσωπεύουν μεταξύ 10% - 20% των συνολικών πωλήσεων. Η μεταποίηση έχει σχετικά υψηλότερα επίπεδα συγκέντρωσης (περίπου 16 - 30%) (Cavalleri et al., 2019, p. 3). Η συγκέντρωση στην αγορά είναι υψηλότερη σε επίπεδο χώρας από ό,τι στο συνολικό επίπεδο της ενιαίας αγοράς. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση παρατηρείται στη Γερμανία, ενώ η μικρότερη στην Ιταλία. Ο μεταποιητικός τομέας είναι κατά μέσο όρο κάπως πιο συγκεντρωμένος από τη συνολική οικονομία. Με την πάροδο του χρόνου, αν και η συγκέντρωση ήταν γενικά

σταθερή στις περισσότερες χώρες, μειώθηκε κάπως στη Γερμανία και ελαφρώς αυξήθηκε στην Ισπανία (ό.π, 2019, p. 31).

1.5 Η Θεωρία Παιγνίων στο Ολιγοπώλιο

Η θεωρία Παιγνίων πλέον έχει αποκτήσει καθοριστικό ρόλο στην εξήγηση της συμπεριφοράς των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων (Gibbons, 1992). Αποτελεί ειδική μέθοδο ανάλυσης κοινωνικών φαινομένων και διαδικασιών. Επίσης, είναι ένας από τους τρόπους ερμηνείας της ανθρώπινης συμπεριφοράς και επιλογής σε καταστάσεις συγκρούσεων. Η θεωρία Παιγνίων μπορεί να θεωρηθεί ως μαθηματική ανάλυση αποφάσεων, μέσα στην οποία οι συμμετέχοντες έχουν σύγκρουση συμφερόντων.

Οι έννοιες της βοηθούν στη διατύπωση, στην ανάλυση και στην κατανόηση διαφορετικών στρατηγικών. Γενικά, με τη θεωρία των Παιγνίων γίνεται προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η λειτουργική σχέση μεταξύ των επιλεγμένων στρατηγικών των μεμονωμένων παικτών και των αποτελεσμάτων τους στην αγορά, που μπορεί να είναι είτε κέρδος είτε ζημία (Gibbons, 1992). Οι συμμετέχοντες μέσα σε ένα παίγνιο λαμβάνουν αποφάσεις για τις επιχειρήσεις τους, λαμβάνοντας υπόψη τις ενέργειες και τις αντιδράσεις των άλλων. Μια στρατηγική είναι ένας κανόνας ή ένα σχέδιο δράσης για ένα συγκεκριμένο παίγνιο. Για παράδειγμα, για μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση που πρέπει να καθορίσει την τιμή των προϊόντων της, μια πιθανή στρατηγική είναι η απόφαση διατήρησης της τιμής της σε υψηλά επίπεδα, τουλάχιστον μέχρι κάποιος από τους ανταγωνιστές της αποφασίσει να μειώσει την τιμή του, οπότε τότε, η επιχείρηση θα αποφασίσει να ακολουθήσει και αυτή με την σειρά της την μείωση της δικής της τιμής (Turocy & Stengel, 2001).

Η κάθε επιχείρηση μέσα στο παίγνιο είναι ένας παίχτης (player), ο οποίος προσπαθεί να μαντέψει τις πιθανές ενέργειες των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων του, που θα ακολουθήσουν αν αποφασίσει να κάνει μια δική του ενέργεια. Είναι σαν τις τακτικές του σκακιού όπου ο καθένας προσπαθεί να προβλέψει ποια κίνηση θα κάνει ο αντίπαλος μετά από την δική του (Κωπτής και Πετράκη-Κωπτή, 2002, σελ. 459). Λόγου του μικρού αριθμού των επιχειρήσεων σε έναν ολιγοπωλιακό κλάδο, η

κάθε ενέργεια μιας επιχείρησης, τι κέρδος θα επιφέρει εξαρτάται και από τις ενέργειες των ανταγωνιστών της. Άρα, η ενέργεια που θα φέρει το μεγαλύτερο κέρδος βασίζεται στις υποθέσεις που κάνει η ίδια για τις επιλογές που κάνουν οι ανταγωνιστές της και στις υποθέσεις που κάνουν οι άλλοι για αυτή. Στο τέλος του παιγνίου οι παίκτες λαμβάνουν ανταμοιβές (payoffs), που είναι τα τελικά κέρδη, τα οποία προκύπτουν από το συνδυασμό των ενεργειών που λαμβάνουν.

Γενικά, στόχος της θεωρίας των Παιγνίων είναι ο καθορισμός της βέλτιστης στρατηγικής, η οποία θα μεγιστοποιήσει και την αναμενόμενη απόδοση του παίκτη. Ο ολιγοπωλιακός κλάδος, λόγω ότι μέσα σε αυτόν οι επιχειρήσεις εξαρτώνται η μια με την άλλη, συνδέεται με τη θεωρία των παιγνίων. Ένα παίγνιο για ένα σύνολο επιχειρήσεων (παικτών), που σε αυτό η κάθε επιχείρηση έχει ένα σύνολο επιλογών που αποτελούν μια στρατηγική, οι οποίες την επιφέρουν κάποια κέρδη (απολαβές) που εξαρτώνται όμως και από τις επιλογές των ανταγωνιστών τους, μπορεί να εξηγήσει αυτήν τη στρατηγική αλληλεξάρτηση των επιχειρήσεων.

Μέσα στο στόχο της θεωρίας των Παιγνίων, γίνεται προσπάθεια να βρεθεί η καλύτερη στρατηγική που μεγιστοποιεί την αναμενόμενη απόδοση, δηλαδή τα κέρδη της κάθε επιχείρησης. Τα εργαλεία της επιτρέπουν τη μελέτη πολλών πιθανών στρατηγικών μέσα στον οποίον θα υπάρξει σύγκρουση συμφερόντων ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Ωστόσο υπάρχουν παίγνια στα οποία οι παίκτες συνεργάζονται, δηλαδή μπορούν να συνάψουν δεσμευτικές συμβάσεις που τους επιτρέπουν να σχεδιάσουν αμοιβαίες στρατηγικές και να επιτύχουν μεγαλύτερο κέρδος ή και μη συνεργατικά που σε αυτήν την περίπτωση δεν είναι δυνατόν να υπάρξει διαπραγμάτευση ή εφαρμογή υποχρεωτικών συμφωνιών μεταξύ των παικτών, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν τόσο οι συγκρούσεις συμφερόντων (Σολδάτος, 2002, σελ. 7).

Επίσης, τα παίγνια μπορεί να είναι είτε επαναλαμβανόμενα, δηλαδή να επαναλαμβάνονται οι αποφάσεις της άπειρες φορές μέσα στο χρόνο, είτε μη επαναλαμβανόμενα όπου οι αποφάσεις τους λαμβάνονται μόνο μια φορά. Στις σύγχρονες οικονομικές συνθήκες, το σημαντικότερο στοιχείο για κάθε παίγνιο είναι η δυνατότητά του να θέτει στρατηγικούς στόχους, ειδικά στις περιπτώσεις των

επαναλαμβανόμενων παιγνίων, όπως για παράδειγμα, είναι ο καθορισμός της τιμής ενός προϊόντος (Σολδάτος, 2002, σελ. 231).

1.6 Συμπεράσματα

Σε αυτό το κεφάλαιο έγινε η ανάλυση των σημαντικότερων μοντέλων που περιγράφουν την αγορά του ολιγοπωλιακού κλάδου. Η ανάλυση έγινε με χρονολογική δρομολόγηση, αλλά τα μοντέλα Cournot και Stackelberg είναι αυτά που συνδέονται μεταξύ τους και είναι τα σημαντικότερα στην μελέτη του δυοπωλίου επειδή βασίζονται στην επιλογή καθορισμού της ποσότητας, ενώ αυτά του Bertrand και Sweezy κάνουν αναφορά για τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων. Στη σύγχρονη οικονομία παρατηρούμε επίσης ολιγοπωλιακή συγκέντρωση επιχειρήσεων, που είναι γνωστή και ως καρτέλ. Τέλος, αναφερόμαστε στην εφαρμογή της θεωρίας των Παιγνίων που μελετάει τον ατελή ανταγωνισμό ως σύνολο.

Τόσο σε μακροοικονομικό επίπεδο, όπως η μελέτη και η ανάλυση της συμπεριφοράς δυο πετρελαιοπαραγωγών χωρών, όσο σε μικροοικονομικό επίπεδο, όπως οι περιπτώσεις όπου δυο μεγάλες εταιρίες ενός κλάδου αναγκάζονται να μεγιστοποιούν τις δαπάνες για διαφήμιση ή να διαμοιράσουν μεταξύ τους το κόστος μιας επένδυσης, γίνονται βάση εφαρμογής αυτών των μοντέλων. Στα παρακάτω κεφάλαια που θα αναλυθούν θα δούμε που ακριβώς γίνεται εφαρμογή αυτών των συγκεκριμένων μοντέλων και σε ποιες περιπτώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Πολιτική Ανταγωνισμού. Νομικό πλαίσιο και Πρακτικές εφαρμογές

2.1 Εισαγωγή

Στις σύγχρονες οικονομίες, όπως και στην ελληνική, παρατηρείται ολιγοπωλιακή σύνθεση σε αρκετές αγορές προϊόντων. Αρκετοί κλάδοι της ελληνικής οικονομίας, όπως ο κλάδος της παραγωγής γάλακτος, ο κλάδος διύλισης πετρελαίου, ο τραπεζικός κλάδος, όπως αυτός διαμορφώθηκε μέσα στην κρίση του 2010, παρουσιάζουν στοιχεία ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης (ΚΕΠΕ, 2011). Σε αυτό το κεφάλαιο, αφού στο προηγούμενο παρουσιάστηκαν τα σημαντικότερα θεωρητικά μοντέλα μελέτης του ολιγοπωλίου, θα γίνει η κριτική παράθεση του ρυθμιστικού πλαισίου, που θα πρέπει να λειτουργούν οι ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις, ώστε να υπάρχει ισορροπία στα ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά του κλάδου.

Σε κάποιες περιπτώσεις, η ύπαρξη μιας ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης σε έναν κλάδο δε σημαίνει ότι υπάρχει έλλειψη ανταγωνισμού. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, κρίνεται απαραίτητη η παρακολούθηση της εξέλιξης του κλάδου μέσα από τις θεσμοθετημένες επιτροπές ανταγωνισμού, προκειμένου να διαπιστώνεται έγκαιρα η τήρηση των κανόνων του ελεύθερου ανταγωνισμού (Αγιομυργιανάκης et al, 2006, σελ.172). Με αυτήν την έννοια, στην συνέχεια, θα παρουσιαστεί η πολιτική του ανταγωνισμού που θα πρέπει να εφαρμόζεται και αναφορά στον ρόλο και το έργο της Επιτροπής Ανταγωνισμού στην Ελλάδα.

2.2 Θεωρία Πολιτικής Ανταγωνισμού

2.2.1 Σκοπός και στόχοι της πολιτικής ανταγωνισμού

Ορισμός της πολιτικής ανταγωνισμού μπορεί να θεωρηθεί ως μια κυβερνητική πολιτική που σκοπός της είναι να προωθήσει ή να διατηρήσει το επίπεδο ανταγωνισμού στις αγορές. Η πολιτική ανταγωνισμού περιέχει κυβερνητικά μέτρα που έχουν άμεση επιρροή στην συμπεριφορά των επιχειρήσεων και στη δομή της βιομηχανίας και των αγορών. Γενικά, καλύπτει στην ουσία δύο στοιχεία. Το πρώτο είναι η θέσπιση κανόνων που έχουν σκοπό την προώθηση του ανταγωνισμού

στις τοπικές και εθνικές αγορές, όπως η προώθηση της εισόδου και εξόδου από την αγορά, η εισαγωγή μιας ενισχυμένης εμπορικής πολιτικής, η εξάλειψη των περιοριστικών εμπορικών πρακτικών, η μείωση των περιττών κυβερνητικών παρεμβάσεων με στόχο την μεγαλύτερη εξάρτηση από τις δυνάμεις της αγοράς. Το δεύτερο στοιχείο, είναι το νομοθετικό πλαίσιο περί ανταγωνισμού και περιλαμβάνει νομοθεσία, δικαστικές αποφάσεις και κανονισμούς που αποτρέπουν τις μη ανταγωνιστικές πρακτικές, την κατάχρηση της εξουσίας στην αγορά και τις μη ανταγωνιστικές συγχωνεύσεις. Γενικά, δίνεται μεγάλη προσοχή στον έλεγχο των περιοριστικών εμπορικών πρακτικών) και στις μη ανταγωνιστικές συγχωνεύσεις καθώς επίσης περιλαμβάνονται και διατάξεις σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές (Motta, 2004, σελ. 24).

Σκοπός της πολιτικής ανταγωνισμού είναι η προώθηση και η προστασία της ανταγωνιστικής διαδικασίας. Θα πρέπει γενικά ισότιμοι όροι ανταγωνισμού για όλους τους παράγοντες της αγοράς να αρχίσουν να συμπεριλαμβάνονται, ώστε οι αγορές να γίνονται πιο ανταγωνιστικές. Η θέσπιση ενός νόμου περί ανταγωνισμού θα πρέπει να προστατεύει την ανταγωνιστικότητα για την αγορά μέσα από διάφορους κανόνες για όλο το σύνολο των επιχειρήσεων και όχι γενικά μόνο για ορισμένους ανταγωνιστές. Η επιδίωξη ενός δίκαιου ή αποτελεσματικού ανταγωνισμού μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας, της οικονομικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης και της ευημερίας των καταναλωτών (Fox, 2016).

Παράλληλα, η πολιτική ανταγωνισμού βοηθάει στην καθημερινότητα των καταναλωτών, γιατί μέσω αυτής υπάρχει μεγαλύτερη γκάμα επιλογών, καλύτερη ποιότητα στα προϊόντα και χαμηλότερες τιμές. Γενικά, στις αγορές λόγω αποτυχιών, ασυμμετριών πληροφόρησης, και έλλειψης διαπραγματευτικής θέσης έναντι των παραγωγών και το υψηλό κόστος συναλλαγής, μπορεί να παρατηρηθεί ανισορροπία μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών. Τότε, η πολιτική ανταγωνισμού θα πρέπει να αποκαταστήσει αυτήν την ανισορροπία που έχει δημιουργηθεί στην αγορά, μέσω τις πολιτικές προστασίας των καταναλωτών.

Επιπλέον, η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να έχει μεγάλο όφελος ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στις αναπτυσσόμενες χώρες λόγω της ιδιωτικοποίησης και της απελευθέρωσης των αγορών σε παγκόσμια κλίμακα, οι αρχές και γενικά η νομοθεσία θα πρέπει να παρατηρεί να μην μπορέσουν τα ιδιωτικά μονοπώλια, και ενδεχομένως ξένων, να αντικαταστήσουν αυτά του δημοσίου. Γενικά, η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να συμβάλει και σε άλλους στόχους (τόσο οικονομικοί όσο και κοινωνικοί). Για παράδειγμα, κάποιος από αυτούς μπορεί να είναι η ολοκλήρωση των εθνικών αγορών και η προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης, η προώθηση ή και η προστασία των μικρών επιχειρήσεων, η προώθηση της τεχνολογικής προόδου, η προώθηση της βιομηχανικής διαφοροποίησης, η προστασία του περιβάλλοντος, η καταπολέμηση του πληθωρισμού, η δημιουργία θέσεων εργασίας, η ίση μεταχείριση των εργαζομένων ανεξάρτητα από τη φυλή ή το φύλο ή η προώθηση της καλής διαβίωσης συγκεκριμένων ομάδων καταναλωτών (Samans & Ortiz, 2016).

Η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί επιπρόσθετα να συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας γιατί βοηθάει τις μικρές επιχειρήσεις να προσπεράσουν τα εμπόδια που δημιουργούν οι λίγες, μεγάλες ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις, ώστε να μπορέσουν να εισέλθουν σε έναν κλάδο αγοράς. Συμπληρώνει την εμπορική πολιτική, τη βιομηχανική πολιτική και τη ρυθμιστική πολιτική. Στόχος της είναι ακόμα και η μείωση όλης αυτής της επιχειρηματικής συμπεριφοράς που κάνει δυσβάστακτη την είσοδο στην αγορά από άλλες επιχειρήσεις που οδηγεί στη μείωση του ανταγωνισμού. Μια αποτελεσματική πολιτική ανταγωνισμού αυξάνει την εμπιστοσύνη των επενδυτών να επενδύσουν όλο και περισσότερο σε μια αγορά και αποτρέπει την απώλεια των πλεονεκτημάτων του εμπορίου που ενδεχομένως να προκύπτουν από την εφαρμογή μη-ανταγωνιστικών πρακτικών.

Με αποτέλεσμα, η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να ενισχύσει την ελκυστικότητα μιας οικονομίας στις άμεσες ξένες επενδύσεις και να έχει αποτέλεσμα τη μεγιστοποίηση των οφελών (Motta, 2004, σελ. 36).

2.2.2 Ιστορική αναδρομή των σημαντικότερων Αρχών Πολιτικής Ανταγωνισμού

Στη συνέχεια, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση ενός πίνακα με τις σημαντικότερες συνθήκες και ρυθμίσεις του διεθνούς και ευρωπαϊκού ρυθμιστικού πλαισίου σχετικά με την εγκαθίδρυση και την προάσπιση του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Στα αριστερά κάθετα κελιά αναφέρονται οι χρονολογίες που υπογράφηκαν οι συνθήκες και στα δεξιά γίνεται η περιγραφή των συμβάντων και των μέτρων που ακολούθησαν με την κάθε συνθήκη.

Πίνακας 1. Το ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας του ανταγωνισμού

1951. Η Συνθήκη του Παρισιού (Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα	• Απαγόρευε τα εμπόδια εμπορίου καθώς και τις πρακτικές διάκρισης που θα μπορούσαν να περιορίσουν τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα κράτη-μέλη. • Το Άρθρο 65 απαγόρευε τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που τείνουν άμεσα ή έμμεσα στον περιορισμό ή στη διαστρέβλωση του ανταγωνισμού στην κοινή αγορά. • Το Άρθρο 66 αναφέρονταν στην κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης από επιχειρήσεις
1957. Η Συνθήκη της Ρώμης (Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας)	• Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Συνθήκης, αναγνωριζόταν η ανάγκη για ένα σύστημα που θα διαβεβαιώνει ότι ο ανταγωνισμός στην εσωτερική αγορά δεν θα διαστρεβλώνεται
1989. Δημιουργία Ευρωπαϊκού Κανονισμού σχετικού με τις Συγχωνεύσεις	• Για πρώτη φορά προσδιορίζονταν ακριβώς όλες εκείνες οι λεπτομέρειες, οι οποίες θα έπρεπε να ακολουθούνται από τις επιχειρήσεις για να γίνονται οι συγχωνεύσεις με κατάλληλο νομότυπο τρόπο.
1997. Συνθήκη του Άμστερνταμ	• Το άρθρο 81 αναφέρεται στις Συμπράξεις μεταξύ των επιχειρήσεων • Το άρθρο 81 αναφέρεται στον τρόπο αντιμετώπισης της Δεσπόζουσας Θέσης

Πηγή: Μήλλιος, 2013

2.2.3 Ευρωπαϊκή Πολιτική Ανταγωνισμού

Η ευρωπαϊκή πολιτική δίνει έμφαση σε διάφορα πεδία, τα οποία είναι τα εξής:

- Πολιτικές ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας καρτέλ
- Πολιτικές ρύθμισης των συγχωνεύσεων
- Πολιτικές ρύθμισης των παρεμβάσεων του κράτους στην αγορά προς όφελος του ανταγωνισμού
- Πολιτικές απελευθέρωσης των αγορών
- Πολιτικές με διεθνή αντίκτυπο

Οι οποίες πολιτικές θα παρουσιαστούν στη συνέχεια η καθεμία ξεχωριστά.

Πολιτικές ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας καρτέλ

Το άρθρο 101 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύει ρητά τις συμφωνίες μεταξύ δύο ή παραπάνω ανεξάρτητων φορέων της αγοράς που γίνονται εμπόδιο στον ανταγωνισμό. Αυτή η διάταξη ισχύει και για τις οριζόντιες συμφωνίες (δηλαδή μεταξύ εταιρειών που λειτουργούν στο ίδιο επίπεδο στην αγορά όπως οι χονδρέμποροι) και για τις κάθετες συμφωνίες (δηλαδή σε εταιρείες που λειτουργούν σε διαφορετικά επίπεδα, όπως ο παραγωγός και ο διανομέας). Το άρθρο 101 απαγορεύει τις συμφωνίες που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή την απόσπαση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς.

Εάν οι φορείς μπορεί να πείσουν ότι η συμφωνία που προσπαθούν να κάνουν είναι για τη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής αγαθών, η συμβολή στην τεχνική ή την οικονομική πρόοδο ή η παροχή στους καταναλωτές δίκαιου μεριδίου οποιουδήποτε οφέλους, τότε μπορεί να τους επιτραπεί η συμφωνία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις που έχουν όφελος από τις συμφωνίες δεν μπορούν ούτε να επιβάλλουν περιορισμούς στα άλλα εμπλεκόμενα μέρη, ούτε να τους επιτραπεί η δυνατότητα να εξαλείψουν τον ανταγωνισμό. Η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να αντιδράσει με τρεις πιθανούς τρόπους σε

περίπτωση παραβίασης. Μπορεί είτε να κινήσει την διαδικασία που προβλέπεται σε περίπτωση παραβίασης της συμφωνίας, είτε να ακυρώσει την συμφωνία μετά από εξέταση που θα λάβει χώρα, ή να χορηγήσει εξαίρεση (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2012).

Πολιτικές ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας καρτέλ

Η δημιουργία καρτέλ μεταξύ ανταγωνιστών μιας αγοράς είναι η κυριότερη παραβίαση των κανόνων αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας, οι οποίοι ανταγωνιστές, συνεργάζονται μεταξύ τους για τον καθορισμό των τιμών, της προσφοράς, τον περιορισμό της παραγωγής ή την κατανομή μεταξύ τους των αγορών ή των πελατών. Κατά τη δεκαετία του 1990, όπου τα καρτέλ γίνονται όλο και περισσότερα, η πολιτική ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης επέβαλλε υψηλά πρόστιμα στα μέλη των καρτέλ. Οι τομείς όπως οι βιομηχανίες φαρμάκων, χαρτιού, τσιμέντου και γυαλιού φαίνεται να είναι πιο ευάλωτοι στο σχηματισμό καρτέλ από τους άλλους. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η δημιουργία καρτέλ θεωρείται εν πολλοίς, στρατηγική επιλογή των υπευθύνων των μεγάλων εταιριών, που την επιλέγουν συνειδητά στη σύγχρονη οικονομία (McGowan, 2010).

Πολιτικές ρύθμισης των συγχωνεύσεων

Για τις αποφάσεις που σχετίζονται με τις συγχωνεύσεις είναι κατά κύριο λόγο τα νομικά κείμενα του κανονισμού υπ' αριθ. 139/2004 για τον έλεγχο των συγχωνεύσεων και ο εκτελεστικός κανονισμός 1268/2013, που ανακοινώσεις και κατευθυντήριες γραμμές τον συμπληρώνουν ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Μέσα από αυτά τα νομικά κείμενα καθορίζουν τη διαδικασία με την οποία η Επιτροπή εξετάζει τις συγχωνεύσεις και τις συγκεντρώσεις των επιχειρήσεων. Η Επιτροπή θα πρέπει να ενημερώνεται για μια σχεδιαζόμενη συγχώνευση εάν ο ετήσιος κύκλος εργασιών των συνδυασμένων επιχειρήσεων υπερβαίνει συγκεκριμένα όρια που ορίζει ο κανονισμός 139/2004. Αυτοί οι κανόνες ισχύουν ακόμη και για τις εταιρείες που εδρεύουν εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εάν δραστηριοποιούνται στην ενιαία αγορά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2004). Αλλιώς, σε περίπτωση παράλειψης

κοινοποίησης συγχώνευσης επιβάλλεται πρόστιμο. Οι συγχωνεύσεως που έχουν δημιουργηθεί ή θα επρόκειτο να δημιουργηθούν, θα πρέπει να μην έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο ανταγωνισμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Για παράδειγμα, με τη συγχώνευση μεγάλων ανταγωνιστών ή τη δημιουργία ή την ενίσχυση ενός δεσπόζοντα φορέα - που θα μπορούσε να οδηγήσει σε υψηλότερες τιμές, μειωμένες δυνατότητες επιλογής ή χαμηλότερα επίπεδα καινοτομίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Η Επιτροπή εξετάζει αν η νέα συγχωνευμένη επιχειρηματική οντότητα έχει μη ανταγωνιστικά αποτελέσματα με τις επιδόσεις που κατάφερε να πραγματοποιήσει. Οι καταναλωτές θα πρέπει να έχουν συμφέρον από τις επιδόσεις των συγχωνεύσεων, π.χ. η αυξημένη παραγωγικότητα της νέας συγχωνευμένης επιχειρηματικής οντότητας της προσφέρει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα και ως εκ τούτου προτρέπει τους ανταγωνιστές να ανταποκριθούν, βελτιώνοντας τα δικά τους προϊόντα ή υπηρεσίες. Σε περίπτωση όμως που μια συγχώνευση οδηγεί μια θέση στην αγορά κοντά στο μονοπώλιο μπορεί και να μην πάρει έγκριση από την Επιτροπή (Rosenthal, 2010).

Πολιτικές ρύθμισης των παρεμβάσεων του κράτους στην αγορά προς όφελος του ανταγωνισμού

Οι διατάξεις περί κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης βοηθάνε πάρα πολύ στην ανάπτυξη ανταγωνισμού στην αγορά. Θα πρέπει οι κρατικές ενισχύσεις να μοιράζονται σε όλες τις επιχειρήσεις που προσπαθούν να ανταπεξέλθουν στην αγορά, ώστε να ναι ανταγωνιστικές μεταξύ τους. Σε αντίθετη περίπτωση ακόμα και το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών να έχει αρνητικές επιπτώσεις. Για το λόγο αυτό, οι κρατικές ενισχύσεις ορίζονται στις Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά. Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιέχει μια γενική απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων, επιτρέποντας μόνο ορισμένες εξαιρέσεις υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες είναι οι ακόλουθες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013):

1) Θα πρέπει να παρέχεται περιφερειακή ενίσχυση για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης ορισμένων μειονεκτικών περιοχών.

2) Θα πρέπει να παρέχεται ειδική τομεακή ενίσχυση για την επίλυση διαρθρωτικών προβλημάτων σε συγκεκριμένους τομείς

3) Θα πρέπει να παρέχεται οριζόντια βοήθεια προς όφελος όλων των τομέων της οικονομίας, π.χ. την έρευνα και την ανάπτυξη, τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις

Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι υποχρεωμένα να κάνουν γνωστό το κάθε σχέδιο χορήγησης ή τροποποίησης κρατικών ενισχύσεων, εκτός εάν πρόκειται για τύπο που καλύπτεται από τον γενικό κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορίες (π.χ. ενισχύσεις για επενδύσεις και απασχόληση στις ΜΜΕ). Στη συνέχεια, η Επιτροπή παρακολουθεί, ελέγχει, περιορίζει και ακυρώνει τις μορφές και τα επίπεδα της ενίσχυσης και σε κάθε περίπτωση. Είναι υπεύθυνη για κάθε επιχορήγηση που είναι να εφαρμοστεί, αν θα εγκριθεί. (πηγή?)

Πολιτικές απελευθέρωσης των αγορών

Όταν μια αγορά ανοίγεται σημαίνει ότι ο ανταγωνισμός αυξάνεται όλο και περισσότερο και υπάρχουν αρκετά αποτελέσματα σε αυτήν. Ειδικά στις αγορές που κυρίαρχο ρόλο είχαν εθνικοί πάροχοι και ανοίχτηκαν στο διεθνή ανταγωνισμό, παρατηρήθηκε η αύξηση προμηθευτών, μείωση τιμών και νέες υπηρεσίες προσφέρθηκαν. Στην Ελλάδα, δυο αγορές (αεροπορικές μεταφορές και τηλεπικοινωνίες) που πριν λίγο καιρό, παρατηρήθηκε ότι οι τιμές μειώθηκαν σημαντικά. Ενώ στις επονομαζόμενες βιομηχανίες δικτύου όπως η ηλεκτρική ενέργεια, το φυσικό αέριο, οι σιδηροδρομικές μεταφορές και οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, οι τιμές δεν είχαν την ίδια αναμενόμενη εξέλιξη. Οι καταναλωτές με βάση της Επιτροπής έχουν περισσότερο όφελος από τις τιμές που επικρατούν στις αγορές που είναι περισσότερο ανοικτές προς τον ανταγωνισμό από ότι στις άλλες αγορές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Πολιτικές με διεθνή αντίκτυπο

Για να υπάρχει αποτελεσματική επιβολή της πολιτικής ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις συγχωνεύσεις και τις συνεργασίες που δημιουργούνται ή ήδη υπάρχουν, θα πρέπει να υπάρχει και συνεργασία και με τις αρχές ανταγωνισμού εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Επιτροπή συνεργάζεται με τις εξωτερικές αρχές ανταγωνισμού με στόχο την προώθηση της σύγκλισης των εργαλείων και των πρακτικών πολιτικής και τη διευκόλυνση της συνεργασίας σε δραστηριότητες επιβολής της νομοθεσίας με οργανισμούς που έχουν άλλες δικαιοδοσίες.

Υπάρχουν οι διμερείς ή σε πολυμερείς συμφωνίες με βάση τις οποίες γίνεται η συνεργασία. Η συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ορισμένες τρίτες χώρες γίνεται αποκλειστικά με διμερείς συμφωνίες όπως είναι τα μνημόνια. Στα μνημόνια καθορίζονται ο συντονισμός των δράσεων επιβολής της νομοθεσίας, η αμοιβαία γνωστοποίηση των υποθέσεων, η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις υποθέσεις, η πολιτική ανταγωνισμού και η ανάπτυξη κοινής στρατηγικής, τα οποία όμως διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Τις περισσότερες φορές όμως προκύπτουν προβλήματα με το κόστος και τον χρόνο που απαιτείται για τη δημιουργία και την παρακολούθησή τους. Ένα ακόμα πρόβλημα είναι η πολύ αργή πρόοδος όσον αφορά στις αποκαλούμενες δευτερεύουσες συμφωνίες, με τις οποίες οι αρχές μπορούν να ανταλλάσσουν πληροφορίες μεταξύ τους, χωρίς όμως τα εμπλεκόμενα μέρη να γνωρίζουν (Perlkman & Luchetta, 2013).

2.3 Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού

Η ελληνική αρχή προστασίας ανταγωνισμού εκπροσωπείται από την Επιτροπή Ανταγωνισμού. Στόχος αυτής της διοικητικής αρχής είναι η διαφύλαξη των αρχών του ανταγωνισμού, εφαρμόζοντας τους νόμους του Δικαίου κατά των περιορισμών του Ανταγωνισμού. Γενικά, υπάρχουν ειδικές ρυθμιστικές αρχές που προσπαθούν να υπάρχει τήρηση των αρχών του Ανταγωνισμού στους διάφορους επιμέρους τομείς της αγοράς. Συγκεκριμένα, οι αρμοδιότητες της Ελληνικής

Επιτροπής Ανταγωνισμού είναι να αποφασίζει, γνωμοδοτεί και να αποφασίζει για υποθέσεις που προκύπτουν στην αγορά, σύμφωνα όμως με τη νομοθεσία.

Το 1977 δημιουργήθηκε, αλλά από το 1995 λειτουργεί με τη σημερινή μορφή της, και από το 2000 απέκτησε οικονομική αυτοτέλεια, σύμφωνα με το νόμο 2837/2000. Ωστόσο η λειτουργία του επανακαθορίστηκε ξανά με το νόμο 3959/2011, που αποτελεί και σημαντική βάση για πιο αποτελεσματική ανταπόκριση στις περιπτώσεις καταπατήσεις των νόμων περί ανταγωνισμού.

Σύμφωνα με την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και συγκεκριμένα στο φύλλο της με νούμερο 54, που εκδόθηκε στις 16 Ιανουαρίου 2013, περιγράφεται ο τρόπος λειτουργίας της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού:

«Η Επιτροπή Ανταγωνισμού (εφεξής είναι ανεξάρτητη αρχή με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο σύμφωνα με τον Κανονισμό της Βουλής, έχει νομική προσωπικότητα, και παρίσταται αυτοτελώς σε κάθε είδους δίκες. Τα Μέλη της απολαμβάνουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους δεσμεύονται μόνο από το νόμο και τη συνείδησή τους. Η Επιτροπή αποφασίζει, γνωμοδοτεί και ενεργεί για θέματα που υπάγονται στην αρμοδιότητά της σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία»

Σημαντικές προσθήκες του νέου νόμου ήταν οι παρακάτω :

1. Ενίσχυση του θεσμικού ρόλου με επιλογή του Προέδρου και του Αντιπροέδρου από τη Βουλή, ενώ τα υπόλοιπα μέλη θα διορίζονται με υπουργική απόφαση για πέντε χρόνια με δυνατότητα μίας περαιτέρω θητείας, αποσυνδέοντας τη θητεία τους από τις εκλογές (παρ.1- 3, άρθρο 12).

2. Δημιουργία πειθαρχικού συμβουλίου (παρ.2, άρθρο 13).

3. Αυστηρότερα χρονικά πλαίσια εξέτασης κάθε υπόθεσης καθώς και έκδοσης αποφάσεων.

4. Εναρμόνιση του προγράμματος επιείκειας με αυτό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το Πρόγραμμα αυτό αποτελεί το νομικό πλαίσιο που ορίζει την επιεική μεταχείριση (η οποία μπορεί να καταλήξει και σε ολική απαλλαγή από τα πρόστιμα)

επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων που συνεργάζονται με την ΕΑ για την αποκάλυψη πρακτικών καρτελικής φύσης, και ιδίως μυστικών οριζόντιων συμπράξεων, οι οποίες απαγορεύονται από το άρθρο 1 του ν. 3959/2011 ή και το άρθρο 1 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ε.Ε. (ΣΛΕΕ).

Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί πίνακας, ο οποίος περιγράφει σε ποιες περιπτώσεις οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να κρατούν σε συνεχή ενημέρωση την Επιτροπή Ανταγωνισμού για τις κινήσεις και τις προθέσεις τους, ώστε να γίνονται οι απαραίτητοι έλεγχοι, ώστε να τηρούνται οι συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού στην αγορά. Οι περιπτώσεις αυτές καθορίζονται με βάση της διατάξεις του νόμου 3959/2011.

Πίνακας 2. Περιπτώσεις συγκέντρωσης που υπόκεινται σε πρότερη γνωστοποίηση από την Επιτροπή Ανταγωνισμού

Περιπτώσεις υποχρεωτικής ενημέρωσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού
1. Η ίδρυση κοινής επιχείρησης που τηρούν νόμιμα όλες τις λειτουργίες μιας αυτόνομης οικονομικής ενότητας.
2. Η απόσχιση ή απόσπαση κλάδου ή κλάδων επιχειρήσεων.
3. Η μόνιμη μεταβολή ελέγχου από τη συγχώνευση με οποιονδήποτε τρόπο δύο ή περισσότερων προηγουμένως ανεξάρτητων επιχειρήσεων ή τμημάτων επιχειρήσεων
4. Η μόνιμη μεταβολή ελέγχου από την απόκτηση από ένα ή περισσότερα πρόσωπα που ελέγχουν ήδη τουλάχιστον μια επιχείρηση ή από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις, άμεσα ή έμμεσα του ελέγχου του συνόλου ή τμημάτων μιας ή περισσότερων άλλων επιχειρήσεων με σύμβαση, με την αγορά τίτλων ή στοιχείων του ενεργητικού ή άλλον τρόπο.

Πηγή: Νόμος 3959/2011

Στη συνέχεια, ο πίνακας 3 που θα παρατεθεί παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με το είδος και την κατηγορία για τις γνωμοδοτήσεις και για τις εκδοθείσες αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα έτη 2015-2022.

Πίνακας 3. Γνωμοδοτήσεις και εκδοθείσες αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα έτη 2015-2022

Έτη	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
-----	------	------	------	------	------	------	------	------

Καταγγελίες	162	91	47	58	57	40	24	7
Ασφαλιστικά Μέτρα	1	0	1	0	3	0	0	0
Αυτεπάγγελτες Έρευνες	29	8	15	13	53	23	13	7
Γνωστοποιήσεις	0	0	0	0	0	1	1	2
Προηγούμενες Γνωστοποιήσεις	19	12	10	18	19	14	17	19
Λοιπές	2	0	6	11	11	12	8	11
Σύνολο	213	111	78	100	143	90	55	46

Πηγή: Έκθεση Πεπραγμένων Χρονολογιών:

2015,2016,2017,2018,2019,2020,2021,2022

Τέλος, ο πίνακας 4 παρουσιάζει το εκτιμημένο πλεόνασμα καταναλωτή από τις χρονολογίες 2002-2016 μέχρι και 2002-2020.

- Μέσα στο διάστημα 2002-2016 έγιναν 12 αποφάσεις κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, 11 υποθέσεις οριζόντιων συμπράξεων και 4 αποφάσεις κάθετων συμπράξεων και το εκτιμημένο πλεόνασμα καταναλωτή εκτιμήθηκε στα 1,947 δις ευρώ.
- Στο διάστημα 2002-2017, η Επιτροπή Ανταγωνισμού εξέτασε 13 αποφάσεις κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, 14 υποθέσεις οριζόντιων συμπράξεων και 11 αποφάσεις κάθετων συμπράξεων και ως συνολικό εκτιμημένο πλεόνασμα καταναλωτή 2,353 δις ευρώ.
- Στο διάστημα 2002-2018, εκτελέστηκαν 14 αποφάσεις κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, 15 υποθέσεις οριζόντιων συμπράξεων και 12 αποφάσεις κάθετων συμπράξεων και το συνολικό εκτιμημένο πλεόνασμα καταναλωτή ήταν 2,385 δις ευρώ.
- Στο διάστημα 2002-2019, εξετάστηκαν 14 αποφάσεις κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, 18 υποθέσεις οριζόντιων συμπράξεων και 13 αποφάσεις κάθετων συμπράξεων με αποτέλεσμα εκτιμημένο πλεόνασμα καταναλωτή 2,611 δις ευρώ.

- Τέλος, μέσα στο διάστημα 2002-2020, η Επιτροπή Ανταγωνισμού εξέτασε 14 αποφάσεις κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, 23 υποθέσεις οριζόντιων συμπράξεων και 14 αποφάσεις κάθετων συμπράξεων και εκτιμήθηκε συνολικό εκτιμημένο πλεόνασμα καταναλωτή 2,631 δις ευρώ.

Πίνακας 4. Συνολικό εκτιμώμενο πλεόνασμα καταναλωτή από τις αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού 2002-2020

Έτη	Αποφάσεις Οριζοντίων/κάθετων συμπράξεων	Αποφάσεις Κατάχρησης Δεσπόζουσας θέσης	Συνολικό εκτιμώμενο πλεόνασμα καταναλωτή από τις αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού 2002-...
2016	1,603 δις €	344 εκ. €	1,947 δις €
2017	2,007 δις €	346 εκ. €	2,353 δις €
2018	1,991 δις €	394 εκ. €	2,385 δις €
2019	2,217 δις €	394 εκ. €	2,611 δις €
2020	2,236 δις €	394 εκ. €	2,631 δις €

Πηγή: Έκθεση Πεπραγμένων Χρονολογιών: 2016,2017,2018,2019,2020

2.4 Συμπεράσματα

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού, από το 1995 είναι μια ανεξάρτητη αρχή που έχει οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια, που έχει ως σκοπό να εφαρμόζεται σωστά το εθνικό αλλά και το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού ώστε να οφείλεται η αγορά αλλά και η εύρυθμη λειτουργία της.

Με βάση τον νόμο 3959/2011 καθώς και των άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βασικός στόχος της είναι η εφαρμογή και διατήρηση των αρχών του ανταγωνισμού.

Για να εφαρμοστούν και να γίνουν πράξη όλα τα παραπάνω, η Επιτροπή Ανταγωνισμού εντοπίζει και τιμωρεί όλες αυτές τις πράξεις που βάζουν εμπόδια ώστε να εφαρμοστεί ο θεμιτός ανταγωνισμός στην αγορά. Αποτέλεσμα είναι κιόλας ότι τα τελευταία χρόνια το συνολικό όφελος από τις ποινές ξεπερνάει τα 400εκ. ευρώ. Όμως, η καθυστέρηση και χρονοβόρες είναι βασικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού, χαρακτηριστικά που αποτελούν έμμεσα τροχοπέδη στην ενίσχυση της υγιούς επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής ευημερίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Κλάδοι ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού της Ελληνικής Βιομηχανίας

3.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει παρουσίαση περιπτώσεων ολιγοπωλιακών κλάδων που υπάρχουν στην Ελλάδα, εκτός από τον κλάδο διύλισης πετρελαίου, για τον οποίον θα γίνει αναλυτική ανάλυση στο επόμενο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν ο κλάδος του γάλακτος, των κατασκευών και των τηλεπικοινωνιών και της κινητής τηλεφωνίας. Οι συγκεκριμένοι κλάδοι, οι οποίοι παρουσιάζονται, επιλέχθηκαν, καθώς παρουσιάζουν υψηλό βαθμό συγκέντρωσης και έχουν απασχολήσει την Επιτροπή Ανταγωνισμού.

Το 2006, το καρτέλ που είχε σχηματιστεί με τις περισσότερες εταιρείες στο κλάδο της παραγωγής γάλακτος απασχόλησε αρκετά την Επιτροπή Ανταγωνισμού, αφού έγινε γνωστό στην ελληνική κοινωνία. Όπως αναφέρουν οι Tsakistara et al., η εγχώρια αγορά στο φρέσκο παστεριωμένο γάλα χαρακτηρίζεται από υψηλή συγκέντρωση, ενώ μικρός αριθμός επιχειρήσεων καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της κατανάλωσης. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της αγοράς, η «Delta Industry of Milk S.A.» κάλυψε μερίδιο περίπου 42% επί της συνολικής κατανάλωσης φρέσκου γάλακτος (λευκό και σοκολατούχο γάλα) το 2005, και η «Fage Industry of Milk S.A.». εξήγαγε μερίδιο παραγγελίας 17%, «Mebgal S.A.» κατέλαβε το 15%, ενώ σημαντική παρουσία είχαν και οι «Αγνο Βιομηχανία Γάλακτος Α.Ε.», «Δωδώνη Α.Ε.». «Όλυμπος Α.Ε.» και «Neogal S.A.» (Tsakistara et al., 2009, p. 136).

Σε μεγαλύτερο βαθμό αθέμιτου ανταγωνισμού αναδείχτηκε ο κατασκευαστικός κλάδος, ο οποίος παρακίνησε την Επιτροπή Ανταγωνισμού να ασχοληθεί και να επιβάλει υψηλά πρόστιμα. Στην ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού το 2021 σχετικά με την έλλειψη συνθηκών αποτελεσματικού ανταγωνισμού στον κλάδο των κατασκευών εντοπίζεται ένας υψηλός βαθμός συγκέντρωσης, διότι οι δύο πρώτες εταιρείες αθροιστικά κατέχουν μερίδιο της τάξης του 75% έως 85%. Σύμφωνα με τον δείκτη Herfindahl-Hirschman (HHI), ο βαθμός συγκέντρωσης αγγίζει τις 4.000 για το 2019.

Πίνακας 5. Μερίδια Αγοράς Εταιριών το Έτος 2019

ΠΙΝΑΚΑΣ: ΜΕΡΙΔΙΑ ΑΓΟΡΑΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ 7ης ΤΑΞΗΣ 2019 – ΗΗΙ (ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ)

Επωνυμίες εταιρειών	Μερίδια αγοράς %			ΗΗΙ 2019
	2019	2019 CR2	2019 CR4	
ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ*	55-65			[...]
ΑΚΤΩΡ*	25-35	75-85		[...]
ΑΒΑΞ*	5-10	5-10		[...]
ΙΝΤΡΑΚΑΤ	5-10	5-10	95-100	[...]
ΜΕΤΚΑ (ΜΥΤΙΛΗΝΕΟΣ)	0-5	0-5	0-5	[...]
PORTO KARAS (T.O. CONSTRUCTIONS)	0-5	0-5	0-5	[...]
Σύνολο 7ης τάξης	100,00	100,00	100,00	3995,97

Πηγή : Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2021

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού καταλήγει στο συμπέρασμα ότι στον κατασκευαστικό κλάδο, κυρίως στην αγορά των μεγάλων κατασκευαστικών έργων, υπάρχει μία «έντονα ολιγοπωλιακή διάρθρωση» (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2021, σ. 40).

Ενώ, για τον κλάδο των τηλεπικοινωνιών και της κινητής τηλεφωνίας ξέρουμε ότι αν και δραστηριοποιούνται όλες και όλες τρεις επιχειρήσεις, λειτουργεί στα πλαίσια του υγιή ανταγωνισμού. Σε ερευνητική μελέτη, η οποία διεξήχθη με εντολή της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού τον Μάρτιο του 2020, στις ετήσιες μελέτες σύγκρισης τιμών ευρυζωνικής σύνδεσης κινητής τηλεφωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και στις εξαμηνιαίες διεθνείς μελέτες σύγκρισης τιμών συνδεσιμότητας δεδομένων κινητής τηλεφωνίας της Rewheel Digital Fuel Monitor προκύπτει ότι η Ελλάδα κατά το διάστημα των τελευταίων ετών κατατάσσεται σταθερά ως μία από τις πιο ακριβές χώρες της ΕΕ28, καθώς και των χωρών του ΟΟΣΑ (Rewheel research, 2020, p. 1). Με βάση τον αριθμό των αποτελεσματικών ανταγωνιστών ή από τον δείκτη Herfindahl-Hirschman (HHI), παρατηρείται μία μη συντονισμένη επίδραση της ανοδικής πίεσης τιμών, η οποία ανταποκρίνεται στην πρόβλεψη ότι σε αγορές κινητής τηλεφωνίας με υψηλή συγκέντρωση οι τιμές είναι γενικά υψηλότερες (ό.π., 2020, p. 15)

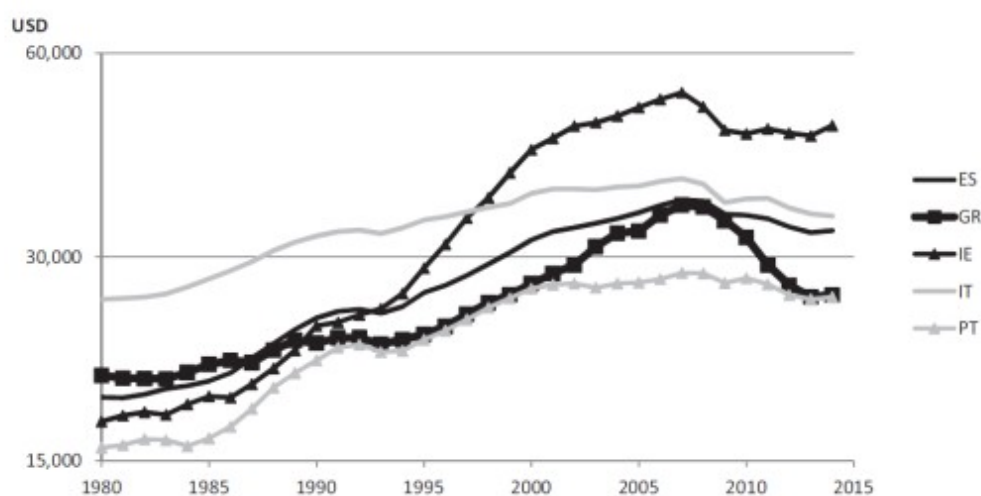
3.1.1 Η ελληνική οικονομία σήμερα

Η κατάσταση πριν την κρίση

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007 βρήκε την Ελλάδα σε εξαιρετικά ευάλωτη θέση. Το 2007, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας είχε φθάσει στο 15,9% του ΑΕΠ, τα καθαρά ξένα περιουσιακά στοιχεία (Net Financial Assets – NFA) διαμορφώθηκαν στο -99,9%, το δημόσιο έλλειμμα στο 6,5% και το δημόσιο χρέος στο 103,1%. Το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας ήταν επίσης ευάλωτο. Ενώ ο λόγος των δανείων του ιδιωτικού τομέα προς το ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερος από ό,τι στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία και την Ισπανία, η έκθεση των ελληνικών τραπεζών στο κράτος τους ήταν μεγαλύτερη από ό,τι σε αυτές τις χώρες (Gourinchas et al., 2016, p. 14).

Από το 1980, το ελληνικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν υψηλότερο από αυτό της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας. Κατά τη δεκαετία του 1980, η Ελλάδα γνώρισε σχετική στασιμότητα, ενώ αναπτύχθηκε ταχύτερα την περίοδο 1996-2000 και ιδιαίτερα από το 2001, όταν εισήλθε στην Ευρωζώνη (ΕΖ), μέχρι το 2008. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα1 κατά την περίοδο 1996-2000 η Ελλάδα γνώρισε έκρηξη εν αναμονή της εισόδου της στην ΕΖ. Κατά την περίοδο 2001-2008 εντός της ΕΖ η οικονομική άνθηση συνεχίστηκε. Από το 1995 έως το 1996-2000 η χώρα γνώρισε τη δεύτερη μετά την Πορτογαλία μεγαλύτερη αύξηση στις εταιρικές επενδύσεις. Οι εταιρικές επενδύσεις παρέμειναν σε αυτό το υψηλό επίπεδο κατά την περίοδο 2001-2008. Έτσι, η είσοδος της στην ΕΖ και η προσδοκία της συνδέθηκαν με σημαντική άνοδο των εταιρικών επενδύσεων στην Ελλάδα. Αυτή η άνοδος, ωστόσο, προέκυψε από χαμηλή βάση και οι εταιρικές επενδύσεις παρέμειναν σημαντικά χαμηλότερες από ό,τι στις άλλες χώρες (Gourinchas et al., 2016, p. 7).

Πίνακας 6. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ για την Ελλάδα και άλλες χώρες της ΑΖ για την περίοδο, 1980-2014.

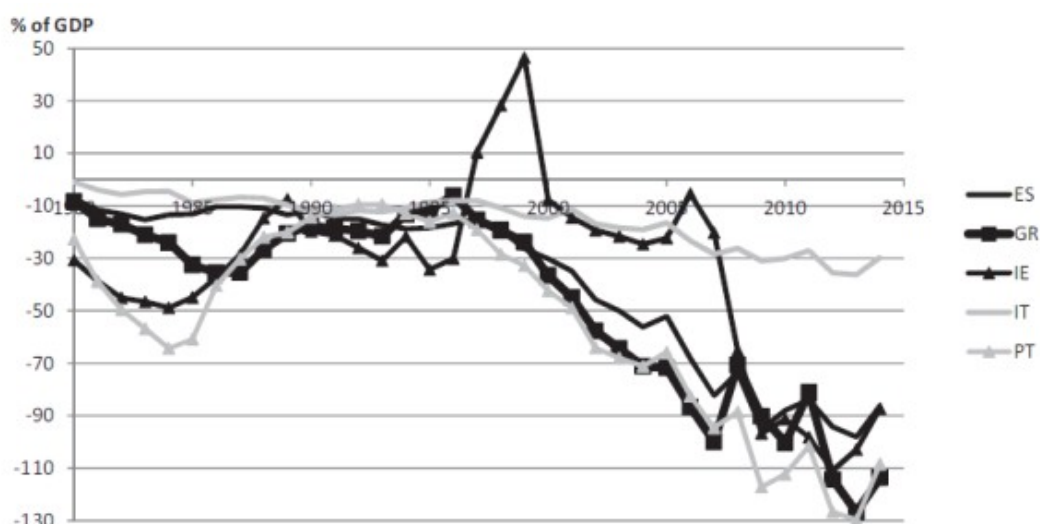

Πηγή: Gourinchas et al., 2016. Τα δεδομένα προέρχονται από το The Conference Board Total Economy Database. Το ΑΕΠ εκφράζεται σε δολάρια ΗΠΑ του 2014, προσαρμόζεται για PPP χρησιμοποιώντας σταθμίσεις 2011 και απεικονίζεται σε λογαριθμική κλίμακα

Η ταχεία αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά την περίοδο 1996-2008 συνδέθηκε με αύξηση του εξωτερικού χρέους. Στον Πίνακα 2 απεικονίζονται τα καθαρά ξένα περιουσιακά στοιχεία (NFA) από το 1980 και μετά, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τα NFA για την Ελλάδα ήταν αρνητικά σε όλη αυτή την περίοδο. Αποτελούσαν ένα σχετικά μικρό κλάσμα του ΑΕΠ σε απόλυτη τιμή μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και στη συνέχεια μειώθηκαν σε ένα πολύ πιο αρνητικό κλάσμα. Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει το επίπεδο του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία κατά τις περιόδους 1996-2000, 2001-2008 και 2009-2014 και συγκρίνεται με εκείνο του 1995. Όπως προκύπτει, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας επιδεινώθηκε από το 1995 έως το 1996-2000 και επιδεινώθηκε περαιτέρω κατά την περίοδο 2001-2008. Η επιδείνωση από το 1996-2000 έως το 2001-2008 ήταν ιδιαίτερα σοβαρή: 6,0% του ΑΕΠ, μεγαλύτερη από ό,τι στις άλλες χώρες. Κατά την περίοδο 2001-2008, η Ελλάδα είχε μέσο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών 11,7%

του ΑΕΠ, επίσης μεγαλύτερο από ό,τι στις άλλες χώρες (Gourinchas et al., 2016, p. 7).

Πίνακας 7. Καθαρό ξένα περιουσιακά στοιχεία στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες κρίσης της ΑΖ κατά την περίοδο 1980-2014, ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Gourinchas et al., 2016

Πίνακας 8. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες κρίσης της ΑΖ 1995-2014, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τα στοιχεία προέρχονται από την AMECO. Οι καθαρές εξαγωγές μετρώνται με τη σειρά "Καθαρές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών" και καθαρό πρωτογενές εισόδημα κατά «Καθαρό πρωτογενές εισόδημα από τον υπόλοιπο κόσμο.» Το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι το άθροισμα των τριών σειρών

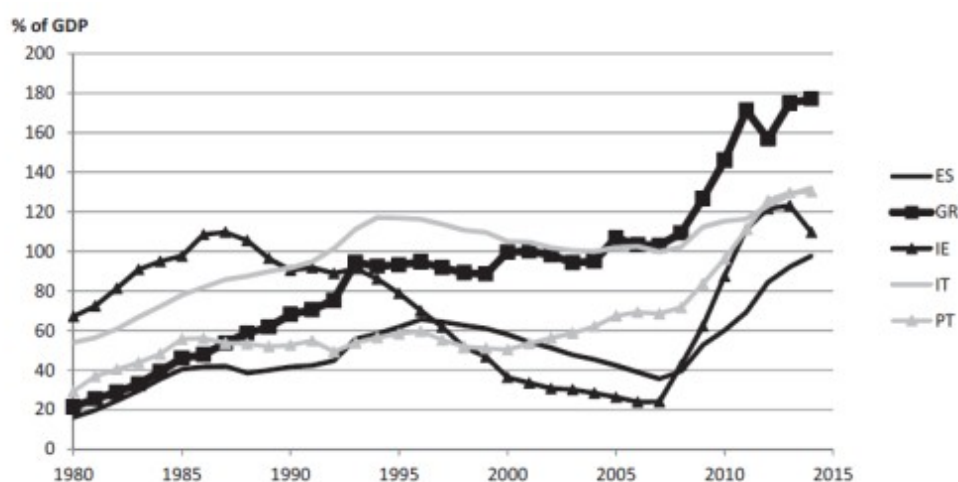
	Current Account Surplus				Net Exports				Net Current Transfers plus Net Primary Incomes			
	95	96-00	01-08	09-14	95	96-00	01-08	09-14	95	96-00	01-08	09-14
ES	-1.2	-2.0	-6.7	-1.6	-1.0	-1.1	-4.1	0.8	-0.2	-0.9	-2.6	-2.4
GR	-2.8	-5.7	-11.7	-7.3	-8.3	-9.1	-10.6	-5.9	5.5	3.4	-1.1	-1.4
IE	2.6	1.2	-2.3	1.7	10.9	12.0	12.4	19.2	-8.3	-10.8	-14.7	-17.5
IT	2.0	1.5	-1.1	-1.0	3.7	2.8	0.1	0.4	-1.7	-1.3	-1.2	-1.4
PT	-3.4	-7.7	-9.8	-4.5	-6.4	-9.1	-8.5	-3.0	3.0	1.4	-1.3	-1.5

Πηγή: Gourinchas et al., 2016

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 4, το δημόσιο χρέος της χώρας έως το 1980 το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα ήταν 21,4% του ΑΕΠ, χαμηλότερο από

ό,τι σε όλες τις άλλες χώρες, εκτός από την Ισπανία. Το χρέος αυξήθηκε απότομα κατά τη δεκαετία του 1980 και μέχρι το 1993 είχε φτάσει στο 94,4% του ΑΕΠ, επίπεδο μεγαλύτερο από ό,τι σε όλες τις άλλες χώρες εκτός από την Ιταλία. Ένας συνδυασμός δημοσιονομικής αυστηρότητας για την εκπλήρωση των κριτηρίων για την είσοδο στην ΕΖ και απότομα χαμηλότερα επιτόκια εν όψει αυτής της εισόδου, βοήθησαν στη σταθεροποίηση και ακόμη και στη μείωση ελαφρώς του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ—στο 88,5% το 1999. Ωστόσο, μετά την είσοδο στην ΕΖ η δημοσιονομική πειθαρχία έγινε πιο χαλαρή, ιδιαίτερα δε μετά το 2007, με συνέπεια, το χρέος προς το ΑΕΠ να αυξηθεί —σε 103,1% το 2007 και 126,8% το 2009—παρά τη γρήγορη αύξηση του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2001-2008 (Gourinchas et al., 2016, p. 10).

Πίνακας 9. Το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες κρίσης της ΕΖ κατά την περίοδο 1980-2014, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τα στοιχεία προέρχονται από την AMECO, τη σειρά «Γενική κυβέρνηση ενοποιημένο ακαθάριστο χρέος».

Πηγή: Gourinchas et al., 2016

Η κατάσταση μετά την κρίση

Ο Michalopoulos, επιχειρώντας μία ανασκόπηση της απόδοσης της ελληνικής οικονομίας την τελευταία δεκαετία, θεωρεί ότι ιδιαίτερη βαρύτητα έχει το γεγονός ότι ο λόγος χρέους/ΑΕΠ έχει μειωθεί κάτω από τα επίπεδα της πανδημίας, χάρη τόσο στην αύξηση του ΑΕΠ όσο και στην αύξηση του πληθωρισμού

και την ενίσχυση του τραπεζικού συστήματος με την εκποίηση του μεγάλου χαρτοφυλακίου μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επίσης, σημειώνει ότι η άνοδος των ομολόγων τού Ελληνικού Δημοσίου σε επίπεδο επενδυτικής βαθμίδας σε τρεις από τους τέσσερις οίκους αξιολόγησης, αντανακλά και επιβεβαιώνει κατά κάποιο τρόπο την ευφορική απόδοση της χρηματιστηριακής αγοράς (Michalopoulos, 2024, p. 3).

Ωστόσο, το ελληνικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ εξακολουθεί να είναι κάτω από τα προ κρίσης επίπεδα. Σχεδόν το 19% του πληθυσμού βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας, σε σύγκριση με το 14% στην ΕΕ. Τον Φεβρουάριο του 2024 η ανεργία μειώθηκε σε σχέση με τα επίπεδα του 2014 στο 11,7%, εξακολουθεί όμως να είναι διπλάσια από τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι δαπάνες για κοινωνική πρόνοια είναι οι χαμηλότερες ως ποσοστό του ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ. Η Ελλάδα εισήλθε στην κρίση χρέους με πολύ υψηλότερη εισοδηματική ανισότητα, αλλά οι δείκτες κατανομής εισοδήματος έδειξαν ότι, αν και ακόμη υψηλότερη, η ανισότητα πλησίασε πιο κοντά στον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ έως το 2020 (Michalopoulos, 2024, pp. 3-4).

Εξετάζοντας τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στους διάφορους οικονομικούς τομείς της ΕΕ, με ιδιαίτερη έμφαση στην Ελλάδα, ο Tzomakas ανέλυσε την επιχειρηματική δραστηριότητα και τις επιδόσεις της Ελλάδας και των άλλων κρατών μελών της ΕΕ-28 για την περίοδο 2008-2018 σε δώδεκα διαφορετικούς τομείς με βάση τέσσερις δείκτες: τον αριθμό των επιχειρήσεων στον κλάδο (κανονικοποιημένο από τον πληθυσμό της χώρας), το μέγεθος της επιχείρησης, την παραγωγικότητα της εργασίας και την κερδοφορία. Η έρευνα έδειξε ότι μέχρι το 2018, οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν είχαν ακόμη ανακάμψει από την κρίση και είχαν χάσει έδαφος στους περισσότερους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Ακόμη και σε τομείς όπου η Ελλάδα, παραδοσιακά, είχε προβάδισμα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ-28 όσον αφορά την επιχειρηματική συμμετοχή (δηλαδή, αριθμός επιχειρήσεων ανά 1000 κατοίκους), όπως στους τομείς του χονδρικού και λιανικού εμπορίου, των επισκευών μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, του τομέα μεταφοράς και αποθήκευσης και των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών διαμονής και εστίασης, όπου το 2018 κατέλαβε την 1η, 2η και 2η θέση, αντίστοιχα, η απόδοσή της όσον αφορά στην παραγωγικότητα και την κερδοφορία ήταν σαφώς

κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ο μόνος κλάδος όπου η ελληνική οικονομία εμφάνισε παραγωγικότητα άνω του μέσου όρου ήταν ο κλάδος «Μεταλλεία και λατομεία» (κατάταξη 13η), ενώ σημειώθηκε κερδοφορία άνω του μέσου όρου στους τομείς «Μεταλλεία και λατομεία» (3η θέση) και «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (κατάταξη 10η) (Tzomakas, 2022, p. 121),

Πίνακας 10. Κατάταξη χωρών ΕΕ-28 το έτος 2018 (Δείκτης: αριθμός επιχειρήσεων, κορυφαίες επιδόσεις σε επισημασμένα κελιά)

GEO/ SECTOR	Mining and quarrying (sector B)	Manufacturing (sector C)	Electricity, gas, steam and aircond. supply (sector D)	Water supply; sewerage, waste management & remediation activities (sector E)	Construction (sector F)	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles (sector G)	Transportation and storage (sector H)	Accommodation and food service activities (sector I)	Information and communication (sector J)	Real estate activities (sector L)	Professional, scientific and technical activities (sector M)	Administrative and support service activities (sector N)
BE	-	22	-	26	8	18	24	12	14	11	8	7
BG	12	15	13	25	26	5	14	15	19	15	24	27
CZ	18	1	1	1	2	2	10	8	4	8	2	18
DK	17	24	10	2	21	26	23	22	13	5	26	17
DE	24	25	2	21	24	27	28	20	25	19	27	20
EE	3	10	14	9	11	15	5	23	6	6	13	13
IE	5	19	-	8	3	21	3	13	11	17	17	8
GR	9	12	4	13	-	1	2	2	26	28	10	25
ES	16	17	8	19	15	10	6	4	27	12	18	14
FR	25	20	7	15	18	20	21	14	20	16	20	19
HR	8	13	16	11	23	23	20	10	23	26	25	24
IT	21	6	18	18	14	9	22	7	24	13	9	22
CY	11	8	21	6	7	7	12	3	18	25	16	10
LV	1	9	9	12	20	13	8	27	9	1	14	6
LT	13	4	5	17	4	4	1	21	16	2	12	15
LU	26	27	17	27	19	17	26	11	8	3	5	11
HU	19	11	22	14	16	14	15	18	5	14	7	4
MT	-	-	-	-	10	8	11	6	15	7	15	5
NL	22	16	24	23	5	11	16	16	1	21	1	3
AT	20	21	11	5	25	24	27	9	17	22	21	26
PL	6	7	20	7	12	12	4	26	12	24	19	23
PT	4	5	6	22	13	3	19	1	22	9	11	1
RO	10	23	25	16	27	22	18	28	28	27	28	28
SI	14	3	3	10	9	16	7	5	3	20	4	9
SK	15	2	19	3	1	6	9	17	7	18	6	2
FI	1	18	15	4	17	25	13	25	21	4	23	21
SE	7	14	12	20	6	19	17	19	2	10	3	12
UK	23	26	23	24	22	28	25	24	10	23	22	16

Πηγή: Tzomakas, 2022, p. 110

Καθώς το ιδιωτικό χρέος αυξήθηκε περισσότερο από το δημόσιο, ακολούθησαν επεκτατικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές μαζί με μια σειρά από συμπληρωματικά προγράμματα τόνωσης για να αυξήσουν τη συνολική ζήτηση και να διασφαλίσουν ότι η οικονομία δεν θα πέσει σε βαθιά ύφεση. Αυτά τα μεγάλα προγράμματα τόνωσης και τα προγράμματα διάσωσης αναμενόταν να

αυξήσουν το συνολικό χρέος του δημόσιου τομέα των παγκόσμιων ανεπτυγμένων οικονομιών πάνω από το 100% του ΑΕΠ το 2011. Η κρίση δημόσιου χρέους είχε σημαντικές επιπτώσεις για την ευρωζώνη, εγείροντας ερωτήματα σχετικά με τη βιωσιμότητά της και για το μέλλον του ευρώ ως κοινού νομίσματος (Kouretas, 2010, p. 392).

Η ελληνική οικονομία στην πανδημία

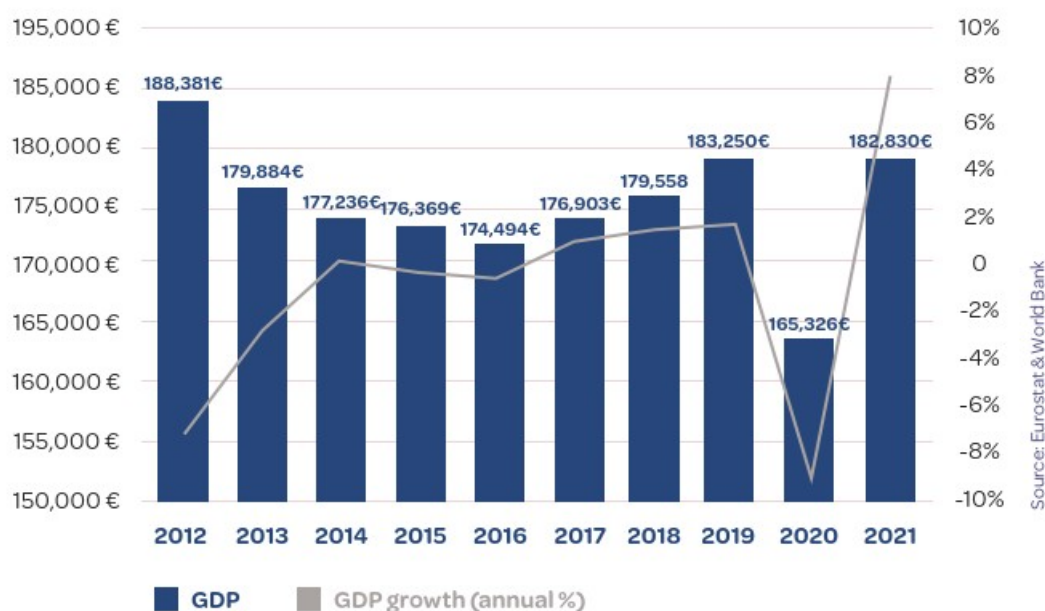
Σύμφωνα με στοιχεία τα οποία παραθέτει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην αναφορά της για την Ελλάδα το 2023, η ελληνική οικονομία ήταν από τις πιο σοβαρά πληγείσες . από την κρίση του COVID-19 ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε, επιτυγχάνοντας, ωστόσο, να ανακάμψει γρήγορα. Το ΑΕΠ της Ελλάδας, αφού το 2020 συρρικνώθηκε κατά 9%, αυξήθηκε κατά 8,4% το 2021 και κατά 5,9% το 2022. Η ύφεση στην Ελλάδα ήταν σε σχέση με την Ε.Ε. βαθύτερη κατά μέσο όρο (-5,6%), αλλά ακολουθήθηκε από μια πιο δυναμική ανάκαμψη. Αυτό το μοτίβο εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από το άνοιγμα της οικονομίας μετά την άρση των περιοριστικών μέτρων και την ισχυρή ανταπόκριση του τουριστικού τομέα, ο οποίος αντιπροσωπεύει σημαντικό μερίδιο του ελληνικού ΑΕΠ. Στις αρχές του 2022, η Ελλάδα ανέκτησε τις απώλειες παραγωγής που είχε υποστεί από τα τέλη του 2019 (European Commission, 2023, p. 2).

Η ελληνική οικονομία κατά την πανδημία

Πριν από την πανδημία του COVID, η Ελλάδα είχε εισέλθει σε μια φάση σημαντικής ανάπτυξης, με το ΑΕΠ να παρουσιάζει μία σταθερή αύξηση για ένα διάστημα αρκετών ετών. Παρά την οικονομική συρρίκνωση, την οποία προκάλεσε ο COVID παγκοσμίως το 2020, η ελληνική οικονομία επέδειξε αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα. Η χώρα πέτυχε ισχυρή ανάκαμψη το 2021, με άνοδο των άμεσων ξένων επενδύσεων και ανάπτυξη 8,3%. Οι προβλέψεις για το 2022, με βάση την αύξηση των επενδύσεων και των καταναλωτικών δαπανών, αναθεωρήθηκαν με προβλεπόμενη ανάπτυξη 3-4%, έναν από τους ταχύτερους ρυθμούς ανάπτυξης στην Ευρώπη. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι άμεσες ξένες επενδύσεις, για το πρώτο εξάμηνο του 2022, ανήλθαν σε 4,3 δισ. ευρώ, έναντι 2,7

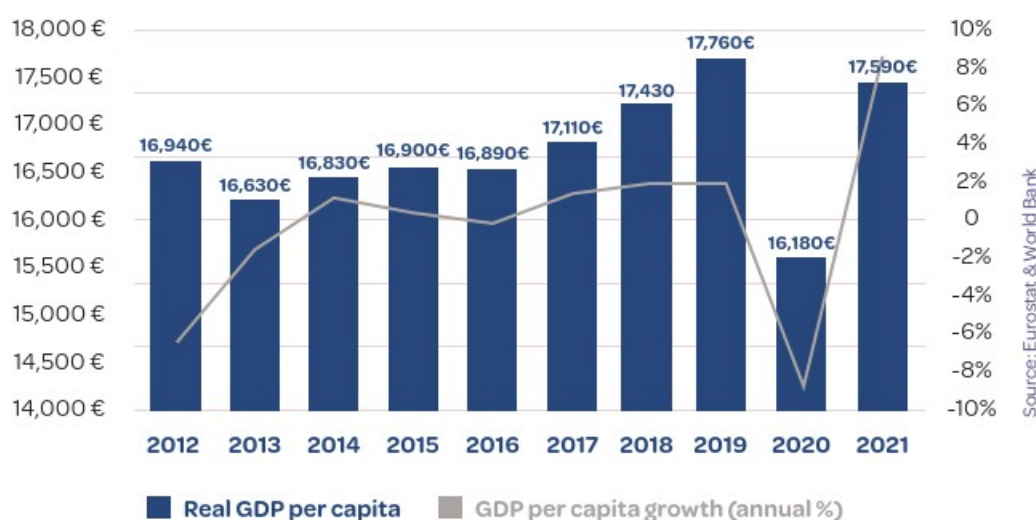
δισ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους (Enterprise Greece, n.d.).

Πίνακας 11. Τρέχουσες τιμές του ΑΕΠ (σε εκατ. ευρώ) & ετήσια ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ

Πηγή: Enterprise Greece, n.d.

Πίνακας 12. Πραγματικές τιμές του ΑΕΠ κατά κεφαλήν & ετήσια ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ

Πηγή: Enterprise Greece, n.d.

Οι Athanassiou και Tsekeris εξετάζοντας προβλέψεις σχετικά με τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές του ΑΕΠ έλαβαν υπόψη τις έκτακτες και συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες που επικρατούσαν στην ελληνική οικονομία λόγω της πανδημίας COVID-19, στις οποίες ενσωματώνονταν στοιχεία για το τρίτο τρίμηνο του 2021, κατά το οποίο καταργήθηκε σημαντικός αριθμός έκτακτων προστατευτικών μέτρων, τα οποία λειτουργούσαν περιοριστικά για την οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα στη χώρα. Η συνέχιση της πανδημίας, σε συνδυασμό με τους εναπομείναντες περιορισμούς και τις συναφείς οικονομικές τους συνέπειες, δεν επέτρεπαν την υπόθεση ότι η ελληνική οικονομία είχε τη δυνατότητα να επανέλθει σε κανονικούς ρυθμούς το τρίτο τρίμηνο του 2021. Σύμφωνα με τα δημοσιευμένα – προσωρινά - στοιχεία της περιόδου από τον Ιανουάριο έως τον Σεπτέμβριο 2021, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 13,4% το τρίτο τρίμηνο του έτους σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020. Σημειώθηκε σημαντική ανάκαμψη όσον αφορά όλες τις κύριες συνιστώσες του ΑΕΠ: την ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη, την καταναλωτική δαπάνη Γενικής Κυβέρνησης, τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, οι οποίες κατέγραψαν σημαντικούς – και σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και, πιο συγκεκριμένα οι εξαγωγές υπηρεσιών - διψήφιους θετικούς ρυθμούς μεταβολής, σε σύγκριση με τους αντίστοιχους του τρίτου τριμήνου του 2020 (Athanassiou & Tsekeris, 2022, p. 22).

Η ελληνική οικονομία μετά την πανδημία

Στα τέλη του 2023, το περιοδικό Economist δημοσίευσε την ετήσια επισκόπηση των οικονομικών επιδόσεων των χωρών του ΟΟΣΑ. Οι υπότιτλοι «Ένας άλλος απίθανος θρίαμβος» και «Από τα ερείπια» υποδείκνυαν ότι για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά, η ελληνική οικονομία είχε τις καλύτερες επιδόσεις στον ΟΟΣΑ. Πρόκειται για ένα αξιοσημείωτο επίτευγμα, δεδομένου ότι, ακριβώς πριν από μια δεκαετία, η ελληνική οικονομία βρισκόταν εν μέσω κρίσης χρέους, η ανεργία ήταν στο 29% και υπήρχαν πολλές συζητήσεις για το Grexit (Michalopoulos, 2024, p. 3). Το εθνικό σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας Greece 2.0 – στο πλαίσιο του

Ταμείου της Ε.Ε – αναμενόταν με την εφαρμογή του να συμβάλει σημαντικά στην περαιτέρω ενίσχυση και διαφοροποίηση της ελληνικής οικονομίας. Το σχέδιο Greece 2.0 αναμενόταν να κινητοποιήσει συνολικά 60 δισεκατομμύρια ευρώ σε επενδύσεις για μία πενταετία, με τη στήριξη 31 δισεκατομμυρίων ευρώ σε χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι επενδύσεις επικεντρώνονται στον πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό της οικονομίας και το σχέδιο περιλαμβάνει προβλέψεις για την αναβάθμιση των ερευνητικών εγκαταστάσεων και την αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας. Η βασική ιδέα του Greece 2.0 είναι ο μετασχηματισμός της οικονομίας με ιδιαίτερη έμφαση στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση. Στόχος είναι η διαφοροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η οικοδόμηση σε παραδοσιακούς τομείς με τρόπο που να διασφαλίζει βιώσιμη, μακροπρόθεσμη ανάπτυξη. Το σχέδιο αναμένεται να διοχετεύσει 32 δισ. ευρώ στην ελληνική οικονομία, θα ενισχύσει το ΑΕΠ κατά 7% και θα δημιουργήσει 180.000 νέες θέσεις εργασίας έως το 2026 (Enterprise Greece, n.d.).

Όπως επισημαίνει ο Alogoskoufis, ο υψηλός εξωτερικός δανεισμός σε ξένο νόμισμα καθιστά μια οικονομία ευάλωτη εάν οι συνθήκες ή ακόμα και οι προσδοκίες αλλάξουν στις διεθνείς αγορές. Εάν οι διεθνείς επενδυτές αρχίσουν να πιστεύουν ότι μια χώρα μπορεί να μην είναι σε θέση να συνεχίσει να εξυπηρετεί το εξωτερικό της χρέος, δηλαδή ότι μπορεί να «αθετήσει», θα σταματήσουν να χρηματοδοτούν τη χώρα που προκαλεί κρίση εξωτερικού χρέους, ακόμα κι αν η χώρα είναι στην πραγματικότητα φερέγγυα (Alogoskoufis, 2021, p. 47). Σύμφωνα με στοιχεία τα οποία παρατίθενται στη εις βάθος ανασκόπηση (in-depth review - IDR) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ελλάδα, η οποία ακολουθεί την Έκθεση Μηχανισμού Επαγρύπνησης του 2024 (Alert Mechanism Report - AMR), αξιολογεί τη διατήρηση ή την εξάλειψη των τρωτών σημείων που εντοπίστηκαν το 2023, τους πιθανούς αναδυόμενους κινδύνους και τη σχετική πρόοδο πολιτικής και επιλογές πολιτικής που θα μπορούσαν να εξεταστούν στο μέλλον. Τα τρωτά σημεία της ελληνικής οικονομίας αναλύονται σε ένα μακροοικονομικό πλαίσιο το οποίο χαρακτηρίζεται από σταθερή οικονομική ανάπτυξη και αυξημένες αβεβαιότητες, οι οποίες σχετίζονται με γεωπολιτικούς κινδύνους. Το 2023, εν μέσω της φθίνουσας

επίδρασης της ανάκαμψης μετά την COVID-19, της αποδυνάμωσης της παγκόσμιας ζήτησης και της σύσφιξης των χρηματοοικονομικών συνθηκών, η αύξηση του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε στο 2% το 2023, σε σύγκριση με 5,6% το 2022, αλλά παρέμεινε πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,4%). Η χειμερινή ενδιάμεση πρόβλεψη της Επιτροπής για το 2024 προβλέπει αύξηση του ΑΕΠ σε 2,3% τόσο το 2024 όσο και το 2025. Αυτή η αναπτυξιακή τροχιά αντανakλά σταθεροποίηση της αύξησης της κατανάλωσης στο επίπεδο του 2023 και ανάκαμψη του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου, ως εφαρμογή του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Plan – RRP). Το RRP μετατοπίζεται από την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην υλοποίηση επενδύσεων. Ωστόσο, οι επενδύσεις είναι πιθανό να προκαλέσουν υψηλότερη ζήτηση εισαγωγών, η οποία προβλέπεται να μειώσει τη θετική συμβολή των καθαρών εξαγωγών το 2024-2025. Συνολικά, η ανάπτυξη προβλέπεται να παραμείνει πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ κατά την προβλεπόμενη περίοδο, λειτουργώντας ως μοχλός για τη συνέχιση της δημοσιονομικής εξυγίανσης (European Commission, 2024, p. 1.).

Το 2023, έπειτα από την κορύφωση του πληθωρισμού με βάση τον δείκτη τιμών καταναλωτή, ο πληθωρισμός άρχισε να μετριάζεται και μειώθηκε από 9,3% το 2022 σε 4,2% το 2023, ποσοστό 1,2 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ (5,4%). Ωστόσο, ο πληθωρισμός παρέμεινε σχετικά υψηλός τον Φεβρουάριο του 2024, σε ποσοστό 3,1% σε ετήσια βάση, 0,5 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το ποσοστό πληθωρισμού της ζώνης του ευρώ. Οι υποκείμενες πιέσεις τιμών μειώθηκαν, καθώς η μετακύλιση από προηγούμενες διαταραχές στις τιμές της ενέργειας και των τροφίμων εξασθενεί και ο πληθωρισμός, βάσει του δείκτη τιμών καταναλωτή και εξαιρουμένης της ενέργειας και των τροφίμων τον Φεβρουάριο του 2024 έφτασε στο 3,0%, 0,1 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τη ζώνη του ευρώ. Για το 2024 η πρόβλεψη ήταν ο πληθωρισμός να συνεχίσει να μειώνεται, αλλά να παραμείνει υψηλός στο 2,7%, σύμφωνα με τον πληθωρισμό της ζώνης του ευρώ. Η αύξηση της απασχόλησης έχει συνδεθεί με αυστηρότερες συνθήκες στην αγορά εργασίας στους τομείς των υπηρεσιών και των κατασκευών. Στο πλαίσιο αυτό, οι ονομαστικές αποδοχές των εργαζομένων αναμένεται να αυξηθούν κατά περίπου 5% το 2024, κοντά στους ρυθμούς του 2023. Οι κύριοι

παράγοντες κινδύνου για τις οικονομικές προοπτικές περιλαμβάνουν την εμβάθυνση των γεωπολιτικών εντάσεων, τις παρατεταμένες διαταραχές του εμπορίου λόγω της κρίσης στην Ερυθρά Θάλασσα και μια πιθανή αύξηση των τιμών της ενέργειας (European Commission, 2024, p. 1).

Οι ανάγκες εξωτερικού δανεισμού της Ελλάδας μειώθηκαν χάρη στη μείωση του καθαρού δανεισμού του ιδιωτικού τομέα, ωστόσο, παραμένουν σημαντικές. Οι καθαρές ανάγκες εξωτερικού δανεισμού, δηλαδή το άθροισμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και του ισοζυγίου κεφαλαίου, το 2023 μειώθηκαν κατά 3,6 ποσοστιαίες μονάδες στο 5,2%. Στη βελτίωση αυτή συνέβαλαν τόσο ο τομέας των νοικοκυριών όσο και ο εταιρικός. Η σημαντική αύξηση του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος υποστήριξε την αύξηση της εταιρικής αποταμίευσης. Οι επενδύσεις, από το 2019, έχουν αποκτήσει ταχύτητα, καθώς η αξιοποίηση της παραγωγικής ικανότητας αυξήθηκε και έφτασε σε επίπεδα που καταγράφηκαν πριν από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Επίσης εκτιμάται ότι το 2023 οι καθαρές αποταμιεύσεις των νοικοκυριών αυξήθηκαν, καθώς το πραγματικό εισόδημα αυξήθηκε με σταθερό ρυθμό και η αύξηση της κατανάλωσης μετριάστηκε. Η κατανάλωση των νοικοκυριών το 2023 αυξήθηκε κατά 1,8% σε πραγματικούς όρους, σε σύγκριση με τον ρυθμό αύξησης 7,4% το 2022. Ωστόσο, ο λόγος κατανάλωσης προς το ΑΕΠ είναι ο υψηλότερος στην ΕΕ, πάνω από τον μέσο όρο πριν από την πανδημία σε πραγματικούς όρους και ο δείκτης καθαρής αποταμίευσης των νοικοκυριών παρέμεινε αρνητικός (European Commission, 2024, p. 4.). Ωστόσο, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών προβλέπεται να συνεχίσει να μειώνεται αργά το 2024-2025, αλλά να παραμείνει πάνω από το 5% του ΑΕΠ έως το 2025 (ό.π., 2024, p. 6).

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει μία θετική εικόνα αμέσως μετά το δεύτερο lockdown, μαζί με ορισμένες επιφυλάξεις, όπως αυτές αντανακλώνται στις διακυμάνσεις των προσδοκιών κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2021. Οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο μετά το δεύτερο lockdown και πριν από την αποτελεσματική επίπτωση της μετάλλαξης «όμικρον» του ιού Covid-19 ήταν συνολικά θετικές όσον αφορά τις κύριες συνιστώσες της ιδιωτικής ζήτησης, με

σχετική σταθερότητα στη δημόσια κατανάλωση και διακύμανση του ισοζυγίου εξωτερικού εμπορίου (Panagopoulos, 2022, p. 15).

3.2 Κλάδος παραγωγής γάλακτος

Ένας από τους μεγαλύτερους κλάδους στην εγχώρια αγορά στην Ελλάδα είναι ο κλάδος των γαλακτοκομικών προϊόντων. Στην Ελλάδα, υπάρχει η συνήθεια τα γαλακτοκομικά προϊόντα να συγκαταλέγονται από τα πιο βασικά μέσα στην καθημερινή διατροφή.

Ο πίνακας που ακολουθεί αναδεικνύει τα μερίδια αγοράς από τις μεγαλύτερες εταιρείες που είχαν τα μεγαλύτερα ποσοστά στον κλάδο των γαλακτοκομικών προϊόντων το 2010. Παρατηρούμε ότι ένα μικρό σύνολο επιχειρήσεων συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό κατανάλωσης στην αγορά. Συμφωνά με τα στοιχεία που παρουσιάζονται, η Friesland Campina Hellas έχει το 26,4%, η ΔΕΛΤΑ το 21,6% και η Όλυμπος έχει ένα ποσοστό 13%, συνολικά το 61% του κλάδου.

Πίνακας 13. Τα ποσοστά μεριδίων αγοράς του κλάδου γαλακτοκομικών προϊόντων το 2010

Γαλακτοβιομηχανία	Μερίδιο Αγοράς %
Friesland Campina Hellas	26,4
ΔΕΛΤΑ	21,6
Όλυμπος	13
ΜΕΒΓΑΛ	6,4
ΦΑΓΕ	5,9
ΑΓΝΟ	4,3
Nestle	2
Ελαΐς/ Unilever	1,4
Άλλοι	18,9

Πηγή: Κλωνάρης, 2011

Σημαντικό γεγονός που συνέβη στον κλάδο, ήταν το 1985 που άρχισε να γίνεται η εφαρμογή του συστήματος ποσοστών, που καθόριζε σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συνολική παραγωγή αγελαδινού γάλακτος (Φέκα,

2011). Γενικά γίνεται συμπληρωματική εισφορά στις παραδόσεις που έχουν περισσότερα προϊόντα που έχουν ζητηθεί, ώστε να μην υπάρχει πρόσθετη παραγωγή. Ενώ στην Ελλάδα δε καλυπτόταν η κατανάλωση από την εγχώρια παραγωγή, ωστόσο την κατατάξαν σε αυτό το πρόγραμμα. Τα γαλακτοκομικά προϊόντα έχουν σχετική χαμηλή ελαστικότητα ως προς την τιμή και το εισόδημα, αποτελούν σημαντική βάση στην καθημερινή διατροφή των Ελλήνων. Ο υγιεινός τρόπος ζωής και οι αυξήσεις μισθών οδήγησαν σε αύξηση της κατανάλωσης των γαλακτοκομικών προϊόντων και ειδικότερα προϊόντων με προστιθέμενη αξία. Παρατηρούμε ότι οι εταιρείες εκτός από τις διαφημίσεις, χρησιμοποιούν και τις εκπτώσεις ως μέσο προώθησης των προϊόντων τους. Για τις μεγαλύτερες εταιρείες οι εκπτώσεις που προσφέρονται στα γαλακτοκομικά προϊόντα τους σε σουπερμάρκετ έχουν το μήκος του 20-25%, ενώ για τις μικρότερες επιχειρήσεις που έχουν την αγορά των προϊόντων σε μικρότερα καταστήματα πουλιούνται σε μικρότερες εκπτώσεις ώστε να καλύπτεται και το κόστος παραγωγής. Οι εμπορικές πιστώσεις για τις μεγάλες γαλακτοκομικές εταιρείες πιστώνονται μέσα σε ένα χρονικό διάστημα των 3-4 μηνών (Tsakistara et al., 2009).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων της δεκαετίας του '80 μέχρι και το 2006 οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις του γαλακτοκομικού κλάδου οργανώνονται και δραστηριοποιούνται, ώστε να σταθεροποιηθούν οι τιμές σε υψηλά επίπεδα από αυτών της αγοράς. Με το σκοπό αυτόν είχε δημιουργηθεί ένα ισχυρό καρτέλ μεταξύ των εταιρειών αυτών. Το αποτέλεσμα του καρτέλ δε επιτεύχθηκε και τόσο, γιατί κάποιες από τις επιχειρήσεις δε ακολούθησαν την δράση των άλλων επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να αποκαλυφθεί το καρτέλ και να χάσουν ένα σημαντικό μερίδιο αγοράς και κέρδη. Επιπλέον παράγοντας που έπαιξαν ρόλο στην αποκάλυψη του καρτέλ ήταν ο εξωτερικός ανταγωνισμός, ο μεγάλος αριθμός παραγωγών, ο αντίκτυπος των περιοριστικών εμπορικών πρακτικών και η νομοθεσία του ανταγωνισμού που απαγορεύει τέτοιου είδους συμπράξεις (Φέκα, 2011).

Τα στοιχεία που ακολουθούν, μπορεί να παραθέσουν κάποιους παράγοντες που μπορεί να δικαιολογήσουν ένα μέρος της υψηλής τιμής, που όμως δε φέρνουν και την απόλυτη ευθύνη (Tsakistara et al., 2009):

1. Το περιθώριο λιανικού κέρδους που χρεώνεται στον καταναλωτή.
2. Το μέγεθος της εκμετάλλευσης και η εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας (25 αγελάδες / αγρόκτημα στην Ελλάδα).
3. Η κοινοτική ποσόστωση (82 kg / άτομο στην Ελλάδα, 348 kg / άτομο στη Γερμανία, 447 kg / άτομο στη Γαλλία) που αυξάνουν τεχνικά την τιμή του γάλακτος.
4. Το κόστος συλλογής εξαρτάται από τον αριθμό των μονάδων και τη γεωγραφική διάδοση (Ελλάδα 6,73 € / 100kg, Ευρώπη 2 € / 100kg)
5. Το κόστος μεταφοράς σε συνδυασμό με το οδικό δίκτυο (Ελλάδα 2,59 € / 100kg, Ευρώπη 1,2 € / 100kg)
6. Η τιμή παραγωγού δεν μεταβάλλεται σημαντικά μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκή Ένωση (30,14 € / 100 λίτρα στην Ελλάδα, 30,20 € / 100 λίτρα στη Γαλλία, 31,82 € / 100 λίτρα στη Γερμανία)
7. Η μορφολογία του εδάφους και οι κλιματολογικές συνθήκες εντείνουν την έλλειψη επαρκούς σύνδεσης μεταξύ των αγροκτημάτων και των βοσκοτόπων. Η δυνατότητα ελεύθερης βοσκής και διατροφής των ζώων είναι περιορισμένη και εξαρτάται από τις ακριβές ζωτροφές που αγοράζονται με κόστος μεταφοράς.

Το 2006 η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού κατηγόρησε και επέβαλε πρόστιμα σε εννιά επιχειρήσεις για δημιουργία καρτέλ και ειδικά «οριζόντια συμπαιγνία, έτσι ώστε να επιβάλλουν τιμές στους παραγωγούς και να μοιράζονται την αγορά νωπού γάλακτος καθώς και για κάθετη συμπαιγνία με τα σουπερμάρκετ με στόχο τον καθορισμό ενιαίας τιμής λιανικής πώλησης στο παστεριωμένο γάλα» (Η Καθημερινή, 2006). Το πόσο των προστίμων αξίζει να σημειωθεί ότι έφτασε κοντά στο ύψος των 50 εκατομμυρίων ευρώ. Οι εταιρείες που επιβλήθηκαν και τα μεγαλύτερα πρόστιμα ήταν η Δέλτα με το πόσο προστίμου των 16 εκατομμυρίων ευρώ, η ΜΕΒΓΑΛ με πρόστιμο 13 εκατομμύρια ευρώ, η εταιρία ΦΑΓΕ Α.Ε. που το πρόστιμο ξεπέρασαν τα 9 εκατομμύρια ευρώ, η εταιρία Nestle με πρόστιμο 6 εκατομμύρια ευρώ και η εταιρία «Όλυμπος Α.Ε.» που της επιβλήθηκαν 3 εκατομμύρια ευρώ πρόστιμο και η οποία πλήρωσε το μισό από το συγκεκριμένο ποσό. (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2007).

Στο καρτέλ του κλάδου παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων υπήρξε και η πρώτη ενέργεια για ένταξη εταιρείας σε πρόγραμμα επιείκειας. Συγκεκριμένα, η εταιρεία ΜΕΒΓΑΛ ενώ έγινε η προσπάθεια αυτή, το τελικό αποτέλεσμα δε ήταν και τόσο αποτελεσματικό και φάνηκαν οι αδυναμίες του νομοθετικού πλαισίου της Επιτροπής Ανταγωνισμού (Η Ναυτεμπορική, 2006).

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού στο καρτέλ του γάλακτος παρατήρησε οριζόντιες, αλλά και ταυτόχρονες κάθετες παραβιάσεις. Οι οριζόντιες παραβιάσεις που ανακαλύφθηκαν στο καρτέλ ήταν σε πρακτικές ανταλλαγής τιμοκαταλόγων μεταξύ των επιχειρήσεων του κλάδου, ώστε να γίνεται παρακολούθηση τιμών των «ανταγωνιστών τους», και ταυτόχρονα η τήρηση ομοιόμορφης εκπτωτικής πολιτικής από τις εταιρείες που έκανε την αγορά να μην έχει αρκετά προϊόντα. Επιπλέον, οι κάθετες παραβιάσεις που η Επιτροπή Ανταγωνισμού παρατήρησε ήταν παράνομες συμφωνίες μεταξύ μεταπωλητών προϊόντων και εταιριών.

Το 2014, ο κλάδος γάλακτος απασχόλησε ακόμα μία φορά την Επιτροπή Ανταγωνισμού με τη συγχώνευση ΔΕΛΤΑ – ΜΕΒΓΑΛ, η οποία εγκριθεί με την υπ. αριθμώ 597/2014 απόφαση, λόγω ότι γίνεται στα πλαίσια του υγιούς ανταγωνισμού (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2014). Επίσης, η εταιρεία ΦΑΓΕ έκανε την αποχώρησή της από τον κλάδο γάλακτος 2015 που είχε στην κατοχή της περίπου το 7% και το 2016 αποχώρησε και η Friesland Campina Hellas.

Αποτέλεσμα των παραπάνω ενεργειών, η αγορά έχασε κοντά στο 12,3% της εγχώριας κατανάλωσης, που είχε ως αποτέλεσμα να υπάρξει οικονομική ύφεση στον κλάδο το 2016 (Dairy News, 2016). Συνέπεια, τα μεγαλύτερα ποσοστά πλέον στην αγορά το 2016 να τα διατηρούν η Δέλτα με μερίδιο 33%, συνέχεια η Θεσσαλική Όλυμπος με 17% και τέλος η ΜΕΒΓΑΛ και η Δωδώνη με 14% αντίστοιχα (Insider, 2017).

3.3 Κατασκευαστικός Κλάδος

Για την ελληνική οικονομία, το μέγεθος του κατασκευαστικού κλάδου έχει πρωταγωνιστικό ρόλο. Σύμφωνα με στοιχεία του IOBE, στο συγκεκριμένο κλάδο το 2012 υπήρχαν συνολικά 86.872 επιχειρήσεις που είχαν πάνω από 160.000 άτομα ως προσωπικό. Τη συγκεκριμένη χρονιά ο κατασκευαστικός κλάδος πρόσφερε προστιθέμενη αξία στο ελληνικό ΑΕΠ παραπάνω από 3 δισεκατομμύρια ευρώ. Η οικονομική κρίση το 2009 έφερε μεγάλη ζημιά στον κλάδο, αφότου την προηγούμενη χρονιά η συνεισφορά του στο ΑΕΠ ήταν η εξαπλάσια σε σύγκριση με τις επόμενες χρονιές.

Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο είναι σχετικά μεγάλες σε σύγκριση με τους άλλους κλάδους, για αυτό και προκαλεί μεγάλο ενδιαφέρον γενικά. Το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς του κλάδου συγκεντρώνεται σε μικρότερο κομμάτι επιχειρήσεων και για αυτόν το λόγο αποτελεί περίπτωση ολιγοπωλίου. Σύμφωνα με έρευνα της ICAP το 2007, η ΑΚΤΩΡ κατασκευαστική είχε στη διάθεση παραπάνω από το 20% από το μερίδιο αγοράς, ενώ η J&P ΑΒΑΞ Α.Ε κατείχε το 19%. Λόγου του παραπάνω, εδώ και τόσα χρόνια και συγκεκριμένα από το 2013, η Επιτροπή Ανταγωνισμού εκτέλεσε έρευνα ώστε να μπορέσει να καταφέρει να διαπιστώσει αν την περίοδο από το 1990 μέχρι το 2016 οι κατασκευαστικές εταιρίες άσκησαν παράνομες πρακτικές, ώστε να διατηρήσουν ψηλά τις τιμές τους. Το Μάιο του 2016 βγήκε το πρώτο πόρισμα από την έρευνα, ενώ η έρευνα της Επιτροπής Ανταγωνισμού που διεξήγαγε κράτησε συνολικά 4 χρόνια. Με τα στοιχεία που προέκυψαν από το πρώτο πόρισμα, αν οι εταιρείες αποδεχόντουσαν τις κατηγορίες, ότι αποτελούσαν καρτέλ, θα τους δινόταν η ευκαιρία να αποφύγουν ποινικές ευθύνες, και απλά η Επιτροπή Ανταγωνισμού θα επέβαλλε μόνο χρηματικά πρόστιμα.

Ωστόσο, μετά από πιέσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση στην ελληνική κυβέρνηση και για να μην της επιβληθεί χρηματικό πρόστιμο η Επιτροπή Ανταγωνισμού αναγκάστηκε να συνεχίσει την έρευνα. Όλη αυτή η πίεση που ασκήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, προέκυψε μετά από φήμες ότι το ελληνικό καρτέλ από τις κατασκευαστικές εταιρείες δρούσε και σε έργα, τα οποία επιδοτούνταν από την ίδια (Η Καθημερινή, 2016).

Τον Ιούλιο του 2016 η Επιτροπή Ανταγωνισμού κατάφερε να φέρει στη δημοσιότητα στοιχεία για το πώς λειτουργούσε το συγκεκριμένο καρτέλ. Σύμφωνα με τα στοιχεία, οι εταιρείες που συμμετείχαν στο καρτέλ, μπόρεσαν να πουλάγαν σε χαμηλότερες εκπτώσεις από αυτές που θα ίσχυαν αν υπήρξε ο κανονικός ανταγωνισμός, και οι συμφωνίες μεταξύ των εταιρειών καμιά φορά γινόνταν μέσω ιδιωτικών συμφωνητικών. Ακόμα ένα στοιχείο που πρόδωσε το συγκεκριμένο καρτέλ ήταν ότι κατά τη διάρκεια πλειοδοτήσεων αποχωρούσαν για να την κέρδιζε μια συγκεκριμένη εταιρεία με τη συμφωνία όμως ότι θα μπορούσαν να συμμετάσχουν και αυτές αργότερα στο συγκεκριμένο έργο. Οι εταιρείες που είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο σχεδόν για μια εικοσαετία στο καρτέλ ήταν οι ΓΕΚ - ΤΕΡΝΑ, ΑΕΓΕΚ, Ελλάκτωρ, Τεχνική Ολυμπιακή, J & P Άβαξ και Ιντρακάτ.

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού με τα στοιχεία που είχε στη διάθεση της προχώρησε στη συνέχεια στην επιβολή σημαντικών προστίμων. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθούν δύο στοιχεία της συγκεκριμένης υπόθεσης. Το πρώτο αφορά ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού απάλλαξε εντελώς από το χρηματικό πρόστιμο την εταιρία Τεχνική Ολυμπιακή, καθώς έπαιξε βοηθητικό ρόλο στην έρευνα για την αποκάλυψη του συγκεκριμένου καρτέλ, αφού συνεργάστηκε κάτω από τις συνθήκες του προγράμματος. Επιπρόσθετα, το δεύτερο είναι ότι για πρώτη φορά σε όλα τα χρόνια της Επιτροπής Ανταγωνισμού αποφασίστηκε να μην πληρωθούν τα χρηματικά πρόστιμα πλήρως, αλλά μειωμένα κατά 15%. Ο παρακάτω πίνακα παρουσιάζει τα μειωμένα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις συγκεκριμένες εταιρείες που συγκροτούσαν το καρτέλ.

Πίνακας 14. Τα τελικά πρόστιμα προς τις κατασκευαστικές εταιρείες από την Επιτροπή Ανταγωνισμού για τη συμμετοχή στο καρτέλ

Εταιρία	Πρόστιμο
ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε.	38.495.453 ευρώ
J&P ΑΒΑΞ Α.Ε.	18.320.193 ευρώ
ΤΕΡΝΑ Α.Ε.	18.611.695 ευρώ
ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε	532.859 ευρώ
ΙΝΤΡΑΚΑΤ Α.Ε	4.300.493 ευρώ
ΘΕΜΕΛΗ Α.Ε.	110.953 ευρώ

ΕΡΕΤΒΟ Α.Ε.	110.953 ευρώ
ΧΡΙΣΤ. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Α.Ε	110.953 ευρώ
ΕΚΤΕΡ Α.Ε	99.858 ευρώ
ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε	8.899 ευρώ
ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε	0 ευρώ
Σύνολο	80.702.309 ευρώ

Πηγή: Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2017

Αναφορικά με την αναλυτική ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2017):

«Η Ολομέλεια της Επιτροπής Ανταγωνισμού με ομόφωνη απόφασή της, κατά την απλοποιημένη διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών του άρθρου 25α του ν. 3959/2011 και σύμφωνα με την υπ' αριθ. 628/2016 απόφασή της, έκρινε ότι 15 συνολικά εργοληπτικές επιχειρήσεις που εντάχθηκαν στην ως άνω διαδικασία, παραβίασαν το άρθρο 1 του ν. 3959/2011, πρώην 1 του ν. 703/1977 περί απαγορευμένων συμπράξεων και 101 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), με την συμμετοχή τους σε διακριτές οριζόντιες συμπράξεις για την κατανομή αγορών και τη νόθευση διαγωνισμών δημοσίων έργων, με σκοπό την παγίωση των μεριδίων τους στη σχετική αγορά και την άμβλυση του επιπέδου των προσφερόμενων στους δημόσιους διαγωνισμούς εκπτώσεων. Η απόφαση εκδόθηκε κατά την ως άνω απλοποιημένη διαδικασία, κατόπιν σχετικής εκδήλωσης ενδιαφέροντος εκ μέρους τους για την υπαγωγή τους στη διαδικασία και συνακόλουθης οριστικής δήλωσης περί αποδοχής των παραβάσεων που διαπιστώθηκαν».

Αυτή η υπόθεση ήταν με τις μεγαλύτερες που είχε να αντιμετωπίσει η Επιτροπή Ανταγωνισμού και έφερε στη διαφάνεια όλες τις αρνητικές επιπτώσεις όταν δε υπάρχει ο σωστός ανταγωνισμός, μέσω συμφωνιών εταιρειών για παράνομες πρακτικές, όταν το ολιγοπώλιο επικρατεί σε έναν κλάδο αγοράς. Αποτέλεσμα των υψηλών προστυμμάτων που επιβλήθηκαν στις εταιρείες και η μείωση των έργων, δημιούργησε οξύ ανταγωνισμό καθώς υπάρχει η άμεση σύνδεση του από τα δημόσια έργα (ΣΑΤΕ, 2010).

3.4 Ο κλάδος της τηλεφωνικής επικοινωνίας

Στη συνέχεια, θα γίνει ανάλυση στα δεδομένα αναφερόμενα στον κλάδο της τηλεφωνικής επικοινωνίας στη Ελλάδα. Με βάση τα στοιχεία που παρουσιάζονται ετησίως από την έρευνα που γίνεται από το Συνδέσμου Επιχειρήσεων Πληροφορικής και Επικοινωνιών Ελλάδας (ΣΕΠΕ), το 2017 τα κέρδη του συγκεκριμένου κλάδου σημείωσαν μικρή πτώση. Συνολικά η συνεισφορά του κλάδου στο ελληνικό ΑΕΠ ήταν περίπου 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ η πτώση που υποστεί ο κλάδος ήταν κοντά στο 5%. Αντιθέτως, μετά την άνοδο του 2016 στην αγορά Υπηρεσιών Δεδομένων Κινητής Τηλεφωνίας, ο κλάδος της τηλεφωνικής επικοινωνίας σημείωσε μια αύξηση στη συνεισφορά της στο ΑΕΠ κοντά στο 10% (ΣΕΠΕ, 2017).

Κυρίαρχο ρόλο στην αγορά της τηλεφωνικής έχουν οι τρεις μεγάλες εταιρείες (Cosmote, Vodafone και Wind). Η περισυλλογή στοιχείων για τον κλάδο γίνεται με περισσότερη ευκολία από τους προηγούμενους κλάδους, αφού βοηθάει για τον σκοπό αυτόν η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ). Οι πρώτες δύο εταιρείες που δραστηριοποιήθηκαν στον κλάδο ήταν η Vodafone και η Wind, ενώ μετά από λίγα χρόνια ακολούθησε και η ίδρυση της Cosmote. Πρέπει να σημειωθεί ότι στην αγορά υπάρχουν και άλλες εταιρείες που το μερίδιο τους είναι αρκετά πολύ μικρό, για παράδειγμα της εταιρεία Q, που το υψηλότερο ποσοστό της στην αγορά ήταν στο 6,7 το 2006.

Στη συνέχεια ο πίνακας που θα παρουσιαστεί παρακάτω, δείχνει το ρυθμό των πελατών από τις τρεις μεγάλες εταιρείες που κυριαρχούν στον κλάδο της κινητής τηλεφωνίας στην Ελλάδα, από το 1998 που εισήλθε και η Cosmote στην αγορά μέχρι το 2015, που υπάρχουν διαθέσιμα τα συγκεκριμένα στοιχεία. Ο κλάδος, με βάση τα στοιχεία, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ελληνική οικονομία, αν παρατήρει κανείς την πορεία των πελατών που κάνουν χρήση αυτές τις υπηρεσίες. Βλέπουμε, ότι αυξάνεται και η χρήση του διαδικτύου μέσω των κινητών, που είναι ένα ακόμα κίνητρο ώστε να αυξηθεί ο αριθμός πελατών στον κλάδο της κινητής τηλεφωνίας.

Πίνακας 15. Αριθμός συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας κατά τη χρονική περίοδο 1998 μέχρι 2015

Έτος	Αριθμός συνδρομητών
1998	2.000.153
1999	4.001.658
2000	6.142.268
2001	8.214.633
2002	9.458.966
2003	10.214.267
2004	11.059.920
2005	12.448.473
2006	13.874.674
2007	16.226.675
2008	18.918.092
2009	20.298.102
2010	14.815.705
2011	14.557.672
2012	15.151.742
2013	15.722.476
2014	15.473.683
2015	15.353.553

Πηγή: Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, 1998-2015

Παράλληλα με τα στοιχεία από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο (1999-2015), συγκεντρώθηκαν και τα μερίδια αγοράς για τις εταιρείες του κλάδο κινητής επικοινωνίας. Από τη μελέτη των συγκεκριμένων στοιχείων, φανερώνεται ο βαθμός αλληλεξάρτησης των μεριδίων, ειδικά για καθεμία από τις τρεις μεγάλες εταιρείες.

Για αρχή θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι το μερίδιο αγοράς της Vodafone από 46,0% σε 25,9%, δηλαδή μια πτώση 20,1% , μέσα σε αυτή τη δεκαπενταετία. Παρατηρείται ότι στις αρχές του κλάδου, η Vodafone το 1999 έχει

ένα μερίδιο αγοράς του ποσοστού 46%, και το 2010 να πέφτει στο 25,9% που είναι το μικρότερο ποσοστό σε όλη αυτήν την πορεία της στα δεκαπέντε χρόνια, με παράλληλες προσημειώσεις κοντά σε αυτά τα δύο ποσά. Αναλόγως για την πορεία της Wind, παρατηρείται μια σταθερότητα στην αρχή της από την ίδρυση της, με το μερίδιο της στην αγορά να φτάνει και στο 38% το 2002, και υπόλοιπες χρονιές να κυμαίνεται ανάμεσα στο 32%-37%, ώσπου το 2006 έρχεται μια πτώση του μεριδίου στο 20% και τις επόμενες χρονιές να έχει μια διάσταση από 19,5% (το 2015) μέχρι 27,9% (το 2007). Η πιο σημαντική εταιρεία για τον κλάδο αυτόν είναι η Cosmote, η οποία κατάφερε να αποσπάσει και τα μεγαλύτερα ποσοστά μεριδίων της αγοράς 52,4% και 52,3%, τα έτη 2011 και 2010 αντίστοιχα. Ένας σημαντικός παράγοντας μεταβολής των ποσοστών ήταν η είσοδος στην αγορά το 2002 της εταιρείας Q, η οποία μπόρεσε να αποσπάσει το 6,7% το 2006, και την επόμενη χρονιά αποχώρησε.

Πίνακας 16. Τα ποσοστά μεριδίων των τριών μεγάλων εταιρειών στον κλάδο της κινητής τηλεφωνίας στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων της εταιρείας Q, τη χρονική περίοδο 1999-2015

Έτος	Cosmote	Vodafone	Wind	Q
1999	18,0%	46,0%	36,0%	
2000	21,0%	44,0%	35,0%	
2001	30,0%	33,0%	37,0%	
2002	30,5%	31,5%	38,0%	2,0%
2003	31,0%	31,0%	35,0%	3,0%
2004	30,5%	30,5%	34,0%	5,0%
2005	31,3%	30,7%	32,0%	6,0%
2006	37,6%	35,7%	20,0%	6,7%
2007	38,6%	33,5%	27,9%	
2008	41,7%	30,8%	27,5%	
2009	44,5%	31,2%	24,3%	
2010	52,4%	25,9%	21,7%	
2011	52,3%	26,3%	21,4%	
2012	48,9%	27,1%	24,0%	
2013	45,7%	28,8%	25,5%	

2014	44,5%	30,4%	25,0%	
2015	45,2%	35,1%	19,5%	

Πηγή: Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, 1999-2015

Επίσης, από τις διαθέσιμες πληροφορίες για τις τιμολογιακές στρατηγικές, που προκύπτουν από τα ανάλογα πακέτα που χρεώνουν η καθεμιά εταιρεία, παρατηρείται ότι για τις δύο μεγαλύτερες επιχειρήσεις (Cosmote και Vodafone) υπάρχει μικρή διαφορά στην τιμή. Για τις συγκεκριμένες τιμές των πακέτων υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας, η επιλογής τους έγιναν με βάση την έρευνα της ευρωπαϊκής αρχής για όλα πακέτα σε όλη την Ευρώπη.

Ο κλάδος της κινητής τηλεφωνίας ανάγκασε την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων να ασχοληθεί μετά από καταγγελίες καταναλωτών για υπέρογκες τιμολογήσεις και από τις τρεις εταιρείες. Μέτα από την ολοκλήρωση της έρευνας, αφότου διαπιστώθηκε παράβαση νομοθεσίας στην ενεργοποίηση της υπηρεσίας μεταφοράς δεδομένων, η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων προχώρησε στην επιβολή χρηματικών προστίμων. Συγκεκριμένα, στην COSMOTE επιβλήθηκαν 2,5 εκατομμύρια ευρώ, στη VODAFONE και 650.000 ευρώ στη WIND (ΕΕΤΤ, 2012).

Πίνακας 17. Μέσο οριακό κόστος για τα νοικοκυριά για την Cosmote και Vodafone για την χρονική περίοδο από το 2005 μέχρι το 2009

Έτος	Cosmote	Vodafone
2005	31,07	32,07
2006	31,66	36,03
2007	27,67	28,08
2008	26,73	27,37
2009	27,29	27,00

Πηγή: Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς από την ΕΕΤΤ, 2005-2015

3.5 Συμπεράσματα

Παρατηρούμε ότι σημαντικοί κλάδοι παραγωγής για την Ελληνική οικονομία έχουν χαρακτηριστεί από έντονη ολιγοπωλιακή διάρθρωση. Σε αυτό το κεφάλαιο, παρουσιάστηκαν τρεις κλάδοι. Πρώτος, ο κλάδος παραγωγής γάλακτος που απασχόλησε αρκετά την Επιτροπή Ανταγωνισμού και έγινε γνωστός στο ελληνικό κοινό ευρέως το 2006, έπειτα ο κατασκευαστικός κλάδος, από τον οποίο στις εταιρείες που είχαν εμπλακεί στο ολιγοπώλιο, επιβλήθηκε πρόστιμο πάνω από 80 εκατομμύρια ευρώ, και τον κλάδο κινητής τηλεφωνίας όπου κυριαρχούν τρεις μεγάλες εταιρείες και έχει τα πιο έντονα χαρακτηριστικά ολιγοπωλίου.

Με αυτές τις περιπτώσεις φανερώνεται η σημαντικότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού, αφού η οικονομία της Ελλάδας ευνοεί την ύπαρξη και την ανάπτυξη ολιγοπωλίων αλλά ακόμα και καρτέλ, παράλληλα όμως κάνουν αντιληπτές τις αδυναμίες της σε περιπτώσεις κατασκευαστικών έργων, που αργούν να ληφθούν αποφάσεις και να ολοκληρωθούν σε σύντομο χρόνο. (Κατσουλάκος, 2009).

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι με το πρόγραμμα επιείκειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των ευνοϊκών ρυθμίσεων για τις εταιρείες που συνεργάζονται σε έρευνες της, έγινε η αποκάλυψη του καρτέλ των κατασκευαστικών με τη σωστή χρήση του τελευταίου νόμου 3959/2011.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Ο κλάδος διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα

4.1 Εισαγωγή

Αφότου, έγινε παρουσίαση της μορφής αγοράς του ολιγοπωλίου και τρεις περιπτώσεις ολιγοπωλίου στην ελληνική οικονομία, στα προηγούμενα κεφάλαια, σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να αναλύσει τι επικρατεί στον κλάδο Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα. Ο συγκεκριμένος τομέας αποτελεί το πιο σημαντικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, αφού η παραγωγική διαδικασία συνδέεται άμεσα με αυτόν. Ιδιαίτερα η συνεισφορά του κλάδου της διύλισης πετρελαίου στο ελληνικό ΑΕΠ είναι μεγαλύτερη από τους υπόλοιπους και για τον λόγο αυτόν, θα πρέπει να δοθεί περισσότερη σημασία στον τρόπο ανάπτυξης και διάρθρωσης του, με το γεγονός ότι με οποιαδήποτε αποτυχία ή λάθος στον συγκεκριμένο κλάδο, θα έχει οικονομική επίπτωση στην ελληνική οικονομία. Επίσης, τα διυλιστήρια είναι μέρος της εφοδιαστικής αλυσίδας του πετρελαίου, καθώς είναι το δεύτερο στάδιο παραγωγής του, αφού προηγείται η εξόρυξη του και μετά γίνεται η εμπορία του και η κατανάλωση του. Για αυτό, η διάρθρωση της αγοράς της διύλισης πετρελαίου θα πρέπει να λειτουργεί κάτω από την ανταγωνισμού για να μπορέσει η αγορά και η συγκρότηση του κόστους να εξισορροπούνται (IOBE, 2014).

Η έρευνα για το κεφάλαιο αυτό έγινε με βάση σε δύο διαφορετικές πηγές. Η πρώτη πηγή είναι το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), το οποίο το 2014 δημοσίευσε μία έρευνα πάνω στην κλαδική μελέτη για την πορεία του κλάδου. Από την οικονομική κρίση του 2009 και έπειτα γίνεται φανερό πως επηρεάστηκε ο κλάδος, γεγονός που έδωσε κίνητρο στο IOBE να μελετήσει την οικονομική πορεία του κλάδου. Ενώ, η δεύτερη πηγή είναι από τα δεδομένα από τις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις που παρατίθενται από δύο εταιρείες, την «Ελληνικά Πετρέλαια» και τη «Μότορ όйл» εταιρεία. Το τελευταίο μέρος του κεφαλαίου κλείνει με στοιχεία από την έρευνα της Επιτροπής Ανταγωνισμού, με βάση των οποίων προχώρησε στην επιβολή οικονομικών προστίμων στις δυο συγκεκριμένες εταιρείες, λόγω παραβίασης του θεμιτού ανταγωνισμού.

4.2 Η Ελληνική Πετρελαϊκή Αγορά(Γενικές πληροφορίες)

Η ελληνική πετρελαϊκή αγορά, με βάση το νόμο 3054/2002, χωρίζεται σε τρία στάδια:

- Στο στάδιο της διύλισης
- Στο στάδιο της εμπορίας
- Στο στάδιο της διανομής

Για να μπορέσει μια εταιρεία να πάρει μέρος σε ένα από αυτά τα στάδια, θα πρέπει πρώτα να της χορηγηθεί η άδεια από το Υπουργείο Ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, ο νόμος 3054/2002 αναφέρει:

«η διύλιση και διάθεση πετρελαιοειδών σε εταιρίες εμπορίας, σε προμηθευτικούς συνεταιρισμούς ή κοινοπραξίες πρατηριούχων, σε μεγάλους τελικούς καταναλωτές και τις Ένοπλες Δυνάμεις».

Ενώ παράλληλα οι άδειες που χορηγούνται από το Υπουργείο Ανάπτυξης στις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στο κλάδο της διύλισης πετρελαίου κατατάσσονται σε τέσσερις. Οι οποίες είναι:

- Άδεια εμπορίας όλων των υγρών καυσίμων που πωλούνται στην εγχώρια αγορά.
- Άδεια εμπορίας αφορολόγητων ναυτιλιακών ή αεροπορικών καυσίμων αντίστοιχα.
- Άδεια εμπορίας υγραερίων.
- Άδεια εμπορίας ασφάλτου

Για την τρίτη άδεια, οι εταιρείες θα πρέπει να απευθυνθούν στις αρμόδιες Νομαρχιακές υπηρεσίες άδεια λιανικής διάθεσης, ώστε να μπορέσουν να την χορηγηθούν.

4.2.1 Δομή της αγοράς πετρελαίου στην Ελλάδα

Η εταιρεία Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., η οποία ιδρύθηκε το 1975 με βάση του νόμου 87/75 αλλά τότε με την επωνυμία Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (Δ.Ε.Π.) , παίζει σημαντικό ρόλο στην εγχώρια αγορά πετρελαιοειδών. Η δραστηριότητα της

εξαπλώνεται σε όλους τους τομείς της αγοράς. Πριν από λίγα χρόνια έγινε και η συγχώνευση της με μία από τις τρεις εταιρείες διύλισης, την Petrola ΕΛΛΑΣ Α.Ε., κίνηση που μεγάλωσε τη δυναμική της στην αγορά αφού κατείχε πάνω από 60% του μεριδίου αγοράς στο κλάδο της διύλισης πετρελαίου.

Η αγορά διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική. Η πρώτη αφορά τις πωλήσεις προϊόντων που γίνονται για την εγχώρια αγορά, ενώ η δεύτερη αποτελείται από τις πωλήσεις καυσίμων για την αεροπορία και ναυσιπλοΐα, καθώς και τις ποσότητες εξαγωγών στην διεθνή αγορά.

Για τη διύλιση πετρελαίου πρέπει να ακολουθηθούν τα συγκεκριμένα στάδια: 1) εισαγωγή και επεξεργασία αργού πετρελαίου, 2) ενδιάμεση παραγωγή και 3) η εμπορία του. Η εμπορία γίνεται μέσω του δικτύου και των υποδομών των εταιρειών εμπορίας πετρελαιοειδών.

Δυο εταιρείες, η ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ και τα Ελληνικά Πετρέλαια (ΕΛΠΕ), έχουν την κυριαρχία στον κλάδο της διύλισης πετρελαίου, αφού έχουν στην ιδιοκτησία τους τα τέσσερα διυλιστήρια που υπάρχουν στην ελληνική επικράτεια. Τα Ελληνικά Πετρέλαια (ΕΛΠΕ) κατέχουν περισσότερο από το 60% του μεριδίου της αγοράς, γεγονός που την κάνει την πιο ισχυρή εταιρεία του κλάδου.

Γενικά στην αγορά υπάρχουν περίπου είκοσι εταιρείες, κάποιες από τις οποίες είναι θυγατρικές από τα διυλιστήρια. Μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις να γίνει και εισαγωγή πετρελαίου από ξένα διυλιστήρια, ειδικά αν οι τιμές στο εξωτερικό συμφέρουν περισσότερο από αυτές που επικρατούν στην αγορά. Οι τέσσερις εταιρείες (ΕΛΠΕ, ΜΟΤΟ ΟΙΛ και οι πολυεθνικές BP και SHELL) ενώ κατέχουν πάνω από το 50% του μεριδίου της αγοράς, δε μπορούμε να πούμε ότι γίνεται συγκέντρωση της αγοράς στον κλάδο. Για την εισαγωγή νέων εταιρειών στον κλάδο, τα μόνο εμπόδια είναι οι ίδιοι οι κανόνες τήρησης αποθεμάτων ασφαλείας. Ο τρόπος χρέωσης και οι εκπτώσεις που γίνονται σε διαφορετικές περιφέρειες της Ελλάδος διαφέρουν μεταξύ τους από εταιρεία σε εταιρεία. Η μεταφορά γίνεται με βυτιοφόρα δημόσιας και ιδιωτικής χρήσης, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει και τόσο ανταγωνιστικότητα στην αγορά που επηρεάζει το κόστος μεταφοράς. Υπάρχουν 6000 πρατήρια σε όλη την Ελλάδα, από τα όποια τα 500 είναι μόνο ανεξάρτητα. Ο

αριθμός των πρατηρίων είναι μεγάλος: στην Ελλάδα αντιστοιχεί 1 πρατήριο σε 1.400 κατοίκους, στην ΕΕ αντιστοιχεί 1 πρατήριο σε 3.800 κατοίκους (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2012). Στην Ελλάδα όμως, υπάρχει αναγκαστική γεωγραφική κατάτμηση της αγοράς και ο ανταγωνισμός καθορίζεται από τον αριθμό των πρατηρίων ανά γεωγραφική περιοχή, και παράλληλα οι συμβάσεις των πρατηριούχων με τις εταιρίες εμπορίας μπορεί να είναι δεσμευτικές, και να έχουν αρνητική επίδραση τη διαμόρφωση των τελικών τιμών.

4.3 Οικονομική δραστηριότητα του κλάδου Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα

Στην αρχή του μέρους του κεφαλαίου, γίνεται παρουσίαση των συνολικών πωλήσεων που έγιναν την περίοδο από το 2007 μέχρι το 2013 στο παρακάτω πίνακα. Από το 2008 μέχρι το 2013 φαίνεται ότι υπάρχει μεγάλη μείωση σε όλες τις πωλήσεις όλων των κατηγοριών. Ειδικά στην περίπτωση του πετρελαίου της θέρμανσης, η μείωση στις πωλήσεις του ξεπέρασε το 40% στην περίοδο 2008-2013. Μεγάλη πτώση παρατηρείται στις πωλήσεις του πετρελαίου θέρμανσης το 2013 με σχέση της προηγούμενης χρονιάς, όπου είχε μια μείωση στο 54% με σύγκριση των πωλήσεων του το 2012. Όλη αυτή η μείωση εξηγείται από το γεγονός ότι η τότε κυβέρνηση επέβαλε μεγάλο φόρο, ο οποίος είχε εξίσωση και με το πετρέλαιο κίνησης. Στις άλλες κατηγορίες υπήρξαν μικρότερες πτώσεις στις πωλήσεις σχετικά μέσα στο διάστημα της πενταετίας. Συγκεκριμένα, στο πετρέλαιο θέρμανσης υπήρξε μία μείωση του 25%, ενώ στις πωλήσεις της βενζίνης ξεπέρασε το 30%. Γίνεται παρουσίαση των στοιχείων στον ακόλουθο πίνακα (IOBE, 2014).

Πίνακας 18. Οι Πωλήσεις Στην Ελλάδα, από το 2007 μέχρι το 2013, σε μερικές χιλιάδες τόνων

Έτος	Άλλα προϊόντα	Πετρέλαιο θέρμανσης	Diesel Κίνησης	Βενζίνες	Σύνολο
2007	3.759	3.480	2.717	3.956	13.912
2008	3.797	3.017	2.976	3.931	13.721
2009	3.213	3.353	2.837	4.064	13.467
2010	2.490	2.932	2.518	3.722	11.662
2011	2.279	2.883	2.224	3.328	10.714
2012	2.185	1.971	2.063	2.898	9.117
2013	2.238	915	2.237	2.666	8.056
Μεταβολ ή % 2013/ 12	2%	-54%	8%	-8%	-12%
Μεταβολ ή % 2013/ 08	-41%	-70%	-25%	-32%	-41%

Πηγή: IOBE, 2014

Ο παραπάνω πίνακας αναφέρεται στις πωλήσεις των εταιρειών στη εσωτερική αγορά, άλλα για να υπάρξει μια συνολική εικόνα για το πώς κινήθηκαν οι πωλήσεις, θα πρέπει να αναφερθούν και οι πωλήσεις του κλάδου διεθνώς για τις ίδιες χρονιές. Με τον παρακάτω πίνακα που θα παρουσιαστεί, φαίνεται ότι οι πωλήσεις στο εξωτερικό παίζουν σημαντικό ρόλο για το κλάδο, και για αυτό το λόγο πρέπει να δοθεί έμφαση ανάμεσα στη συμπεριφορά των εξωτερικών πωλήσεων με αυτές στην εσωτερική αγορά. Παρατηρούμε, ότι για την πενταετία από το 2008 μέχρι το 2013 υπάρχει μικρότερη μείωση στο ποσοστό των πωλήσεων του εξωτερικού έναντι του εσωτερικού. Η πτώση του ποσοστού των πωλήσεων του εξωτερικού κυμάνθηκε στο 29% ,ενώ του εσωτερικού στο 41%. Με μια πιο προσεκτική ματιά στα στοιχεία του πίνακα 11 παρατηρείται ότι η συνολική μείωση στις πωλήσεις του εξωτερικού γίνεται λίγο πιο διαφορετικά με αυτών των εσωτερικού. Η μεγαλύτερη μείωση, σε βάθος αυτής της πενταετίας, είναι αυτή που γίνεται στις πωλήσεις του πετρελαίου της θέρμανσης καθώς προσεγγίζει το 70% (IOBE, 2014).

Πίνακας 19. Διεθνείς Πωλήσεις, από το 2007 μέχρι το 2013, σε μερικές χιλιάδες τόνων

Έτος	Ναυτιλιακό Μαζούτ	Καύσιμα αεριοθουμένων	Ναυτιλιακό Diesel	Σύνολο
2007	3.296	1.074	655	5.025
2008	3.291	1.056	581	4.928
2009	2.988	992	592	4.572
2010	2.284	883	603	4.310
2011	2.809	915	490	4.210
2012	2.392	813	468	3.673
2013	2.261	786	449	3.496
Μεταβολή% 2013/ 12	-5%	-3%	-4%	5%
Μεταβολή% 2013/ 08	-31%	-26%	-23	-29%

Πηγή: IOBE, 2014

Στη συνέχεια, δίνονται πληροφορίες σχετικά με την ολιγοπωλιακή διάρθρωση όσον αφορά τα διυλιστήρια πετρελαίου στην Ελλάδα. Όπως γίνεται αντιληπτό τα διυλιστήρια ανήκουν μόνο σε δύο εταιρείες, από την «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» και τη «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.». Η μεγαλύτερη εταιρεία στη Ελλάδα είναι η «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.», η οποία έχει διυλιστήρια σε τρεις πόλεις στη Θεσσαλονίκη, στον Ασπρόπυργο και στην Ελευσίνα. Η συνολική ποσότητα παραγωγής των τριών αυτών διυλιστηρίων αγγίζει τους 17 εκατομμύρια τόνους ανά έτος, ή αλλιώς μπορούμε να πούμε ότι παράγονται 341 χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα. Για τη δεύτερη σε δυναμικότητα εταιρεία, τη Motor Oil, τα διυλιστήρια της βρίσκονται στην Κόρινθο και παράγουν 9,3 εκατομμύρια τόνους ανά έτος, ή αλλιώς 185 χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα. Στην τελευταία στήλη που παρατίθεται ο συντελεστής Nelson, ο οποίος αναφέρεται στη δευτερογενή δυναμικότητα μετατροπής ενός διυλιστηρίου σε σχέση με την πρωτογενή δυναμικότητα διύλισης και ανάλογα με το πόσο μεγάλο είναι αυτό το νούμερο, τόσο μεγαλύτερη είναι η συνθετότητα του διυλιστηρίου (Reliance, 2017).

Πίνακας 20. Δυναμικότητα των ελληνικών διυλιστηρίων για το έτος 2013

Διυλιστήριο	Ιδιοκτήτης	Δυναμικότητα Διύλισης		Δείκτης Συνθετότητας Nelson
		Εκατομμύρια τόνοι ανά έτος	Χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα	
Ασπρόπυργος	ΕΛΠΕ ΑΕ	7,5	148	11,0
Ελευσίνα	ΕΛΠΕ ΑΕ	5,0	100	8,1
Θεσσαλονίκη	ΕΛΠΕ ΑΕ	4,5	93	7,3
Κόρινθος	ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ	9,3	185	10,6
Σύνολο		26,3	526	9,4

Πηγή: IOBE, 2014

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει τη συνολική εικόνα του κλάδου διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα, δηλαδή γίνεται μια παρουσίαση των διαρθρωτικών μεγεθών από όλα τα διυλιστήρια της Ελλάδος από το 2005 μέχρι το 2011. Το 2008 συγκεκριμένα υπήρξε το μεγαλύτερο σύνολο εργαζομένων που παρείχαν τις υπηρεσίες σ' αυτά, με τις επόμενες χρονιές να μειώνεται, σε αντίθεση με το κόστος εργασίας που συνέχισε να διατηρείται σε υψηλά επίπεδα. Για την ακαθάριστη αξία παραγωγής, σε σχέση με τον αριθμό εργαζομένων δε ακολουθεί την ίδια πορεία, καθώς μόνο το 2009 έχει μια πτώση, που μετά από δυο χρόνια ξεκινάει μια μεγάλη αύξηση. Ο συγκεκριμένος δείκτης για το διάστημα 2005-2011 δείχνει ένα ποσοστό αύξησης του 90%, ενώ μόνο ένα 27% αύξησης για τον αριθμό εργαζομένων του κλάδου. Τα συνολικά κέρδη διαχρονικά μπορούν να ξεπεράσουν το ένα δισεκατομμύριο ευρώ, γεγονός που φανερώνει τη σημαντικότητα του συγκεκριμένου κλάδου για την ελληνική οικονομία. Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας σε αυτόν τον κλάδο είναι η εξέλιξη του μεγέθους της επενδυτικής έντασης, που είναι ο λόγος του συνόλου των επενδύσεων που πραγματοποιεί ο κλάδος προς την προστιθέμενη αξία που αυτός συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας. Ο λόγος αυτός σύμφωνα με τον πίνακα 13, παρουσιάζει μόνο το 2006 και το 2007 μικρές αποδόσεις, ενώ τις υπόλοιπες χρονιές έχει αποδόσεις κοντά στο ποσοστό κοντά στο 40%.

Πίνακας 21. Διαρθρωτικά μεγέθη του κλάδου διύλισης πετρελαίου, για τα έτος 2005 έως το 2011, σε εκατομμύρια €

Μέγεθος	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Κόστος εργασίας	246	259	265	350	389	349	356
Κύκλος εργασιών	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	17.297	11.949	15.340	19.181
Πωλήσεις παραχθέντων προϊόντων	6.912	8.362	9.184	12.538	8.820	11.964	13.642
Ακαθάριστη αξία παραγωγής	7.390	8.837	9.544	12.875	9.235	12.760	14.363
Προστιθέμενη αξία (ΠΑ)	973	963	1.102	721	1.068	1.028	1.013
Σύνολο απασχολούμενων (άτομα)	3.246	3.828	3.806	4.557	4.513	4.333	4.129
Σύνολο επενδύσεων	406	114	66	314	223	378	373
Μέσο κόστος εργασίας (σε χιλ. €)	75,9	67,5	69,6	76,7	86,2	80,6	86,1
Επενδυτική ένταση (Επενδύσεις/προστιθέμενη αξία)	42%	12%	6%	44%	21%	37%	37%
Σύνολο αναλώσεων	6.417	7.874	8.442	12.154	8.168	11.732	13.350
Προστιθέμενη αξία προς αξία παραγωγής	13%	11%	12%	6%	12%	8%	7%
Μερίδιο ΠΑ στη Μεταποίηση	5,6%	5,2%	5,5%	4,0%	5,9%	6,0%	7,0%
Μερίδιο Απασχόλησης	0,8%	1,0%	0,9%	1,1%	1,1%	1,1%	1,2%

στη Μεταποίηση							
Μερίδιο Επενδύσεων στη Μεταποίηση	16,9%	3,6%	2,5%	8,9%	7,1%	13,4%	25,9%

Πηγή: IOBE, 2014

Η επίδραση του κλάδου της διύλισης πετρελαίου στο ΑΕΠ της Ελλάδας γίνεται με έμμεσο και άμεσο τρόπο, που θα επεξηγηθεί πως συμβαίνει στη συνέχεια. Η άμεση επίδραση στην οικονομία της χώρας ενός παραγωγικού κλάδου είναι το σύνολο της προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται από την παραγωγικότητα του συγκεκριμένου κλάδου, χωρίς όμως τις αλληλεπιδράσεις με οποιονδήποτε άλλον κλάδο της χώρας. Οι αλληλεπιδράσεις με άλλους κλάδους θεωρούνται ως έμμεση επίδραση του κλάδου στο ΑΕΠ της χώρας. Σημαντικό ρόλο παίζει και «προκαλούμενη επίδραση», η οποία προσπαθεί να επεξηγήσει τη μεταβολή της καταναλωτικής δαπάνης των εργαζομένων που απασχολούνται σε έναν κλάδο, η οποία βασίζεται και σε όλη την πορεία του συγκεκριμένου κλάδου διαχρονικά (Weisdbrod & Weisdbrod, 1997). Με τα δεδομένα της έρευνας του IOBE (2014), το 2011 ξεπέρασε το ένα δισεκατομμύριο ευρώ η άμεση επίδραση του κλάδου διύλισης πετρελαίου στο ελληνικό ΑΕΠ, η έμμεση επίδραση το μισό δισεκατομμύριο ευρώ, ενώ «προκαλούμενη επίδραση» τα δυο δισεκατομμύρια ευρώ. Άρα η συνολική επίδραση του κλάδου στο ελληνικό ΑΕΠ ξεπέρασε το 2012 τα 3,8 δισεκατομμύρια ευρώ, που ήταν το 2% του συνολικού ΑΕΠ (IOBE, 2014).

4.3.1 Εμπόδια εισόδου στον κλάδο διύλισης πετρελαίου

Η απόφαση της 502*/VI/2010 της Επιτροπής Ανταγωνισμού δίνει την ανάλυση των εμποδίων που μπορούν να αντιμετωπίσουν πιθανόν εταιρείες που επιθυμούν να εισχωρήσουν στον κλάδο. Γενικά, τα περισσότερα εμπόδια σχετίζονται με «την ύπαρξη σημαντικού μη ανακτήσιμου κόστους (sunk cost)» (σελ 18 της απόφασης).

Το πρώτο εμπόδιο είναι το πλεονέκτημα που έχουν οι ήδη υπάρχουσες εταιρείες στον κλάδο απέναντι σε κάθε πιθανόν νέα εταιρεία, καθώς έχουν δημιουργήσει σχετική φήμη γύρω στο όνομα τους και έχουν μία συγκεκριμένη πλέον πελατεία και έχουν πρόσβαση σε κάθε σημαντική πληροφορία για τον κλάδο.

Επιπλέον με τα χρόνια εμπειρίας που έχουν στον κλάδο θα είναι δύσκολο σε μια νέα εταιρεία να τις ανταγωνιστεί. Το δεύτερο εμπόδιο σχετίζεται με τις οικονομίες κλίμακας και φάσματος, ενώ το τρίτο έχει σχέση με τις μεγάλες κεφαλαιακές απαιτήσεις, τις οποίες θα πρέπει να διαθέτει η κάθε πιθανή εταιρεία που επιθυμεί είσοδο στον κλάδο.

Επιπλέον, η εταιρεία “Ελληνικά Πετρέλαια” το 2003 εξαγόρασε την “Πετρόλα”, που σήμαινε ότι ενώ μέχρι τότε υπήρχαν μόνο τρεις εταιρείες, ο κλάδος πλέον εμφανίζει χαρακτηριστικά δυοπωλίου (Το Βήμα, 2003). Παρατηρείται ότι υπάρχει περίπτωση συντονισμού και αλληλεξάρτηση συμπεριφοράς μεταξύ των δύο εταιρειών του κλάδου αφού οι πρακτικές που εφαρμόζονται από τη κάθε μία ξεχωριστά είναι πανομοιότυπες μεταξύ τους. Το γεγονός αυτό μαζί με τα παραπάνω εμπόδια κάνει δυσβάστακτη την είσοδο νέων εταιρειών στον κλάδο.

4.4 Οι εταιρίες του κλάδου διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα

4.4.1 Η εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.»

Η εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» έγινε στη χώρα μετά από το 1998, αφότου άλλαξε το όνομα της από «Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου ΑΕ» (ΔΕΠ ΑΕ). Η εταιρεία πήρε τη σημερινή της μορφή και ασχολείται με πολλούς τομείς, ένας σημαντικός από αυτούς είναι η διύλιση πετρελαίου, μετά από χρόνια εξαγωγών και συγχωνεύσεων. Στην ιδιοκτησία της έχει ιδιωτικά διυλιστήρια, που στην Ελλάδα έχει αυτή και ακόμα μια εταιρεία. Επίσης, έχει ένα ποσοστό του 65% των συνολικών χονδρικών πωλήσεων πετρελαιοειδών προϊόντων στην Ελλάδα, γεγονός που την κάνει να βρίσκεται σε ηγετική θέση στον κλάδο με σύγκριση με τις υπόλοιπες εταιρείες του κλάδου (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., 2017).

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το 2017 ο Κύκλος Εργασιών της εταιρείας έφτασε κοντά στα 8 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ το EBITDA (Earnings Before Interest, Tax, Depreciation, and Amortization) δηλαδή τα κέρδη προ τόκων, φόρων και αποσβέσεων της επιχείρησης πάνω από 851 εκατομμύρια ευρώ. Οι τωρινοί μέτοχοι της εταιρείας, μετά από την ιδιωτικοποίηση των δημοσίων συμφερόντων ΔΕΠ Α.Ε.,

είναι οι : η εταιρία Paneuropean Oil and Industrial Holdings S.A. με 45,47% των μετοχών, το Ταμείο Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) με 35,48% των μετοχών και τέλος θεσμικοί και ιδιώτες μέτοχοι που έχουν συνολικά το 19,05%.

Λόγω συντήρησης στο τρίτο τρίμηνο του 2017 είχε επιρροή στο μίγμα παραγωγής, με αποτέλεσμα η παραγωγική δραστηριότητα του διυλιστηρίου στην περιοχή της Ελευσίνας να μειωθεί σε μεγάλο ποσοστό. Συγκεκριμένα, το ποσοστό της απόδοσης μεσαίων κλασμάτων (ντίζελ, τζετ) έφτασε στο 48%, ενώ της παραγωγής βενζίνης στο 22%. Τη πενταετία 2007-2012 έγιναν σημαντικές επενδύσεις που βοήθησαν την εταιρεία σε θέμα ανταγωνιστικότητας, αφού τα ποσοστά παραγωγής προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας πλησίασε το 80% (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., 2017).

Οι πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουν τα οικονομικά και λειτουργικά μεγέθη της εταιρείας για τις χρονιές 2016 και 2017:

Πίνακας 22. Λειτουργικά Στοιχεία της εταιρείας Ελληνικά Πετρέλαια για τις χρονιές 2016-2017

Λειτουργικά Στοιχεία	2016	2017
Αριθμός Εργαζομένων	3.303	3.409
Όγκος πωλήσεων διύλισης (εκατ. Μετρικοί τόνοι)	15,47	16,07
Όγκος πωλήσεων εμπορίας (εκατ. Μετρικοί τόνοι)	4,67	5,16
Παραγωγή διυλιστηρίων (εκατ. Μετρικοί Τόνοι)	14,84	15,04

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια, 2017

Πίνακας 23. Οικονομικά Στοιχεία της εταιρείας Ελληνικά Πετρέλαια για τις χρονιές 2016-2017

Αποτελέσματα	2016	2017
Κύκλος Εργασιών	6.613	7.995
EBITDA	841	851
Καθαρά κέρδη/ζημιές	329	384

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια, 2017

4.4.2 Η εταιρία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.»

Η δεύτερη μεγάλη εταιρεία διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα είναι η «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.», η οποία έχει τις εγκαταστάσεις της στην βιομηχανική περιοχή της Κορίνθου. Ιδρύθηκε το 1970 από τον Όμιλο Βαρδινογιάννη. Το έτος 1996 το 50% της εταιρείας αγοράστηκε από την Aramco Overseas Company BV, που το ίδιο ποσοστό το 2005 πέρασε στην ιδιοκτησία της «MOTOP OIL HOLDINGS» συμφερόντων του Ομίλου Βαρδινογιάννη. Οι πιο ενδιαφέρουσες χρονιές για την εταιρεία ήταν το 2002, όταν μπόρεσε να αγοράσει όλες τις μετοχές της AVIN OIL, γεγονός που τη δυνάμωσε στον κλάδο της λιανικής εμπορίας καυσίμων, και το 2011 που εξαγόρασε και την εταιρία εμπορίας Shell Hellas AE.

Για την εταιρεία ως βασική πρώτη ύλη χρησιμοποιείται το αργό πετρέλαιο για την παραγωγή βενζίνης, πετρελαίου κίνησης και θέρμανσης, μαζούτ, ασφάλτου, καυσίμων αεριωθουμένων και λιπαντικών.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται η συνολική παραγωγή του διυλιστηρίου και η συνολική ποσότητα αργού πετρελαίου στους ακόλουθους πίνακες για την εταιρεία για τις χρονιές 2016 και 2017:

Πίνακας 24. Παραγωγή Διυλιστηρίου της εταιρείας «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.» σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους για το 2016-2017

Παραγωγή διυλιστηρίου/Προϊόν	Χιλιάδες Μετρικοί Τόνοι 2016	Χιλιάδες Μετρικοί Τόνοι 2017
Βενζίνες	1.740	1.820
Ειδικά Προϊόντα	487	607
Καύσιμα Αεριοθούμενων	1.190	1.378
Λιπαντικά	224	245
Μαζούτ	3.062	3.601
Πετρέλαιο Κίνησης Θέρμανσης	4.193	4.562
Λοιπά	607	745
Σύνολο	11.505	12.958

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Μότορ Όιλ, 2017

Πίνακας 25. Συνολική Επεξεργασμένη Ποσότητα Αργού Πετρελαίου της εταιρείας «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.» σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους για το 2016-2017

Α' ύλης	Χιλιάδες Μετρικοί Τόνοι 2016	Χιλιάδες Μετρικοί Τόνοι 2017
Αργό Πετρέλαιο	8.962	9.693

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Μότορ Όιλ, 2017

Επιπλέον, ο Κύκλος Εργασιών της εταιρίας για το 2017 πέρασε τα 5,7 δις. ευρώ αυξημένος κατά 27,20%, ενώ τα EBITDA δηλαδή των κερδών προ τόκων, φόρων και αποσβέσεων της επιχείρησης ξεπέρασε τα 551 εκατομμύρια ευρώ αυξημένα κατά 5,49% (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε., 2017). Επίσης, να σημειωθεί ότι για τη μετοχή της εταιρίας γίνεται διαπραγμάτευση στον Γενικό Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, όσο και στον Δείκτη Υψηλής Κεφαλαιοποίησης του ίδιου χρηματιστηρίου.

4.5 Επεμβάσεις Στον Κλάδο Από Την Επιτροπή Ανταγωνισμού

Για να ολοκληρωθεί η έρευνα για τον κλάδο της διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα θα πρέπει να αναφερθούν οι ενέργειες που έγιναν από την Επιτροπή Ανταγωνισμού, ώστε να υπάρξει ο σωστός ανταγωνισμός στον κλάδο και να μην επιτραπούν πράξεις για τον έλεγχο της αγοράς από τις εταιρείες, είτε σε επίπεδο της τιμής, είτε στο επίπεδο της ποσότητας, προσπαθώντας να αξιοποιήσουν τον ολιγοπωλιακό χαρακτήρα του κλάδου. Για τις ενέργειες της Επιτροπής Ανταγωνισμού, θα εξεταστούν τα αποτελέσματα της ερευνάς της στο πέρασμα μιας δεκαπενταετίας.

Για αρχή λόγω της γενικής επιχειρηματικής συμπεριφοράς των δυο μεγάλων εταιρειών στη χώρα δεν φαίνεται να υπήρξε κάποια παραβίαση από κάποια από αυτές, ώστε να εκμεταλλευτούν τις συνθήκες που επικρατούν στον κλάδο. Η επιχείρηση που απασχόλησε περισσότερο την Επιτροπή Ανταγωνισμού είναι η εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» σε σύγκριση με την εταιρία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.».

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού, το 2003, εκτέλεσε αυτεπάγγελτο έλεγχο για την εκπτωτική πολιτική που ακολουθούσε η εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» για να επιβεβαιώσει άμα τηρούνται οι συνθήκες ανταγωνισμού στον κλάδο. Εκείνη τη χρονική περίοδο στον κλάδο δραστηριοποιούνταν και τρίτη εταιρεία, η “Πετρόλα Α.Ε.”. Εξετάζοντας τη μεταβολή των μεριδίων αγοράς των τριών εταιρειών για την περασμένη δεκαετία, η Επιτροπή Ανταγωνισμού δε παρατήρησε καμία παράβαση, καθώς η εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» είχε στη διάθεση της πάνω από το 50% του μεριδίου της αγοράς. Το αποτέλεσμα του συμπεράσματος αυτού ήταν να αθωώσει την εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» και να αποσύρει το χρηματικού πρόστιμου ύψους 1.800.000 ευρώ, αφού δε υπήρχε παράβαση πάνω στα άρθρα 1 και 2 του Ν.703/1977 (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2003).

Σε άλλη έρευνα που έκανε η Επιτροπή Ανταγωνισμού τέσσερα χρόνια αργότερα, διαπιστώθηκαν εναρμονισμένες πρακτικές και από τις τρεις επιχειρήσεις όσο αφορά τον καθορισμό των τιμών των υγρών καυσίμων στις αεροπορικές εταιρίες. Η υπόθεση αυτή έγινε γνωστή ως IATA και πρόκειται για υπ’ αριθμού

327/V/2007 απόφαση της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού. Η έρευνα αυτή διεξάχθηκε μετά από καταγγελία της Διεθνούς Ενώσεως Αερομεταφορών (International Air Transport Association), για αυτό το λόγο έγινε γνωστή για τη συντομία ΙΑΤΑ. Διαπιστώθηκε ότι και οι τρεις εταιρείες “Ελληνικά Πετρέλαια”, “Μότορ Όιλ” και “Πετρόλα” εφάρμοζαν ίδιες πρακτικές ώστε να υπάρχει ενσωμάτωση του κόστους τήρησης των αποθεμάτων ασφαλείας για τα αεροπορικά καύσιμα μέσω της αύξησης της τιμής των καυσίμων, αποτέλεσμα της προσαρμογής στη νέα βάση υπολογισμού της τιμής τους, που σημαίνει παραβίαση της διάταξης του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν.703/1977.

Το συμπέρασμα αυτής έρευνας ήταν ότι: «οι καταγγελλόμενες εταιρίες αντέδρασαν ταυτόχρονα, και κατά τρόπο ομοιόμορφο, στην εισαγωγή της υποχρέωσης τήρησης αποθεμάτων και ενημέρωσαν σχεδόν ταυτόχρονα τους πελάτες τους (εταιρίες εμπορίας) ως προς την απόφασή τους να καλύψουν το κόστος της ανωτέρω υποχρέωσης μέσω της μετάβασης στο Νέο Δείκτη Platt's. Αν και η ενημέρωση αυτή από τα διυλιστήρια προς τις εταιρίες εμπορίας ήταν επί το πλείστον προφορική, είναι ενδεικτικό ότι ανευρέθηκαν - κατά την έρευνα της Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού- τηλεομοιοτυπικά μηνύματα των εταιριών ΠΕΤΡΟΛΑ και ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ που απεστάλησαν την ίδια ακριβώς ημερομηνία (ήτοι την 23.12.2002, ουσιαστικά την τελευταία εργάσιμη του χρόνου) στην εταιρεία εμπορίας AVINOIL, η οποία προμηθευόταν και από τις δύο αυτές εταιρείες διύλισης, σχετικά με την απόφασή τους να προσαρμοστούν στο νέο δείκτη από 1.1.2003 και σχετικά με τον τρόπο ενσωμάτωσης του κόστους τήρησης των αποθεμάτων. Περαιτέρω, τόσο τα ΕΛ.ΠΕ όσο και η ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ, σε επικοινωνία που είχε η καθεμία με διαφορετική εταιρία εμπορίας - πελάτη της στις 20/12/2002 και 3/1/2003 αντίστοιχα, τους ενημέρωσαν (μέσω της αποστολής σχεδίου σύμβασης) ότι οι τιμές συμπεριλαμβάνουν και το κόστος τήρησης των αποθεμάτων ασφαλείας. Εξάλλου, το γεγονός ότι και οι δύο καταγγελλόμενες εταιρίες ανακοίνωσαν ταυτόχρονα (κατά τη διάρκεια του τελευταίου δεκαημέρου του Δεκεμβρίου 2002), στις εταιρείες εμπορίας αεροπορικών καυσίμων την απόφασή τους για κάλυψη του κόστους αποθεμάτων ασφαλείας μέσα από την προσαρμογή στο νέο δείκτη από 1.1.2003, προκύπτει από επιστολές που έστειλαν οι εταιρίες εμπορίας σε

αεροπορικές εταιρίες» (Επιτροπή Ανταγωνισμού 327/V/2007, παρ.66-68). Η παραπάνω ομοιόμορφη συμπεριφορά των εμπλεκόμενων εταιριών διύλισης κρίθηκε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού ως αποτέλεσμα όχι μίας απλής παράλληλης συμπεριφοράς αλλά ως εναρμονισμένης πρακτικής. «Στο πλαίσιο μιας παράλληλης συμπεριφοράς θα προηγούνταν οι αποφάσεις της μίας εταιρίας ως προς την κάλυψη του κόστους τήρησης των αποθεμάτων και την προσαρμογή στο νέο δείκτη και θα ακολουθούσαν χρονικά αντίστοιχες αποφάσεις και επιλογές των ανταγωνιστριών εταιριών οι οποίες προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα της αγοράς. Σε κάθε περίπτωση, η παράλληλη συμπεριφορά εμπεριέχει το στοιχείο της ελάχιστης έστω χρονικής απόστασης της συμπεριφοράς του ενός ανταγωνιστή από τον άλλον » (Επιτροπή Ανταγωνισμού 327/V/2007, παρ.88).

Με αυτά τα στοιχεία η Επιτροπή Ανταγωνισμού προχώρησε σε επιβολή οικονομικών προστίμων και στις τρεις επιχειρήσεις. Στην εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» επιβλήθηκε το χρηματικό πρόστιμο ύψους σχεδόν πέντε εκατομμυρίων ευρώ, για την εταιρεία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.» ενάμιση εκατομμυρίου ευρώ, που ισούταν με το 5% επί του κύκλου εργασιών της το 2002 και την εταιρεία «Πετρόλα Ελλάς ΑΕΒΕ» κοντά στα δυόμιση εκατομμύρια ευρώ, τα οποία αντιστοιχούσαν στο 3% επί του κύκλου εργασιών. Επειδή όμως η εταιρεία «Πετρόλα Ελλάς ΑΕΒΕ» είχε κάνει συγχώνευση με την εταιρεία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.», το χρηματικό της πρόστιμο προστέθηκε στο πρόστιμο της τελευταίας (Η Ναυτεμπορική, 2007).

Το 2007 υπήρξε και άλλη καταγγελία για τις δυο εταιρείες, αυτή τη φορά για πρακτικές καρτέλ στην αγορά διύλισης πετρελαίου. Η συγκεκριμένη καταγγελία αφορούσε:

- 1^{ov}) την εναρμόνιση των τιμών διυλιστηρίου,
- 2^{ov}) την υψηλή τιμολόγηση ως αποτέλεσμα είτε εναρμόνισης είτε κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης,
- 3^{ov}) την έλλειψη διαφάνειας στα κοστολογικά στοιχεία των διυλιστηρίων, και τέλος

4^{ov}) τη διακριτική μεταχείριση μικρών εταιριών εμπορίας ως προς την εκπτωτική πολιτική.

Με βάση το άρθρο 1 του Ν.703/1977 που απαγορεύει τις αθέμιτες πρακτικές, δηλαδή τις συμφωνίες μεταξύ εταιριών που νοθεύουν τον ανταγωνισμό, έγινε όλη η παραπάνω έρευνα για τις δύο εταιρείες από την Επιτροπή Ανταγωνισμού. Εξετάστηκε αν υπήρξε συγκεκριμένα κάθετη ή οριζόντια σύμπραξη μεταξύ των εταιριών. Αφού ολοκληρώθηκε η έρευνα η Επιτροπή Ανταγωνισμού δε κατέληξε σε κάποιο στοιχείο που αποδείκνυε ενδεχόμενη «συμφωνία κυριών» μεταξύ τους, ή την ύπαρξη εναρμονισμένης συμπεριφοράς. Η αιτιολογία που έδωσε η Επιτροπή ήταν για τη μη ύπαρξη εναρμονισμένης συμπεριφοράς ότι (Επιτροπή Ανταγωνισμού 502*/VI/2010, παρ.114-119):

1. Οι τιμές διυλιστηρίου των δύο εταιριών, δεν ταυτίζονται απόλυτα, αλλά εμφανίζουν διαφοροποίηση. Ο σχετικά υψηλός βαθμός συσχέτισης μεταξύ τους δικαιολογείται από τη δομή της αγοράς καθώς και από το είδος του ανταγωνισμού που αναπτύσσεται μεταξύ τους (σχέση ηγέτη – ακόλουθου).

2. Λόγω των δομικών χαρακτηριστικών της αγοράς διύλισης στην Ελλάδα η ομοιομορφία και μόνο των τελικών τιμών διυλιστηρίου δε συνεπάγεται την ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής ή σιωπηρής σύμπραξης μεταξύ των δύο εταιριών, αλλά είναι αποτέλεσμα παράλληλης συμπεριφοράς η οποία δεν απαγορεύεται από το άρθρο 1 του Ν.703/1977.

3. Επίσης δεν προέκυψε ζήτημα υπερτιμολόγησης των πετρελαιοειδών, ως αποτέλεσμα ενδεχόμενης εναρμονισμένης πρακτικής, καθώς οι όποιες μεταβολές στη τιμή πετρελαίου Brent ενσωματώνονται στις προ φόρων λιανικές τιμές με ικανοποιητικό συσχετισμό.

4. Τέλος, παρόμοια με την Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού συμπεράσματα έχουν εξαχθεί και από άλλες εθνικές αρχές ανταγωνισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως στην Πορτογαλία και στην Αυστρία.

Στη συνέχεια της έρευνας, η Επιτροπή Ανταγωνισμού εξέτασε τη συμπεριφορά των δυο εταιριών με βάση του άρθρου 2 του Ν.703/1977, με βάση

του οποίου απαγορεύεται η εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης οποιασδήποτε επιχείρησης. Για αυτό το μέρος της έρευνας βασίστηκε τόσο στην υπερβολική τιμολόγηση όσο και στην εκπτωτική πολιτική, συγκεκριμένα της εταιρείας “Ελληνικά Πετρέλαια”, η οποία είχε κυριαρχούσα θέση με ποσοστό 60% μεριδίου της αγοράς. Και αυτήν τη φορά, η έρευνα της Επιτροπής Ανταγωνισμού δεν κατέληξε σε στοιχείο που να κατηγορεί τις δυο εταιρείες για κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.

Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι πάρα την αθώωση των εταιρειών από την Επιτροπή Ανταγωνισμού στις 21 Ιουνίου 2010, η Επιτροπή τονίζει στο άρθρο 107 της απόφασής της ότι γίνεται πολύ δύσκολη η διαχώριση της παράλληλης συμπεριφοράς (που δεν απαγορεύεται) και εναρμονισμένης πρακτικής (που απαγορεύεται). Γεγονός που δέχεται και η Ενωσιακή νομολογία. Επίσης η Επιτροπή για το θέμα της δεσπόζουσας θέσης και της διάστασης της τιμολογιακής πολιτικής για τις δυο εταιρείες δεν μπόρεσε να εντοπίζει τη «μη δίκαιης τιμής» κατά το άρθρο 102 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο άρθρο 143 και 144 της απόφασής της.

Μετά από δυο χρόνια η εταιρεία “Ελληνικά Πετρέλαια” έγινε πάλι στόχος ελέγχου, αλλά αυτήν τη φορά από τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ). Ο έλεγχος αυτός προέκυψε μετά από καταγγελία της ακτοπλοϊκής εταιρείας ATTICA GROUP, λόγω συνεχούς αύξησης τιμών περιθωρίου κέρδους (premia) χωρίς αιτιολόγηση, για καταχρηστική συμπεριφορά. Η καταγγελία βασιζόταν στο γεγονός ότι η εταιρεία ήταν ο μόνος προμηθευτής ναυτιλιακού καυσίμου χαμηλού θείου για τις ακτοπλοϊκές εταιρίες, καύσιμο το οποίο οι εν λόγω εταιρίες είναι υποχρεωμένες να χρησιμοποιούν σύμφωνα με την Κοινοτική νομοθεσία. Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργεια (ΡΑΕ), μετά το πέραςμα του ελέγχου, τόνισε ότι:

- Τα Ελληνικά Πετρέλαια δεν αποτελούν το μοναδικό προμηθευτή ναυτιλιακού καυσίμου χαμηλού θείου στην ελληνική αγορά, παρότι το μερίδιο αγοράς τους είναι υψηλό και στις τρεις υποκατηγορίες (δηλαδή στο πετρέλαιο χαμηλού θείου, το μαζούτ χαμηλού θείου, και το μαζούτ υψηλού θείου), για όλα τα

έτη που εξετάστηκαν (2008, 2009 και 2010). Το μερίδιο αγοράς κυμαίνεται, ανάλογα με τον τύπο καυσίμου, από 60% έως 95%.

- Σε ότι αφορά την εξέλιξη του ύψους της προσαύξησης (premia), κατά την εξεταζόμενη περίοδο, προκύπτει ότι η προσαύξηση αυτή μεταβλήθηκε και ανοδικά, αλλά και καθοδικά.

Με τα στοιχεία που προέκυψαν από το συγκεκριμένο έλεγχο, η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργεια δικαιολόγησε την μεταβολή της προσαύξησης, και για τους τρεις τύπους καυσίμου, στη μεταβολή του μεταβλητού κόστους τήρησης αποθεμάτων ασφαλείας, δεδομένου ότι τόσο το εμπορικό περιθώριο κέρδους, όσο και το σταθερό κόστος τήρησης των αποθεμάτων, παρέμειναν πρακτικά αμετάβλητα κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου. Τελικά, η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργεια ζήτησε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού να εξετάσει την περίπτωση λίγο πιο εξονυχιστικά, για περαιτέρω διερεύνηση πιθανής κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, λόγω ενδεχόμενης υπερτιμολόγησης (Η Καθημερινή, 2012). Ωστόσο, μέχρι και σήμερα δεν υπάρχει απόφαση - γνωμοδότηση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, γεγονός που αναδεικνύει τις αδυναμίες της Επιτροπής Ανταγωνισμού.

4.6 Συμπέρασμα

Με την έρευνα μας, συμπεραίνεται ότι ο κλάδος διύλισης είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους παραγωγής για τη χώρα, εφόσον υπάρχει μεγάλη συνεισφορά στο Ελληνικό ΑΕΠ. Χαρακτηριστικό του κλάδου είναι ότι αποτελεί μία μορφή ολιγοπωλίου, συγκεκριμένα δυοπωλίου, αφού στην αγορά παραγωγής κυριαρχούν μόνο δυο εταιρείες, η “Ελληνικά Πετρέλαια” και η “Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.”. Κυρίαρχο ρόλο στον κλάδο κατέχει η εταιρεία “Ελληνικά Πετρέλαια”, αφού διαθέτει ένα ποσοστό του 60% της αγοράς. Παρά τις κατηγορίες και για τις δύο εταιρείες, εκτός από αυτής της περίπτωση της ΙΑΤΑ το 2007, μέχρι τώρα δεν υπάρχει κάποιο στοιχείο που να δείχνει ότι οι εταιρείες αλλοιώνουν τον ανταγωνισμό στον κλάδο. Ο υψηλός βαθμός συσχέτισης που έχουν σε επίπεδο τιμών, δικαιολογείται από την ολιγοπωλιακή δομή της αγοράς αλλά και από το είδος του ανταγωνισμού (δυοπώλιο) που αναπτύσσεται μεταξύ των δύο εταιριών διύλισης. Τα τελευταία χρονιά, δεν υπήρξε καμία άλλη καταγγελία ή έλεγχος από την Επιτροπή Ανταγωνισμού για τις δυο εταιρείες, για παραβίαση των συνθηκών του ανταγωνισμού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τα δεδομένα της παρούσας έρευνας προκύπτει ότι οι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας, οι οποίοι αναλύθηκαν, χαρακτηρίζονται από ολιγοπωλιακή διάρθρωση σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Συγκεκριμένα,

Ο κλάδος της κινητής τηλεφωνίας αποτελεί τον πιο χαρακτηριστικό ολιγοπωλιακό κλάδο επιχειρήσεων με χαρακτηριστικά ομοιογενούς (ή καθαρού) ολιγοπωλίου. Στον κλάδο κυριαρχούν τρεις εταιρείες, η Cosmote, η Vodafone και η Wind, οι οποίες κατηγορήθηκαν για υπέρογκες τιμολογήσεις και παράβαση της νομοθεσίας στην ενεργοποίηση της υπηρεσίας μεταφοράς δεδομένων (ΕΕΤΤ, 2012).

Ο κλάδος της διύλισης πετρελαίου αποτελεί τον κυριότερο ολιγοπωλιακό κλάδο επιχειρήσεων με χαρακτηριστικά ετερογενούς ολιγοπωλίου, αφού οι εταιρίες ΕΛΠΕ και ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ, κατέχουν το σημαντικότερο ποσοστό του μεριδίου της αγοράς. Ο κλάδος διύλισης πετρελαίου χαρακτηρίζεται από υψηλά εμπόδια εισόδου, από μεγάλο βαθμό αλληλεξάρτησης μεταξύ των επιχειρήσεων, γεγονός το οποίο οδηγεί σε συνθήκες ατελούς ανταγωνισμού στην ελληνική αγορά προϊόντων διύλισης πετρελαίου (Economics Online, 2020). Οι εταιρείες εφαρμόζουν τις ίδιες πρακτικές και, ως ανταγωνιστές, παρουσιάζουν παράλληλη συμπεριφορά, η οποία χαρακτηρίζεται από «το στοιχείο της ελάχιστης έστω χρονικής απόστασης της συμπεριφοράς του ενός ανταγωνιστή από τον άλλον» (Επιτροπή Ανταγωνισμού 327/V/2007, παρ.88). Το γεγονός αυτό οδήγησε την Επιτροπή Ανταγωνισμού να επιβάλει το 2002 πρόστιμα στις εταιρείες «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» και «Πετρόλα Ελλάς ΑΕΒΕ». Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση συντονισμού και αλληλεξάρτησης συμπεριφοράς μεταξύ δύο εταιρειών ενός κλάδου, αφού οι πρακτικές που εφαρμόζονται από τη κάθε μία ξεχωριστά είναι πανομοιότυπες μεταξύ τους.

Με βάση το μοντέλο Bertrand, ο ανταγωνισμός των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων στηρίζεται στον καθορισμό τιμών και όχι της παραγωγής.. Εννέα επιχειρήσεις του κλάδου γαλακτοκομικών προϊόντων προσπάθησαν να επιβάλουν τις τιμές στους παραγωγούς, με στόχο τη δημιουργία καρτέλ. Σύμφωνα με το υπόδειγμα του Bertrand, ο κάθε δυοπωλητής έχει δεδομένη την τιμή που πουλάει ο

ανταγωνιστής του, όποτε ορίζει χαμηλότερη τιμή, ώστε να ικανοποιηθεί ολόκληρη η αγορά. Στην προσπάθεια δημιουργίας καρτέλ στον κλάδο γαλακτοκομικών προϊόντων αποκαλύφθηκαν πρακτικές ανταλλαγής τιμοκαταλόγων μεταξύ των επιχειρήσεων, ώστε να γίνονται γνωστές οι τιμές των ανταγωνιστών και να ακολουθείται μία ομοιόμορφη εκπτωτική πολιτική, έχοντας ως αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των τιμών. Η πρακτική αυτή μπορεί να έχει τη μορφή τυπικής ή άτυπης συνεννόησης, με αποτέλεσμα να ορίζουν από κοινού τις τιμές ή την προσφερόμενη ποσότητα και να διαιρούν την αγορά μεταξύ τους. Ωστόσο, στην περίπτωση του γαλακτοκομικού κλάδου, η προσπάθεια δεν είχε επιτυχία εξαιτίας του υψηλού ανταγωνισμού και την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ολιγοπωλιακού κλάδου αποτελεί ο κατασκευαστικός κλάδος, ο οποίος απασχόλησε έντονα την Επιτροπή Ανταγωνισμού, η οποία επέβαλε πρόστιμα συνολικής αξίας 80.702.309 €. Στην περίπτωση του καρτέλ του κατασκευαστικού κλάδου η Επιτροπή Ανταγωνισμού κατάφερε να αποκαλύψει τη δράση του καρτέλ παρά τις πιέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρηματοδοτούμενα έργα της οποίας αναλάμβανε το καρτέλ (Η Καθημερινή, 2016), και να επιβάλει τις παραπάνω ποινές. Αυτό δείχνει τον σημαντικό ρόλο της Επιτροπής για την προστασία της ανταγωνιστικότητας στην ελληνική οικονομία.

Επομένως, η έντονη συγκέντρωση στους κλάδους οι οποίοι παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία έχει οδηγήσει στη μείωση της ανταγωνιστικότητας των τιμών (FasterCapital, 2024), ενώ δεν παρατηρείται, σύμφωνα με το υπόδειγμα του Stackelberg, το λεγόμενο πλεονέκτημα του πρωτοπόρου. Πρόκειται για περιπτώσεις συντεχνίας, όπου παρατηρείται συνεννόηση μεταξύ δυο ή περισσότερων ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις των κλάδων, οι οποίοι παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία, έχουν την τάση να συνεργάζονται μεταξύ τους για τον καθορισμό των τιμών, της προσφοράς, τον περιορισμό της παραγωγής ή την κατανομή μεταξύ τους των αγορών ή των πελατών, γεγονός το οποίο αποτελεί την κυριότερη παράβαση των κανόνων αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας (McGowan, 2010).

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αναλύοντας τους δείκτες συγκέντρωσης μπορούν να προσδιορίσουν εάν είναι σκόπιμη μία παρέμβαση για την προώθηση του ανταγωνισμού και την πρόληψη αντιαγωνιστικής συμπεριφοράς (FasterCapital, 2024). Σκοπός της πολιτικής ανταγωνισμού είναι η προώθηση και η προστασία της ανταγωνιστικής διαδικασίας. Θα πρέπει να αρχίσουν να συμπεριλαμβάνονται γενικά ισότιμοι όροι ανταγωνισμού για όλους τους παράγοντες της αγοράς, ώστε οι αγορές να γίνονται πιο ανταγωνιστικές. Η παραπάνω επισήμανση διαπιστώνεται στην περίπτωση του γαλακτοκομικού κλάδου, όπου η πολιτική ανταγωνισμού και η νομοθετική προστασία της ανταγωνιστικής διαδικασίας απέτρεψε τη δημιουργία καρτέλ.

Σε όλες τις περιπτώσεις ολιγοπωλίων που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία διαφαίνεται ο σημαντικός ρόλος της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η λειτουργία της οποίας έχει ως στόχο την εφαρμογή κανόνων που διασφαλίζουν ότι οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται δίκαια μεταξύ τους, είτε με τη διατήρηση ή την αποκατάσταση αποτελεσματικής ανταγωνιστικής δομής της αγοράς είτε με τον εντοπισμό αντιαγωνιστικής συμπεριφοράς. Οι παρεμβάσεις της Επιτροπής, οι οποίες αναφέρθηκαν, είχαν ως στόχο τη διασφάλιση ενός φάσματος οφελών τόσο για τους καταναλωτές όσο και για τις επιχειρήσεις, οι οποίες, ωστόσο, ωφελούν την ελληνική οικονομία στο σύνολό της.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Abbring, J., Campbell, J. (2006). Oligopoly Dynamics with Barriers to Entry. Working Paper Series WP-06-29, Federal Reserve Bank of Chicago. Διαθέσιμο στη: <https://www8.gsb.columbia.edu/rfiles/finance/Industrial/Spring%202007/JeffCampbell-2007.pdf>

Alogoskoufis, G. (2021). Historical Cycles of the Economy of Modern Greece From 1821 to the Present. <https://sites.tufts.edu/karamanlischair/files/2021/03/Historical-Cycles-of-the-Greek-Economy-2021-1>.

Athanassiou, E., & Tsekeris, T. (2022). Factor model forecasts for the short-term prospects in GDP. In Liagrovass, P. G. (Ed. pp. 16-20). Greek Economic Outlook. Centre of Planning and Economic Research, 47. https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/issue-47-en/full-issue_en.

Bertrand, J. (1883). Theorie Mathematique de la Richesse Sociale. Journal des Savants. 48: 499-508

Cavalleri, M. C., Eliet, A., McAdam, P., Petroulakis, F., Soares, A., Vansteenkiste, I. (2019). Concentration, market power and dynamism in the euro area. Working Paper Series. European Central Bank.

Danchev, S., & Μανιάτης, Γ. (2014). Ο Κλάδος Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα: Συμβολή στην Οικονομία και Προοπτικές. Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Economics Online. (2020, January 20). Oligopoly. https://www.economicsonline.co.uk/business_economics/oligopoly.html

Enterprise Greece. (n.d.). Greek Economy Overview

European Commission. (2023). Commission Staff Working Document 2023 Country Report – Greece. https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-05/EL_SWD_2023_608_en.

European Commission. (2024). In-Depth Review 2024 Greece. https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/ec8c0188-6d08-4b5c-bd7a-36f96ef4f962_en?filename=ip281_en.

FasterCapital. (2024, January28). Oligopoly: Exploring Concentration Ratio in Oligopolistic Markets. <https://fastercapital.com/content/Oligopoly--Exploring-Concentration-Ratio-in-Oligopolistic-Markets.html#Types-of-Concentration-Ratios>

Fear, J. (2006). Cartels and Competition: Neither Markets nor Hierarchy. Working Paper. Διαθέσιμο στη: <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/07-011.pdf> Fox, E. (2015). Antitrust Without Borders: From Roots to Codes to Networks. International Centre for Trade and Sustainable Development.

Διαθέσιμο στη: <http://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/09/E15-Competition-FoxFINAL.pdf>

Foundation for Economic and Industrial Research. (2023). The Greek Economy. Quarterly Bulletin. https://iobe.gr/docs/economy/en/ECO_Q3_2023_REP_EN.

Fox, E. (2015). Antitrust Without Borders: From Roots to Codes to Networks. International Centre for Trade and Sustainable Development. Διαθέσιμο στη: <http://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/09/E15-Competition-FoxFINAL.pdf>

Fox, E. (2016). Competition Policy: The Comparative Advantage of Developing Countries Law and Contemporary Problems, 79(69): 69-86

Gibbons, R. (1992). Game Theory for Applied Economists. Princeton University Press

Ioan, C., Ioan, G. (2012). General Considerations on the Oligopoly. Acta Universitatis Danubius. Oeconomica. 8(3): 115-137

- Kleshchelski, I., Vincent, N. (2009). Market share and price rigidity. *Journal of Monetary Economics*. 56: 344–352
- Kouretas, G. P. (2010). The Greek Crisis: Causes and Implications. *Panoeconomicus*, 4, 391-404. DOI: 10.2298/PAN1004391K
- Li, T., Sethi, S. (2016). A review of dynamic Stackelberg game models. *Discrete and Continuous Dynamical Systems*. 22: 125-159
- Mankiw, G., Taylor, M., (2017). Οικονομική Μικροοικονομική , εκδόσεις Τζιόλα
- McGowan, L. (2010). The Antitrust revolution in Europe. Exploring the European Commission s cartel policy. Cheltenham: Edwar Elgar Publishing
- MICHEL S. ZOUBOULAKIS, (2023). A. G. PAPANDREOU’S ACADEMIC ECONOMIC THOUGHT 1943–1963. *Journal of the History of Economic Thought*
- Michalopoulos, C. (2024). The Greek Economy a Decade Later. ELIAMEP
- Motta, M. (2004). Competition Policy: Theory and Practice. Cambridge: Cambridge University Press
- OECD. (2013). OECD Competition Assessment Reviews: Greece Competition Assessment of Laws and Regulations In Greece. Preliminary Version. Hellenic Competition Commission.
- Panagopoulos, Y. (2022). The evolution of the demand components before the “Omicron” appearance. In Liagrovas, P. G. (Ed. pp. 7-15.). *Greek Economic Outlook. Centre of Planning and Economic Research*, 47. https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/issue-47-en/full-issue_en.
- Perlkman, J., Luchetta, G. (2013). Enjoying a single market for network industries? Jacques Delors Institute Διαθέσιμο στη: <http://www.notreeurope.eu/media/singlemarketnetworkindustries-pelkmansluchetta-ne-jdifeb13.pdf?pdf=ok>

Polemis, M. L., & Oikonomou, A. (2018): Tacit collusion or parallel behaviour in oligopolistic markets? The two faces of Janus, European Competition Journal, DOI:10.1080/17441056.2018.1426926

Reliance,(2017).Nelson's Complexity Factor. Διαθέσιμο στη: http://pakpas.org/0.REFINERY%20LIBRARY/2.EDCbusiness_petroleum_refinimgmtg_lc_ncf.pdf Rosenthal, T., Thomas, S. (2010). European merger control. Munich: Verlag C.H. Beck

Rewheel research. (2020). Review of mobile data connectivity competitiveness in Greece within the wider context of digital economy competitiveness. Rewheel research study commissioned by the Hellenic Competition Commission (Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού). http://www.epant.gr/files/2020/connectivity/Greek_mobile_data_connectivity_competitiveness_review_March2020_PUBLIC.

Rezitis, A., & Kalantzi, M. A. (2012). Investigating market structure of the Greek food and beverages manufacturing industry: A Hall-Roeger approach. Agricultural Economics Review, 13(1). DOI: 10.1007/s11293-011-9286-y

Samans, R., Ortiz, R. (2016). Strengthening The Global Trade and Investment System in The 21st Century. Διαθέσιμο στη: <http://e15initiative.org/publications/executive-summary-synthesis-report-fullreport/%20>

Samuelson, P., Nordhaus, D. (2004). Economics . Columbus: McGraw Hill

Spaulding, W. (2015). Market Models: Pure Competition, Monopolistic Competition, Oligopoly, and Pure Monopoly. Διαθέσιμο στη: <http://thismatter.com/economics/market-models.htm>

Stackelberg, H.F. (1952). The Theory of the Market Economy. London: Hodge

Sweezy, P. (1939). Demand under Conditions of Oligopoly. Journal of Political Economy. 47: 568-573

- Symeonidis, G. (2003). Comparing Cournot and Bertrand equilibria in a differentiated duopoly with product R&D. *International Journal of Industrial Organization* 21: 39–53
- Tsakistara, D., Sdrollias, L., Polyzos, S. (2009). Analysis of Greek milk market. Quo vadis? *MIBES Transactions*. 5(1): 137-151
- Tsakistara, D., Sdrollias, L., Kakkos, N., & Polyzos, S. (2009). Empirical analysis of the Greek milk market: Revealing a cartel? Quo vadis? *MIBES Transactions*, 3(1), 131-146.
- Turocy, T., von Stengel, B. (2001). *Game Theory*. CDAM Research Report LSE - CDAM. Διαθέσιμο στη: <http://www.cdam.lse.ac.uk/Reports/Files/cdam-2001-09.pdf>
- Tzomakas, C. (2022), Business activity and performance per economic sector: The position of Greece in the European Union before and after the economic crisis. In Liagrovas, P. G. (Ed., pp. 103-129.). *Greek Economic Outlook*. Centre of Planning and Economic Research, 47. https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/issue-47-en/full-issue_en.pdf
- Ukav, I. (2017). Market Structures and Concentration Measuring Techniques. *Asian Journal of Agricultural Extension, Economics & Sociology* 19(4), 1-16
- Varian, H. (1993), *Microeconomic Analysis*. London: Norton
- Webster, T. (2009), *Introduction to Game Theory in Business and Economics*. London: ME Sharpe
- Weisdbrod, G., Weisdbrod, B. (1997). Measuring Economic impacts of projects and programs, Economic Development Research Group, Διαθέσιμο στη: <http://www.edrgroup.com/pdf/econ-impact-primer.pdf> [

Ελληνική

Αγιομυργιανάκης, Γ., Βλάσσης, Μ., Thompson, H. (2006), Διεθνείς οικονομικές σχέσεις, εκδόσεις Rosili, Αθήνα

Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, (1998-2015), Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς. Διαθέσιμο στη:
<http://www.eett.gr/opencms/opencms/EETT/>

Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, (2012), Κυρώσεις σε εταιρίες κινητής τηλεφωνίας για αυθαίρετες χρεώσεις σε καταναλωτές, Διαθέσιμο στη:
http://www.eett.gr/opencms/opencms/admin/News_new/news_0035.html

Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., (2017), Ετήσια Οικονομική Έκθεση 2017, Διαθέσιμο στη:
<https://www.helpe.gr/investor-relations/quarterly-results/annual-and-interim-financial-report/>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2003), Απόφαση 242/III/2003, Διαθέσιμο στη:
<https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1097&AspxAutoDetectCookieSupport=1/>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2007), Απόφαση 327/V/2007, Διαθέσιμο στη:
<https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1147/>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2007), Απόφαση 369/V/2007, Διαθέσιμο στη:
<https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1186>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2010), Απόφαση 502*/VI/2010, Διαθέσιμο στη:
https://www.popek.gr/images/apofaseis637_1_1305801488_15.pdf

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2012), Γνωμοδότηση 26/VII/2012, Διαθέσιμο στη:
<https://www.popek.gr/images/21.pdf>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2014), Απόφαση 597/2014, Διαθέσιμο στη:
<https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1818>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2015), Επιβληθέντα Πρόστιμα, Διαθέσιμο στη:
<https://www.epant.gr/Pages/DecisionsOpinions>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2015), Στατιστικά Στοιχεία, Διαθέσιμο στη:
<https://www.epant.gr/Pages/DecisionsOpinions>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2017), Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών - Απόφαση
Επιτροπής Ανταγωνισμού επί της αυτεπάγγελτης έρευνας σε διαγωνισμούς
δημοπράτησης δημόσιων έργων, Διαθέσιμο στη: <https://www.epant.gr/>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2017), Η Επιτροπή Ανταγωνισμού σε 60'', Διαθέσιμο στη:
<https://www.epant.gr/about>

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2021), Ανακοίνωση ΕΑ - Απόψεις ΕΑ Για Την έλλειψη
συνθήκων αποτελεσματικού ανταγωνισμού στον κλάδο των κατασκευών Ι
Εισαγωγή Ι.1 Κανονιστική Παρέμβαση σε κλάδους της οικονομίας.
[https://www.epant.gr/files/2021/kanonistiki/apopseis_ea_kanonistiki_katask](https://www.epant.gr/files/2021/kanonistiki/apopseis_ea_kanonistiki_kataskeves)
[eves](https://www.epant.gr/files/2021/kanonistiki/apopseis_ea_kanonistiki_kataskeves).

Ευρωπαϊκή Ένωση, (2004), Κανονισμός 139/2004 για τον έλεγχο των
συγκεντρώσεων, Διαθέσιμο στη:
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0139&from=EL)
[uri=CELEX:32004R0139&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0139&from=EL)

Ευρωπαϊκή Ένωση, (2012), Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
Διαθέσιμο στη: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=E)
[uri=CELEX:12012E/TXT&from=E](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=E)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Εκτελεστικός κανονισμός, Διαθέσιμο στη: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2013:326:FULL&from=EL)
[lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2013:326:FULL&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2013:326:FULL&from=EL)

Ευθύμογλου Π., - Μπένος Θ- Σολδάτος Π., (2000), Σύγχρονη Μικροοικονομική
Ανάλυση , εκδόσεις Μπένου

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, (2013), Αρ.Φύλλου 54

Η Καθημερινή, (2012), Η υπόθεση των ναυτιλιακών καυσίμων στην Επιτροπή Ανταγωνισμού

Διαθέσιμο στη: <http://www.kathimerini.gr/469604/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/h-yposesh-twn-naytiliakwn-kaysimwn-sthn-epitroph-antagwnismoy>

Η Καθημερινή, (2006), Καίγονται 17 για το καρτέλ γάλακτος, Διαθέσιμο στη: <http://www.kathimerini.gr/272168/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/kaigontai-17-gia-to-kartel-galaktos>

Η Καθημερινή, (2016), Πρόστιμα έως 220 εκ. ευρώ για το καρτέλ των κατασκευαστικών, Διαθέσιμο στη: <http://www.kathimerini.gr/886370/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/prostima-ews-220-ekat-sto-kartel-twn-kataskeyastikwn>

Η Ναυτεμπορική, (2007), Προφυλακιστέος κρίθηκε ο γενικός διευθυντής της Επιτροπής Ανταγωνισμού, Διαθέσιμο στη: <https://www.naftemporiki.gr/finance/printStory/131534>

Η Ναυτεμπορική, (2007), Επιτροπή Ανταγωνισμού: Πρόστιμα 8,9 εκατ. ευρώ σε ΕΛ.ΠΕ., Μότορ Όιλ και Πετρόλα, Διαθέσιμο στη: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/180381/epitropi-antagonismou-prostima-89-ekat-euro-se-elpe-motor-oil-kai-petro>

ΙΟΒΕ, (2014), Ο Κλάδος Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα: Συμβολή στην Οικονομία και Προοπτικές, Διαθέσιμο στη: http://iobe.gr/docs/research/RES_05_C_27062014_REP_GR.pdf

ΙΟΒΕ, (2015), Η σημασία ανάπτυξης, τα εμπόδια και το μέλλον του κλάδου των Κατασκευών, Διαθέσιμο στη: http://iobe.gr/docs/research/res_05_f_31032015_rep_gr.pdf

Κατσουλάκος, Γ., (2009), Είναι η Αντιμετώπιση των Καρτέλ από την Πολιτική Ανταγωνισμού Αποτελεσματική;, Περιοδικό Επιλογή-Τάσεις

ΚΕΠΕ, (2011), Αρ.67, Συνθήκες Αγοράς και Ανταγωνισμός στην Ελληνική Οικονομία

Κλωνάρης, Σ., (2011), Ολιγοπώλιο, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Διαθέσιμο στη:

<https://mediasrv.aua.gr/eclass/modules/document/file.php/AOA124/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%20%CE%9A%CE%9B%CE%A9%CE%9D%CE%91%CE%A1%CE%97%5.%20%CE%9F%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CE%BF%CF%80%CF%8E%CE%BB%CE%B9%CE%BF.pdf>

Κωπτή, Γ.,Πετράκη-Κωπτή, Α., (2002), Μικροοικονομική, εκδόσεις Μπένου

Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε., (2017), Ετήσια Οικονομική Έκθεση, Διαθέσιμο στη:

http://www.moh.gr/Default.aspx?a_id=10460

Ν.703/1977, Περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελευθέρου ανταγωνισμού, Διαθέσιμο στη:

https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/315828/nomos-703-1977

Ν.3959/2011, Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, Διαθέσιμο στη:

<https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/312>

Ν.3054/2002, Οργάνωση της αγοράς πετρελαιοειδών και άλλες διατάξεις,

Διαθέσιμο στη: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=DDm53%2BgGGYo%3D&tabid=291&language=el-GR>

Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, (2012), Διαθέσιμο στη:

http://www.rae.gr/site/categories_new/about_rae/factsheets/major_news/28092012.csp

ΣΑΤΕ, (2010), Η κρίση στον τομέα της οικοδομής και των κατασκευών , Διαθέσιμο

στη: <http://www.sate.gr/nea/OMILIA16042010.pdf>

ΣΕΠΕ, (2017), Έρευνα για την αγορά τεχνολογιών πληροφορικής & επικοινωνιών 2016-2017

Διαθέσιμο στη: http://www.sepe.gr/files/1/EITO/11thReport/pdf/11thReport_EITO-SEPE_web

Σολδάτος, Γ., (2002), Θεωρία Παιγνίων για Οικονομολόγους, εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Το Βήμα, (2003) Ολόκληρη η συμφωνία της μεγάλης ιδιωτικοποίησης, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=151647>

Φέκα, Β., (2011), Στρατηγικές Ομάδες στην Ελληνική Γαλακτοβιομηχανία, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο ICAP, (2008), Τεχνικές Εταιρίες 7ης, 6ης, 5ης Τάξης, Κλαδική Μελέτη, Εκδόσεις ICAP, Αθήνα

[IBHS: Αγκομαχάει η ελληνική αγορά των γαλακτοκομικών/ τυροκομικών- Μέρος Α' - Dairy News](#)

[Φεύγουν οι μεγάλοι, μπαίνουν οι μικροί στο φρέσκο γάλα | Insider](#)